Mihail Vakulovski
Zece basarabeni pentru cultura română
Interviuri cu tinerii dintre milenii

Zece basarabeni pentru cultura română. Interviuri cu tinerii dintre milenii de Mihail Vakulovski conţine ilustraţii preluate din volumul experimental *Bucureşti, Bruxelles, Chişinău* de Dan Perjovschi © 22008 Galeria Posibilă seria Interviuri 1 colecţia Punctum www.cdpl.ro editor: Cristian Cosma (un cristian)

Cartea a apărut cu sprijinul V. Plij Administraţiei Fondului Cultural Naţional

e ilustraţia de pe copertă: Dan Perjovschi

Typefaces Warnock Pro & Adobe Text Pro, designer Robert Slimbach, Adobe Sistems incorporated tipărit la Mega Print, Cluj-Napoca

0987654321

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României Vaikutav & Vi, Mtttatt

Zece basarabeni pentru cultura română / Mihail Vakulovski; Dan Perjovschi (il.).

— Bucureşti: Casa de pariuri literare, 2011

ISBN: 978 – 606 – 8342 – 08 5

1. Perjovschi, Dan (il.)

În lss.1 – 09

Mihail Vakulovski
Zece basarabeni pentru cultura română
Interviuri cu tinerii dintre milenii cu ilustraţii de Dan Perjovschi

Mihail Vakulovski s-a născut pe 10 august 1972 în URSS, într-o familie de filologi (tatăl, Alexei, şi fratele, Alexandru, sunt scriitori, iar mama, Sofia, este profesoară, ca şi bunicii). În 1994 absolvă Facultatea de Filologie a Universităţii de Stat din Moldova, în 2002 îşi susţine doctoratul la Universitatea Bucureşti (conducător ştiinţific: Nicolae Manolescu).

volume publicate:

Nemuritor în păpuşoi (poezie, Editura Arc, Chişinău,

1997, grafica de Mihai Bacinschi; ediţia a II-a, Editura Vinea, Bucureşti, 2006, copertă de Alexandru Pecican);

Nicolae Manolescu (monografie, Editura Aula, Braşov, 2000);

Caiet cu zmei de care n-am mai ridicat niciodată nici măcar în copilărie (poezie, cu un comentariu grafic de Dan Perjovschi, Biblioteca de Poezie, Bucureşti, 2002);

TU, cu Alexandru Vakulovski (ilustraţia copertei de Dan Perjovschi, Biblioteca de Poezie, Bucureşti, 2002);

Tatuaje (poezie, Editura Vinea, Bucureşti, 2003, copertă de Dan Perjovschi);

odada (poezie, Editura Vinea, Bucureşti, 2004, copertă de Ştefan Baştovoi; ediţia a II-a, 2009, copertă de Al. Pecican);

Holocaustul evreilor români. Din mărturiile supravieţuitorilor (în colab., istorie, Editura Polirom, Iaşi, 2004);

Piatra lui Sisifsub limba lui Demostene (poezie, Editura Pontica, Bucureşti, 1005);

HAB TIAE (poezie, Biblioteca Argeş, Piteşti, nr. 12, aprilie, 2006);

Autobiografie (poezie, Biblioteca Stare de Urgenţă, Chişinău, 2009); «*NEUROCHIRURGIE* (teatru, Editura Vinea, Bucureşti, 2010, copertă de Al. Pecican);

Portret de grup cu generaţia „optzeci” (*Poezia*) (critică literară.

Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2010, cu prezentare de Nicolae Manolescu, copertă de Mugur Grosu);

Tiuk! *antologie de proză KLU* (în colab. cu Alexandru Vakulovski, Biblioteca *Revistei la Plic*, Bucureşti-Chişinău, 2010);

Tovarăşi de cameră. Student la Chişinău (rockman, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2011).

Prezent în mai multe antologii din ţară şi din străinătate. Traducător din literatura rusă (Vladimir Vîsoţki, Bulat Ocudjava, Daniil Harms, Marina Vlady, Victor Erofeev, Vladimir Sorokin, Fraţii Presniakov,

Venedikt Erofeev, Mihail Kononov, texte din muzica rock ş.a.). Premiul Uniunii Scriitorilor şi Premiul Soros pentru *Nemuritor în păpuşoi* (1997), Marele Premiu Underground Literar pentru Management Cultural Performant (2001), Premiul Underground „Zona alternativă” pentru „Biblioteca *Tiuk*!” (2002), Premiul pentru Traducere (Tomis, 2009), Premiul „Timpul” (Chişinău) pentru cartea de critică literară a anului (2010) şi premiul de critică la Salonul Internaţional de Carte de la Biblioteca Naţională din Chişinău (2011) pentru *Portret de grup cu generaţia „optzeci”* (*Poezia*).

A făcut parte din echipa naţională a României la Cupa Naţiunilor de la Baku (2007) a jocului intelectual „Ce? Unde? Când?”

Fondator al revistei web *Tiuk*! *k-avem kef* (tiuk. ceea.net) pe care-o realizează de peste zece ani împreună cu Alexandru Vakulovski, Carmina Vakulovski şi Dan Perjovschi. Redactor-şef al revistei *Zile şi Nopţi* (Braşov) şi redactor al revistei cu specific muzical *Sunete*.

Blog: vakulovski. livejournal.com

Zece basarabeni pentru cultura română face parte dintr-un proiect mai amplu numit *Interviuri cu tinerii dintre milenii*. Anul 2000 era considerat unul mistic şi chiar apocaliptic, s-a vorbit şi s-a scris foarte mult despre această cifră plină de simboluri, oricum, atunci treceam nu doar dintr-un secol în altul, ci şi dintr-un mileniu în altul. Cum erau tinerii care au trăit aceste momente, ce făceau, cum gândeau, ce proiecte de viitor aveau? – cartea aceasta ne răspunde la aceste întrebări-stări. Tinerii aleşi pentru dialoguri erau în focul acţiunii, în vârf, iar acum fiecare e o certitudine, niciunul nu a trădat speranţa investită în ei, chiar dacă soarta lor – inevitabil – s-a schimbat de atunci.

Dumitru Crudu nu mai scrie poezie, în schimb, acum a debutat şi ca romancier şi e unul din cei mai apreciaţi dramaturgi contemporani, piesele sale fiind puse în

scenă pe toate continentele, ceea ce se întâmplă şi cu piesele Nicoletei Esinencu, care atunci încă nu debutase în volum, deşi textele ei erau jucate pe scena unor teatre de prestigiu atât din România, cât şi din Rusia, sua, Germania, iar acum are cărţi publicate şi aici, şi peste hotare. Ştefan Baştovoi a devenit ieromonahul Savatie, poetul deosebit de talentat dintre milenii s-a călugărit, şi-a făcut o editură şi a înfiinţat şi o revistă, iar cărţile sale de după călugărire, romane şi eseuri existenţiale, sunt poate cele mai citite cărţi, cel puţin asta spun vânzările. Alexandru Vakulovski nu mai e debutantul furios care demonstrează prin cărţile sale de debut (3!) că se poate scrie şi altfel, revoluţionând limbajul în literatura română. Între timp, trilogia *Letopizdeţ* a fost publicată, scriitorul editând şi câteva cărţi de poezie, iar piesele sale de teatru au fost traduse şi editate în antologii din străinătate, unde au fost dramatizate, poeziile sale fiind selectate şi pentru antologia de poezie din sua, *New European Poets*, cea mai recentă carte a sa fiind romanul *157 de trepte spre iad sau Salvaţi-mă la Roşia Montană* (Editura Cartier, 2010). Vasile Emu a lucrat la una dintre cele mai mari edituri din România, a editat o carte de mare succes (*Născut* în *URSS*, Editura Polirom, 2007), tradusă în mai multe limbi, iar pe a doua a publicat-o direct în străinătate. Pavel Păduraru îşi continuă lupta ziaristică, dar între timp s-a afirmat ca poet şi a publicat şi un roman destul de controversat, care a provocat multe discuţii. Mitoş Micleuşanu este, alături de Florin Braghiş, fondatorul şi realizatorul „Planetei Moldova”. Între timp, Florin s-a concentrat pe munca de designer, iar Mitoş pe literatură, editând trei cărţi şi devenind una dintre cele mai sigure voci literare. Roman Tolici este unul dintre cei mai apreciaţi artişti plastici tineri, expunând mai mult în străinătate decât acasă – la Praga, Strausberg, Celje, Berlin. Super-boxerul Octavian Ţâcu a devenit un om de ştiinţă la fel de stăpân pe noile instrumente de muncă, care scrie cărţi de istorie şi

lucrează la multe proiecte valoroase. Iar Zdob şi Zdub este una dintre cele mai populare şi mai originale formaţii de limbă română, cântând la prestigioase festivaluri europene, în turnee de promovare a albumelor sau pur şi simplu în concerte, purtând marca unui nou stil: *hardcore moldovenesc*.

Ce-i uneşte pe aceşti artişti încă tineri? în primul rând, locul naşterii, toţi fiind români basarabeni, apoi limba în care creează, toţi cei „zece” intervievaţi trecând Prutul şi activând în cultura română. Interviurile sunt splendide, Mihail Vakulovski fiind un maestru în domeniu, iar răspunsurile sunt deschise, directe, lipsite de orice fel de inhibiţii. O carte cu siguranţă interesantă şi pentru cititorii dintre mileniile trei şi patru. Lectură plăcută!

DUMITRU CRUDU

*Atunci am înţeles că solidaritatea umană este o vorbă goală, iar afecţiunea şi simpatia sunt, de cele mai multe ori, o simplă ch*estiune *retorică*

Poet, prozator, dramaturg şi publicist. Născut în Republica Moldova (1968), student la Chişinău, Tbilisi, Braşov, masterat la Sibiu. Ziarist, profesor, autorul fracturismului (împreună cu Marius Ianuş). Cărţi publicate: *Falsul Dimitrie*, *E închis vă rugăm nu insistaţi*, *Şase cânturi pentru cei care vor să închirieze apartamente* (poezie), *Crima sângeroasă din staţiunea violetelor*, *Salvaţi Bostonul* (teatru), *Alegerea lui Alexandru Sutto* (teatru şi scenariu de film), *Steaua Jară Mihail Sebastian* (teatru), *Oamenii nimănui* (teatru), *Măcel în Georgia* (roman), *Oameni din Chişinău* (roman). Piesele lui Dumitru Crudu se joacă pe toate continentele. Redactor la *Timpul* (Chişinău), *Tiuk*! (*k-avem kef*) (tiuk.ceea.net) şi director al de-acum „defunctei” *Stări de urgenţă*.

Dumitru, deşi te-ai plimbat prin toată Europa, până la urmă tot la Chişinău ai ajuns…

La Chişinău am ajuns aproape întâmplător. Nici eu

nu credeam că mă voi întoarce. Nu mă aşteptasem la asta. Înainte de a mă reîntoarce, însă, trecusem prin nişte experienţe-limită. Succesiv, rămăsesem fără casă, fără serviciu, fără prieteni şi, neavând nicio posibilitate de-a schimba ceva, oricât aş fi încercat, am părăsit acel oraş ospitalier. Dormeam pe unde apucam şi zile întregi nu mâncam nimic. Să nu crezi că îngroş culorile pentru a le stoarce lacrimi cititorilor. Nu-i asta intenţia mea. Dar nici nu vreau ca plecarea mea să fie interpretată ca un nou banc de-al lui Dudu. Pentru că nici pe departe nu a fost aşa. Atunci am înţeles că solidaritatea umană este o vorbă goală, iar afecţiunea şi simpatia sunt, de cele mai multe ori, o simplă chestiune retorică.

Ţi-ai făcut studiile, în decurs de vreo zece ani, în Chişinău, Tbilisi, Braşov, Sibiu… Ce ţi-a rămas, măcar ca amintire, cum se zice, din fiecare dintre aceste oraşe? Care ţi-a plăcut cel mai mult şi care nu?

Oraşul care m-a marcat a fost Tbilisi, de care îmi amintesc şi acum cu multă părere de rău. Plecasem dintr-un Chişinău ultranaţionalist la acea oră, dominat de figurile lui Grigore Vieru şi Leonida Lari, şi am nimerit într-o altă lume. Prima experienţă pe care am avut-o m-a lecuit de naţionalism. Eram şi eu tratat ca un străin. Eram agresat şi ameninţat pe stradă. Iar odată am fost chiar închis de militarii georgieni. Atunci am înţeles că naţionalismul e un lucru sinistru, la care nu trebuie să aderi nicidecum. Dacă la Chişinău fusesem în acea perioadă un simpatizant al mişcării naţionaliste, la Tbilisi devenisem o victimă a acesteia. Din acele vremuri mi se trag cosmopolitismul, atitudinea apolitică şi repulsia pe care o am faţă de orice fel de naţionalism.

Eşti cunoscut mai ales ca poet, ai publicat trei cărţi de poezie deosebit de interesante, care ţi-au adus nu numai premii, inclusiv cel de experiment, ci şi… popularitate. Cum ai început să scrii poezie?

Înainte să scriu poezie eram un individ foarte singuratic. Începutul meu poetic, care s-a întins pe o

perioadă foarte lungă, fusese dramatic. Voiam să spun foarte multe, dar nu aveam mijloacele poetice necesare pentru asta. De aceea, toate acele încercări au fost nişte imitaţii, pastişe, frizând pe alocuri chiar plagiatul, adică au fost expresia imposibilităţii şi disperării de-a nu te putea exprima. Din acest impas am ieşit când am ajuns la Braşov şi când i-am întâlnit pe reprezentanţii Şcolii de la Braşov. Anii petrecuţi la Braşov sunt, pentru mine, nişte ani în care am ajuns la o compatibilitate între mijloacele de expresie şi ceea ce aş fi vrut să comunic.

Despre debutul tău circulă o mulţime de legende, una mai năzdrăvană decât celelalte. Dimitrie, cum ai debutat? Care este debutul tău „pe bune”, cel de la Editura Arhipelag (*Falsul Dimitrie*) sau cel de la Editura Pontica (*închis vă rugăm nu deranjaţi* sau „nu insistaţi”, cum e scris pe prima pagină)? Ai scris poezii cu Partidul-Lenin-Viitorul (luminos)?

Debutul meu a fost destul de confuz. Nici eu nu ştiu bine cu care carte am debutat mai întâi. Cele două cărţi despre care vorbeşti au apărut în acelaşi timp. Despre Lenin şi partid nu am scris niciun rând. Ar fi trebuit să scriu?

Ai luat o diplomă la concursul „Amanta / amantul anului 2000”, ce zici?

Cu toate că, după ce am plecat din Braşov, nu am mai scris niciun vers măcar, diploma asta mă bucură un pic. Dar a venit cam târziu. De câţiva ani nu mai scriu poezie şi nici nu vreau să mai scriu vreodată poezie. A nu mai scrie poezie pentru mine înseamnă o încercare de a mă salva de abisurile mele psihice şi existenţiale.

În ultima vreme scrii mult teatru, ţi s-au jucat piese în România, Moldova şi în străinătate. Ai publicat şi o carte, *Crima sângeroasă din staţiunea violetelor*, piesă care ţi s-a şi jucat. Care e deosebirea dintre tine în pielea poetului Dumitru Crudu şi Dumitru Crudu în piele de dramaturg?

Am publicat două cărţi de teatru. *Salvaţi Bostonul*.

Există, la nivel structural, un dialog intertextual cu Gheorghe Crăciun, un prozator de care, după părerea mea, niciunul dintre tinerii care scriu astăzi literatură nu poate să facă abstracţie. Dincolo de asta, însă, teatrul pe care îl scriu e un mod de a redobândi unele certitudini şi speranţe. De-a recâştiga şi de-a regăsi pofta şi gustul vieţii.

Cică ai de gând să te cari în Hollywood – e altă baladă despre Dudu sau ai acolo un prieten georgian evreu?

Bineînţeles că am de gând. Dar, deocamdată, sunt la Chişinău.

Am auzit că te însori, asta e ca şi cum ai scrie poezie sau teatru?

Este adevărat.

Ultima ta ispravă oarecum socială e fracturismul, manifestul fracturismului. Cum, unde şi de ce a apărut acest manifest, alte momente interesante despre el, că am auzit că e cam periculos, măcar pentru cei doi care l-au scris /trăit, tu şi Marius Ianuş, alt poet tânăr?

Fracturismul a fost o ispravă care mi-a adus numai şi numai neplăceri. O grămadă de prieteni pe care i-am pierdut şi foarte mulţi oameni care nu mai vor să mai vorbească cu mine. Iată pericolul. Iniţial, fracturismul era foarte inofensiv pentru mine. Căutam să găsesc un mod de-a mă exprima, propriu doar mie, rezultând din atenţia foarte mare la reacţii, şi nu la fenomenele pe care le declanşează. Era o schimbare de optică. Acum, însă, fracturismul nu-mi mai spune mare lucru. Pentru că nu mai scriu poezie.

În timp ce tu te-ai retras cuminte, cel puţin pentru o vreme, în cetate, Marius Ianuş continuă cauza fracturismului, ţine steagul sus, cum se zice. În ce relaţii aţi rămas după ce evenimentul fracturist s-a consumat?

Marius Ianuş a rămas un militant, un om care vrea să impună anumite lucruri. Eu însă m-am retras din acest joc. Acum nu mai vreau să schimb faţa literaturii. Mă

interesează mai mult să ajung eu să scriu mai bine. Existenţa mea şi biografia mea mă marchează atât de mult, încât găsesc în ele suficiente motive pentru a mă revolta. Cauza răului şi a nefericirii o găsesc în mine. Dacă societatea nu se poate schimba, măcar eu să reuşesc asta.

Ştiu că mai ai o carte de poezie, nepublicată…

E cel mai bun manuscris al meu. Câteva poezii am publicat în *Vatra*, la concursul amanţilor. Ţin foarte tare la el, fiindcă reuşisem să scriu acea poezie a reacţiilor pe care o visasem când am scris manifestul. Erau acolo reacţii pure, necontrafăcute, ale unui om care suportase o seamă de agresiuni. Din păcate, însă, acest manuscris a fost pierdut de unul dintre prietenii mei foarte buni. Păcat. Fiindcă este singurul manuscris bun pe care l-am scris vreodată.

Cum te înţelegi cu intelectualitatea-scriitorimea de la Chişinău? Ce relaţii ai avut cu cei de la Tbilisi, Braşov, Sibiu?

La Chişinău sunt mulţi scriitori interesanţi. Ca şi la Tbilisi, Braşov sau Sibiu. Relaţiile mele cu mediul scriitoricesc sunt ca şi inexistente. De la un punct încolo, prefer să citesc o carte bună decât să vorbesc cu nu ştiu ce persoană din breasla literelor.

Ce părere ai despre electricieni?

Foarte bună. Păcat însă că, în momentul de faţă, nu cunosc niciunul.

Ai tot lucrat în presă. Cum îţi par revistele româneşti de cultură, de pe ambele maluri ale Prutului?

Foarte multe reviste pe care aş vrea să le citesc nu le citesc fiindcă au ceva plictisitor în ele. Ceva le scapă. Şi, mai exact, le scapă fenomenul literar contemporan.

Ce ai în vedere prin „fenomenul literar contemporan”?

Fenomenul literar contemporan este foarte complex. Mie îmi place foarte tare poezia lui Marius Ianuş, dar şi poezia lui Alexandru Muşina. Îmi place Ioan Es. Pop, dar

şi Liviu Ioan Stoiciu. Am dat nişte exemple. Ceea ce aş fi vrut să spun este că sunt unele reviste care ştirbesc fenomenul literar, vorbind numai despre anumiţi scriitori. Literatura contemporană însă este cu mult mai vastă. Ar fi păcat să credem că literatura română de astăzi se termină acolo unde sfârşeşte judeţul nostru.

Ce scriitori îţi plac, ţie, Dudu, ca unui cititor?

În ultima vreme, l-am redescoperit pe Gheorghe Crăciun, care mi se pare că e unul dintre cei mai mari prozatori de astăzi. De asemenea, am o mare simpatie pentru Alexandru Muşina. Îmi mai plac şi Ion Mureşan, Emil Galaicu sau Liviu Ioan Stoiciu. Şi, fără doar şi poate, Matei Vişniec, Alina Cadariu şi Radu Macrinici.

Ce scriitori tineri îţi par mai interesanţi?

Toţi acei scriitori tineri care vor să schimbe literatura. Şi sunt foarte mulţi. Şi la Bucureşti, Braşov, Cluj sau Chişinău. Părerea mea este că literatura tânără a furnizat deja foarte multe surprize neaşteptate.

Crezi că „optzeciştii” adică „scriitorii (veşnic) tineri”, mai au ceva de spus în literatura română sau cam gata, pa, servus etcetera?

Bineînţeles că au. Optzeciştii sunt cea mai puternică grupare de scriitori care există astăzi. Tendinţele dominante ale literaturii sunt configurate de ei. Părerea mea este că tot ce există mai valoros în literatura română postbelică a fost făcut de optzecişti.

Vorbeam de viitor. Cât despre trecut, care crezi că sunt schimbările importante făcute de „optzecişti”?

Ce întrebare dificilă! Pe timpuri, răspunsul la ea m-ar fi pasionat foarte tare. Acum însă, îţi spun foarte sincer, mă cam plictiseşte. Şi nu e vorba despre generaţia ’80, pe care o consider cea mai bună din literatura română de astăzi, ci despre răspunsul la această întrebare.

Cum vezi literatura, şi mai ales poezia, în viitorul apropiat?

Nu pot face pronosticuri. Putem să vorbim doar

despre ceea ce este. Cele câteva centre ale scriitorilor sunt disputate de Bucureşti, Braşov şi Cluj. Mie mi se pare că viitorul literaturii are o legătură foarte mare şi cu viitorul nostru ca oameni. Cum va fi el? Cine ar putea să răspundă la această întrebare?

noiembrie 2001, Chişinău-Bucureşti

STEFAN BASTOVOI

Acum nu mai am nicio îndoială – sunt un om fără patrie, un lup care umblă singuratic prin grădini

Poet, prozator, eseist, editor, născut în Chişinău (1976), autorul mai multor cărţi – *Elefantul promis*, poezie; *Cartea războiului*, poezie; *Peştele pescar* (*o poveste*), poezie; *Casa timpului*, poezie; *Iepurii nu mor*, roman; *Nebunul*, roman; *Ortodoxia pentru postmodernişti. Între Freud şi Hristos*, eseu; *A iubi înseamnă a ierta*, eseu etc. – cu care a devenit cunoscut şi care i-au adus numeroase premii literare. Studii la Iaşi (Liceul de Artă „O. Băncilă”) şi la Timişoara (Facultatea de Filosofie, Universitatea de Vest), acum călugărit şi cunoscut în mediile religioase ca monahul Savatie.

Membru al Uniunii Scriitorilor şi al Uniunii Jurnaliştilor din Republica Moldova. Este deţinătorul Premiului pentru Poezie al Uniunii Scriitorilor din Moldova, pentru volumul *Elefantul promis* (1996); pentru acelaşi volum a mai obţinut Premiul Salonului Naţional de Carte de la Iaşi şi Premiul pentru debut al Fundaţiei Soros. În 2007 a obţinut Premiul Uniunii Scriitorilor din Moldova pentru Eseu cu volumul *Ortodoxia pentru postmodernişti* (Cathisma, 2007). În 2008, două volume, romanul *Nebunul* şi, respectiv, *Când pietrele vorbesc* (eseu) au obţinut premiul Salonului Internaţional de Carte de la Chişinău, oferit de Consiliul Europei, prin reprezentanţii săi în teritoriu. Ca poet, este prezent în antologii din sua, Franţa şi Germania. În 2005, la invitaţia scrisă a Patriarhului Teoctist, a făcut parte din Comisia pentru validarea textelor liturgice de pe lângă

Sfântul Sinod al bor, participând la scrierea slujbelor sfinţilor Grigore Dascălu şi Gheorghe de la Cernica. Savatie Baştovoi este unul dintre cei mai citiţi autori de limbă română, tirajul cumulat al cărţilor vândute în perioada 2001 – 2008 fiind de circa 200.000 de exemplare. Este fondatorul şi directorul Editurii Cathisma din Bucureşti. Din 1998 este frate în mănăstirea Noul Neamţ.

Blog: savatie.wordpress.com

Dragă Savatie, când ne-am cunoscut erai un poet foarte tânăr şi foarte promiţător, cum se zice, pre nume Ştefan Baştovoi, ai debutat cu *Elefantul promis*, care ţi-a adus „femei şi glorie”, vorba cântecului, şi mai multe premii, Soros, al Uniunii Scriitorilor, al Târgului de Carte din Iaşi etc., urmând *Cartea războiului*, un alt volum îndelung comentat de criticii literari şi de cititori. Ce-ţi mai aminteşti din acea perioadă, totuşi de început?

Poate pare ciudat, dar primul cuvânt care mi-a venit în minte când m-am sforţat să răspund la întrebarea ta a fost „Vietnam”. Eu cred că sunt un călugăr care am fost în Vietnam. Uneori tresar când aud că trece pe stradă un tractor sau latră vreun câine din trecutul meu. Pe loc însă îmi dau seama că luptele s-au terminat de mult, că tractorul nu e tanc şi câinele nu-mi prevesteşte nicio tristeţe, niciun pericol. Îmi dau seama că mă aflu de fapt în hamacul meu foarte călduţ şi comod de burghez al spiritului. Chiar aşa, fac parte din mica burghezie a spiritului, aşa i-aş numi pe călugării de azi. Zic că sunt un burghez din cauză că burghezii, aşa cum mi i-a prezentat Patria mea, mi-au părut întotdeauna nişte oameni cu orizonturi foarte înguste şi cu foarte puţine preocupări, nu neapărat minore, ci puţine. Şi eu am o singură preocupare, stau în camera mea şi cioplesc. Ţi-aduci aminte de burghezuţul din *Scaunele* lui Eugen Ionescu, care voia să aducă la el în casă toate personalităţile oraşului şi căra toată ziua scaune pentru ei. Aşa şi eu, vreau să chem la mine pe Cineva, dar n-am

scaun. Am însă o buturugă în camera mea şi cioplesc la ea toată ziua. Cioplesc un scaun pentru Dumnezeu. Îmi lipseşte, înţelegi? Când eram mic, auzind de la oamenii mari că pământul se roteşte, pândeam noaptea de sub plapumă să văd când se învârteşte pământul. Tot aşa stau şi acum şi pândesc, oare când va veni la mine Dumnezeu? Aceasta îmi ia mai tot timpul. Aşa că nu prea am ocazia să mă gândesc la trecut. Tot ce mi-a rămas din perioada aceea seamănă cu nişte cuvinte fără legătură dintr-un cântec pe care nu mai ţii minte unde l-ai auzit.

Cum ai început să scrii, îţi aminteşti cum erau primele tale texte?

Prima poezie mi-a venit în cap în timp ce ţineam oaia pe care o mulgea tatăl meu. Ştii că tatăl meu a fost propagandist, propovăduitor de ateism ştiinţific. Şi nu ştiu ce mi-a venit mie să-i dedic o poezie, uitându-mă la el cum mulge oaia. Îmi aduc şi acum aminte poezia: „Tatăl meu e filosof / Şi citeşte lecţii el / Despre Eva şi Adam”. Eram existenţialist de mic, cu adevărat.

După aceea n-am mai scris până în clasa a VIII-a, când am „compus” o epopee. Eu eram fascinat de Coşbuc, mai ales de *Cântecele de vitejie*, pentru că se potriveau cu aspiraţiile mele de pionier patriot. Nu ştiu dacă ţi-am mai povestit, dar eu în copilărie făceam multe nebunii. Nu, nu eram genul care dădea cu mingea în geam sau turna cerneală pe scaun, acestea nu-mi plăceau. Dar aveam nebunia de a-mi înscena catastrofele umanităţii la scară mică. De exemplu, mă băgăm iarna în apa din râpă, ca şi cum aş fi fost prigonit de nemţi, să văd dacă o să mă descurc în caz de război. Aşa, odată, am dat foc la un Ian de stuf cam de un hectar, ca şi cum nemţii ne-ar fi aprins holdele Patriei, iar eu trebuia să le salvez, stingându-le cu cămaşa. Am mai corupt şi alţi copii la această faptă şi am avut de lucru toată noaptea, că nu-i de glumă să stingi un hectar de stuf. Am ajuns acasă spre dimineaţă, negru şi pârlit, dar cu satisfacţia unei mari împliniri. M-am pus în pat, însă nu mă lăsa să

adorm fapta măreaţă pe care am făcut-o. Simţeam că aşa ceva trebuie să rămână în istorie. Atunci m-am sculat şi am scris „epopeea” *Miroase a ars*, despre un călăreţ care, mergând să salveze un sat în flăcări, moare el însuşi mistuit de foc. Acestea sunt două poezii de început. Pe urmă m-am dus la Iaşi şi acolo am început să scriu mai mult, dar asta este o poveste mai lungă.

Ştiu că ai multe amintiri din copilărie, multe dintre ele infiltrate în romanul în lucru, ce întâmplări (pozitive, negative) din acea perioadă te-au marcat, te urmăresc?

Prima mea amintire datează de la un an şi vreo patru luni. Tatăl meu înhămase calul la sanie şi se pregătea să plece. Eu m-am furişat din spate şi m-am cocoţat pe o bârnă. Mă simţeam atât de bărbat, mă pregăteam să păşesc prin această călătorie cu sania în viaţa oamenilor mari. Tatăl meu era pădurar pe atunci şi trăiam într-o casă din pădure, de acolo nu se vedea nicio altă casă în jur, niciun om. Era pentru prima dată când aş fi coborât în vale, nici nu ştiam cum e jos, ce se vede dincolo de copacii înalţi peste care niciodată nu am putut privi. Mă pregăteam, într-un cuvânt, pentru o expediţie, mă duceam să cunosc pământul, lumea. Însă când sania s-a smucit din loc, eu m-am prăbuşit pe spate în zăpadă şi, până m-am ridicat, sania era departe. Am simţit că nu mai are niciun rost să strig sau să plâng. Atunci, în clipa aceea, am devenit dintr-odată matur şi nu cred că am mai evoluat mult de atunci. Când am căzut, m-a izbit în faţă cerul, nesfârşit şi înfricoşător. Pentru câteva clipe, totul a fost un amestec de zăpadă şi cer. A fost pentru prima dată când mi-am dat seama de singurătatea în care ne aflăm noi, oamenii. Eram numai eu, zăpada şi cerul. Am băgat mâinile în buzunarele de la salopeta mea albastră şi am mers încet de tot înapoi în casă. Devenisem un bărbat adevărat, un om matur, pentru că am suportat prima mea înfrângere. Aceasta este amintirea care mi-a marcat într-un fel viaţa, amintirea pozitivă, zic eu.

Am şi o amintire negativă, cum zici. Odată mi-a făcut tatăl meu un bici, iar eu am lovit-o cu el pe mama. Mama a plâns.

Cum ai ajuns în România, la liceul de artă? Ce fel de experienţe ai trăit atunci, cum a fost perioada de adaptare etc.?

Ţi-am zis că eram patriot. De aceea am plecat la studii în România, era chiar în toiul mişcării naţionaliste de la noi. Credeam că o să descopăr un neam mare, neamul meu. Dar nu a fost aşa. Am descoperit un neam fricos şi laş, un neam de linguşitori. Neamul meu. Am oscilat pe urmă întotdeauna între adâncurile mele slave, în sens dostoievskian, şi această realitate care mă mâhnea. Dar acum nu mă mai frământă apartenenţa mea etnică şi naţională. Acum nu mai am nicio îndoială – sunt un om fără patrie, un lup care umblă singuratic prin grădini. În acest sens, creştinismul m-a odihnit, pentru că este religia în care nu există noţiunea de naţionalitate. Nu te mira, toată vorbăria despre ortodoxismul înnăscut al poporului român, rus sau grec e scuipătură politică, care pe mine mă scârbeşte, pentru că loveşte în libertatea pe care a adus-o Hristos lumii. Iar eu sunt un îndrăgostit de libertate.

Desigur, a existat o perioadă de adaptare, chiar foarte lungă şi anevoioasă. Cel mai greu mi-a fost să mă adaptez la lipsa de sinceritate şi de căldură pe care o au românii, dincolo de grămada de formule de politeţe şi zâmbete de plastilină, care la noi nu există. În cei patru ani de liceu, pot să spun că m-am format ca o persoană dublă. Pe de o parte, eram cel mai ocărit şi cel mai batjocorit elev din tot liceul. Mă ocărau directorul, profesoarele, pedagogii. Şi asta de fiecare dată când mă vedeau. Mă ameninţau că or să mă exmatriculeze pentru că mănânc degeaba banii statului român, chiar am fost şi bătut de un pedagog. E drept că eu nu învăţam nimic, niciodată nu am avut caiete, nici cărţi şi eram corigent la toate materiile, în afară de sport şi pictură. Nici nu prea

veneam pe la şcoală. Era o fată care îmi imita perfect scrisul şi la sfârşit de trimestru îmi făcea ea caiete ca să le arăt profesorilor. Probabil mă iubea, eu însă nu i-am răspuns niciodată. Făceam, într-un cuvânt, nebunii mari de tot, nici n-ar fi decent să dau exemple. N-aţi văzut în niciun film despre boemă o minte mai bogată ca a mea în nebunii. Nu degeaba m-au închis la nebuni. Erau însă şi mulţi care înţelegeau că nebunia mea vine dintr-o revoltă, dintr-o neîmpăcare cu lâncezeala lumii. Aceştia mă iubeau, mulţi chiar mă admirau, credeau că-s geniu. Aşa am început să trăiesc pentru doi. Pe unul îl ocărau toţi, convinşi că este debil mental, pe altul îl lăudau marile personalităţi ale oraşului, profesorii universitari pe care îi admirau până şi profesoarele care mă chinuiau pe mine. Ele însă au aflat de asta abia după ce am plecat de la liceu.

Apoi ai devenit student la facultatea de Filosofie din Timişoara, erai unul dintre cei mai cunoscuţi scriitori tineri, totul mergea ca pe roate, dar deodată… te-ai călugărit… niciun prieten de-al tău n-a putut prevedea aşa ceva…

Da, nebuniile mele au culminat cu călugăria. Aceasta a fost cea mai mare nebunie pe care am făcut-o. Când am înţeles că nu este nicio nebunie mai mare pe care ar putea să o facă omul, nu m-am putut abţine să nu o fac şi pe asta. Să ştii că la acest capitol i-am bătut pe umăr şi pe Tzara, şi pe Salvador Dalí. Eu am avut nebunia de a mă dărâma pe mine însumi. Mi-amintesc ce senzaţie grea am avut când am văzut pentru prima oară un monument de-al lui Lenin trântit în grămada de fiare de la marginea oraşului. Parcă mi-aş fi văzut viaţa aruncată ca pe o hârtie folosită. Trebuia să încep din nou, dar nu ştiam cum va fi. Aşa mă uit acum la scriitorul promiţător care era Ştefan Baştovoi, ca la un monument aruncat între hârburi. Poate că ar fi fost şi un Nobel în hârburile acelea, dar nu m-am aplecat să-l ridic. Mulţi încă mai aşteaptă să revin, dar nu am avut niciodată

ispita lui Arghezi. Îmi dau seama că nevoia de a mă impune lumii, pe care o aveam, nu venea din carierism, ci pentru că am crezut că am ceva de spus lumii. Acum, că am descoperit că Altcineva a spus totul, mă odihnesc. Sunt atât de bucuros că Hristos există. Ştii, când eram mic, îl iubeam foarte mult pe Lenin şi cel mai mare regret al meu era că nu am trăit pe vremea lui, ca să pot fi şi eu printre copiii pe care îi mângâia şi cu care vorbea. Şi suferam, pentru că ştiam că asta nu se va întâmpla niciodată. Simţeam efectiv că viaţa mea este un rateu, pentru că nu aveam nici cea mai mică şansă de a-mi îndeplini visul vieţii mele, să-l văd pe Lenin. Cu Hristos nu este aşa, cu Hristos sunt contemporan. Iată în ce constă toată nebunia mea, să nu mă mai satur să fiu contemporan cu Hristos. Ce-i de mirare că m-am călugărit? Te asigur, oricine, dacă ar ajunge contemporan cu Hristos, s-ar călugări fără nicio ezitare. Am făcut ceea ce era imposibil pentru mine, mi-am salvat viaţa de la ratare.

Cum îţi pare literatura pe care ai scris-o înainte de călugărire?

Nici nu mai ţin minte, nu mi-am pus niciodată problema asta. Am uitat că am existat. Mai vine câte cineva şi îmi aduce aminte că a existat un poet Ştefan Baştovoi. Am auzit că unii mă şi citează când vorbesc de literatura română contemporană, eu însă nu prea mai ţin minte ce am scris. Îmi amintesc, dacă fac un efort, câteva titluri, câteva versuri. Am fost un poet prost dacă nu mă ţin minte nici măcar eu pe mine, cu cât mai uşor mă vor uita cei care vin după noi.

Ce scrii acum?

Scriu lucruri care pe voi, scriitorii, nu vă interesează. Pentru că nu mai scriu literatură în sensul pe care i-l atribuie critica. De asta nici nu-ţi spun ce scriu, ca să nu te plictisesc. În schimb, acum mă simt util oamenilor, am descoperit fericirea comunicării. Îmi apar cărţile în mii de exemplare şi de peste tot primesc

scrisori pe internet că s-au epuizat. Înseamnă că sunt viu, cuvintele mele nu mai sunt „flori de mucegai”, cum aspira Arghezi, sunt vii, oamenii pot să le bea, nu doar să se uite la ele cât sunt de frumoase. Ştii, mi-am dat seama că eu sunt omul care preferă să bea apă de izvor din căuşul palmelor, nu să pozeze cu o cupă de aur plină cu whisky, dar cu care nu poate să-şi potolească setea. Am devenit un fel de jurnalist ortodox, unii cred chiar că sunt eseist. Da, mi-am amintit că lucrez şi la o carte care o să vă placă şi vouă, se cheamă *Nebunia la Sfinţi şi la oamenii de artă*. Voi da, totuşi, Cezarului ce este al Cezarului. Mi-a scris un editor că vrea să-mi publice romanul meu despre copilăria sovietică. Aşa că va trebui să fac un efort şi să mai citesc partea care mi-a rămas, că citesc la el din luna mai şi abia am trecut de jumătate, atât de greu îmi vine să citesc opere străine.

Ai făcut, la Chişinău, o revistă ecleziastă, care era scopul ei?

Probabil am vrut să-i fac pe oameni să mai renunţe la prejudecăţi, atât pe cei necredincioşi, cât şi pe credincioşi. Am descoperit cât de mulţi oameni există, eu credeam că-s mai puţini. Am vrut să comunic că oamenii sunt mulţi. Într-adevăr, sunt atât de mulţi oameni.

Cum, înspre ce s-a schimbat (s-a schimbat?) viziunea ta „literară”?

Nu s-a schimbat, am rămas la părerea că literatura trebuie să fie bună. Principiile de apreciere însă sunt altele, sunt mai simple. Dacă citesc o carte fără să mă plictisesc, dacă simt în spatele ei un om care intră cu generozitate în viaţa mea şi mi-o schimbă spre bine, înseamnă că am citit o carte bună, am cunoscut un om, am mai trăit o viaţă. Altfel de cărţi nici nu mai citesc. Dacă, după primele rânduri, simt că ţin în mână o carte proastă, niciodată nu mai încerc să mă conving că ar fi bună, chiar dacă mi-ar lăuda-o toţi criticii din lume. Prefer să mă rog decât să citesc. Întotdeauna am fost un cititor enervant, nu doresc nici unui scriitor mediocru un

cititor ca mine, nu fac nicio concesie.

Cum îţi pare viaţa literară din... mănăstire (mănăstiri)?

N-am descoperit nicio viaţă literară în mănăstiri, de altfel poate nici nu este treaba mănăstirilor să facă literatură. Nu zic că n-am văzut pe cei care scriu prin mănăstiri, dar numai că n-am văzut viaţă literară. Sunt foarte puţini scriitorii creştini contemporani care au talent scriitoricesc. Din toţi cei pe care îi laudă lumea, văd că limba română nu are chiar niciunul. Adică oameni care să exprime un destin, dincolo de cuvinte. Românii, de altfel ca şi grecii, nu au putere să sensibilizeze, nu au viaţă în cuvinte. Ruşii sunt cei care sunt foarte plastici şi foarte expresivi atunci când povestesc despre Hristos. Ei ştiu să-ţi prezinte un Hristos care dă năvală în viaţa ta. Aceasta nu se poate face şi fără ceva talent la scris. Nu este, desigur, o literatură în sensul tehnic al cuvântului, dar este o artă a comunicării. Deşi pentru mine, ţi-am zis, forţa de a te impune ca destin, de a comunica o viziune şi mai ales de a mai şi convinge este expresia cea mai sigură a valorii. Ştii şi tu că cei mai mulţi autori s-au folosit şi de viaţa lor, nu numai de mijloacele literare, pentru a putea spune ce au avut de spus. Închipuie-ţi un Rimbaud la 60 de ani, oferind autografe după înmânarea premiului Nobel şi vei vedea că poeziile lui nu mai au aceeaşi putere. Aşa că literatura e mai mult decât ea însăşi, ea poate fi viaţa unui om sau poate fi nimic.

Cum îţi pare literatura scrisă de tineri?

Nu citesc literatură profană. Totuşi, când mă întâlnesc cu vreun prieten scriitor şi văd cu câtă încântare îmi dă să citesc câte vreo nouă apariţie literară, îmi arunc privirea, ca să nu-l mâhnesc. Cu părere de rău, de fiecare dată descopăr aceeaşi sărăcie existenţială şi tehnică. Îi simt pe toţi de parcă ar încerca să cânte sub apă. Chiar dacă spun acolo nişte cuvinte concrete, deasupra ajung numai nişte bulbuci, nu desluşesc ce vor să spună şi mă doare enorm această

neputinţă, pentru că sunt prietenii mei.

Care sunt aşteptările tale în legătură cu scriitorii care vin? Ce aştepţi de la scriitorii foarte tineri?

Ultimele două secole ale omenirii se află sub semnul literaturii. Pot spune că literele au dictat istoria, au născut istoria. Nu pot spune că au născut ceva bun. Mă gândesc la Nietzsche şi fascism, la Marx şi comunism, la Freud şi pansexualism, la existenţialiştii care au făcut apologia sinuciderii. Dar nu mă refer doar la manifestele politice. Aceeaşi putere au avut şi manifestele literare, estetice. De exemplu estetica urâtului şi a distrugerii, decadenţismul, începând de la simbolişti şi expresionişti, până la suprarealismul dezumanizam, fragmentarismul care a transformat viaţa noastră în nişte cioburi dintr-o ecuaţie atât de rece. Oamenii au devenit spectatorii propriei vieţi, nu o mai trăiesc, se uită la ea. Totul e atât de abstract, atât de livresc. Aş vrea să se restabilească comunicarea dintre oameni. Să nu mai fugă nimeni de celălalt, să fugă numai unii spre alţii. Să se nască nişte bin ladeni care să dea cu avioanele în turnurile atât de semeţe ale „plăcerii aristocratice de a displăcea” cu care se fălea Baudelaire.

Chişinău, ianuarie 2002

ALEXANDRU VAKULOVSKI

E bine uneori să nu cunoşti oamenii până la capăt, dar totul ar părea atunci atât de frumos! mai ales că în România se zâmbeşte mult (şi) pe stradă

Debut în 2002 cu *Pizdeţ* (roman), *Oedip regele mamei lui Freud* (poezie) şi *Ruperea* (teatru). A mai publicat *LETOPIZDEŢ*. *Cactuşi albi pentru iubita mea* (Editura ideea Design & Print, 2004), *ecstasy* (poezie, Editura Pontica, Bucureşti, 2005), *TU*, împreună cu Mihail Vakulovski (Biblioteca de Poezie, Bucureşti, 2002), *Bong* (Editura Polirom, Iaşi, 2007) şi J57 *de trepte spre iad sau Salvaţi-mă la Roşia Montană* (Editura Cartier, 2009).

Născut în 1978 în URSS. Studii la Universitatea de Stat din Moldova (Chişinău), absolvent al Universităţii „Babeş-Bolyai” din Cluj, Facultatea de Litere. A publicat eseuri, proză, poezie şi critică literară în majoritatea revistelor culturale din România. Prezent în antologii din România, Republica Moldova şi din străinătate. Redactor fondator al revistei web *Tiuk*! (tiuk. ceea.net). Fondatorul cena Klului klu. Traducător din literatura rusă. Piesele sale de teatru s-au tradus în engleză şi germană şi au intrat în antologii din străinătate, unde sau şi pus în scenă. A fost redactor-şef la revista de atitudine culturală *Stare de urgenţă*, scenarist la două emisiuni de mare succes din Republica Moldova, editorialist la revista *Timpul*.

Blog: vklvsk.blogspot.com

Sandu, deşi scrii şi publici în cele mai prestigioase reviste culturale, de foarte mult timp (cu toate că ieri ai împlinit abia 24 de ani), debutul tău în volum (e) a venit abia săptămâna trecută – însă ce debut! –, cu roman (*Pizdeţ*), poezie (*Oedip regele mamei lui Freud*) şi teatru (*Ruperea*). Cum şi de ce s-a întâmplat să debutezi editorial după atâţia ani de activitate culturală şi cum e să debutezi, în aceeaşi săptămână, cu trei cărţi deodată, cărţi din genuri literare atât de diferite?

Am spus de mai multe ori: memoria falsifică. Voi încerca, fără să exagerez, să-ţi răspund în culorile pe care le-am simţit atunci. N-am debutat mai înainte fiindcă nimeni nu a vrut să mă publice în volum – nu le convenea ceea ce scriam eu; fiindcă mai târziu mi se făcuse silă să car manuscrisele după mine pe la edituri; fiindcă, atunci când vreun volum era aproape gata pentru a fi editat, întotdeauna intervenea vreo surpriză ş.a.m.d. Un volum de poezie (*Ecstasy – Lauri pentru cap mort*) stă de trei ani la Editura Paralela 45, deşi e anunţat în catalog în fiecare an.

Încă un volum, *Soldaţi români în Afghanistan*, construit din două părţi, aceea de interviuri cu veteranii

războiului din Afghanistan fiind de-a dreptul şocantă, stă la Editura Aula, deşi era gata, depus la editură, cu contract semnat, acum expirat etc., înainte, cu mult înainte de 11 septembrie. Nimeni nu se aştepta că editorul va scăpa momentul să-l publice în septembrie, când toată lumea era mai mult decât interesată de ce se întâmpla în Afghanistan, fiind vorba de o carte căreia i s-a făcut reclamă în *Braşoveanul*, *Clujeanul*, *Orădeanul*, *Arădeanul*, în care am publicat, pe pagini întregi, fotografii şi texte documentare, volum anunţat şi acolo, la rugămintea editorului, ca fiind „în curs de apariţie”.

Această carte mi-a fost cerută, atunci, în Franţa, de către Bernard Noel, cu care m-am întâlnit la zilele fundaţiei Tranzit, la Cluj… Am zis că i-o trimit imediat după ce apare aici…

E mişto să debutezi aşa, dar şi un pic obositor. E ca şi cum ai ieşi la pensie. *Oedip*… trebuia să apară în 1997, deci în secolul-mileniul trecut, apoi anul trecut, acum am s-o citesc ca pe o carte aproape străină, cu nostalgia timpului în care a fost scrisă, deşi a fost un timp groaznic, asemănător cu cel despre care scrie Dudu în prefaţa din *Salvaţi Bostonul*. Practic, aceste cărţi m-au salvat de la sinucidere, au fost scrise în momente în care nu aveam încredere în mine, când eram foarte iritat că trebuie să mă suport, că trebuie să suport să trăiesc în Europa de Est, ceea ce şi acum mi se pare iritant. Prietenii, în primul rând tu şi Laura, apoi scrisul, m-au ajutat să trec peste. Acum mi se pare greţoasă şi ideea de sinucidere. De fapt, *Oedip*… trebuia să apară când aveam 16 ani, atunci a fost scrisă. Am dat-o la concursul de debut al editurii Arc din Chişinău. Mi s-a spus că am pierdut concursul din cauza unui singur vot. Concluzia juriului care s-a pronunţat împotriva editării a fost – „să te mai coci”. Când te gândeşti că îmi spuneau asta nişte oameni deja putrezi, care în momentul coacerii lor scriau poezii despre V.I. Lenin, moldoveni şi partid, adică amicul Em. Galaicu-Păun (care iniţial mi-a zis să depun

manuscrisul, că n-are pe cine alege), A. Suceveanu şi E. Lungu – aşa că Vasile Gârneţ degeaba încerca să-i convingă. Pentru mine conta foarte mult să debutez atunci. Ziceam că mă las de literatură la 20 de ani, cel târziu, dacă nu se va întâmpla să debutez până atunci.

Cu *Ruperea* a fost o surpriză foarte plăcută. A fost editată imediat după scriere. Datorită lui un cristian, la editura lui underground. Urăsc să mi se adune manuscrisele în sertar, nu te poţi bucura la fel când îţi apare o carte care ţi-a mucegăit în cutii sau sertare.

Volumele mele de debut sunt scrise în genuri diferite fiindcă sunt scrise în etape, stări şi locuri diferite. Asta contează foarte mult pentru mine.

Tot acum ai lansat, la Cluj, unde eşti student, un cenaclu-club, Cena KLU klu, devenit instantaneu temă de discuţie, ca să zic aşa, pentru ziarişti, care n-au pierdut ocazia şi au umplut pagini întregi despre klu. Ce le-a trezit astfel interesul?

klu e mai degrabă o mişcare decât un cenaclu. E o mişcare contraculturală, care nu recunoaşte canoanele oficiale şi o bună parte a sistemului. Suntem tineri, avem gusturile noastre pe care nu ni le lăsăm la împuţit alături de hoiturile trecutului cultural-social-politic ş.a.m.d. Noi vrem şi cerem ceea ce ni se pare firesc şi normal. Adică: legalizarea marijuanei, legalizarea prostituţiei, a permisului de port-armă, dispariţia graniţei dintre

Republica Moldova şi România, dispariţia armatei obligatorii şi, pe viitor, a buletinelor de identitate, pedepsirea oricărui tip de cenzură. Aceste lucruri i-au interesat pe ziarişti, deşi sunt chestii la care se gândeşte fiecare tânăr. De altfel, şi celelalte, cele din al doilea manifest klu, cel literar, li s-au părut clare, după cum au spus şi au scris.

klu e o combinaţie de literatură (directă, spontană, începând de la textele din muzică până la inscripţiile din WC-urile publice), muzică, grafică, pictură, performance, instalaţii. La klu au avut concerte Luna Amară şi Mircea

Onofrei (Gangster's Band) şi au citit proză, poezie şi teatru mai mulţi tineri din Cluj, Chişinău, Bucureşti etc. Au expus lucrări Cosmin Maşca, Mao Tzau, Mihai Mateiu şi Mihai Racaru. Invitatul permanent al cenaclului e Gheorghe Perian care, din cauza navetei, e prezent mai mult spiritual, klu e organizat de revista web *Tiuk*! (tiuk.ceea.net), de Fundaţia Tranzit şi de prietenii noştri de la Luna Amară.

Primele întâlniri s-au întâmplat într-un loc foarte fain, la Casa Tranzit...

Doamna Csilla Konczi, directoarea fundaţiei, a avut bunăvoinţa să ne găzduiască acolo. Nu aş fi vrut să ne întâlnim la facultate, unde domneşte o atmosferă de plină putrefacţie, klu a început demult, dar nu avea legătură cu publicul. Exista în întâlnirile noastre cu Baştovoi, Fruntaşu, Crudu, Serj Ţurcanu, Doru Cimpoi, la Chişinău sau la Bucureşti, klu e ceva spontan, sper că va exista şi la Braşov, Bucureşti, Chişinău sau în oricare altă parte. Numai să avem noi chef. Acum avem.

Cum şi pe la ce vârstă ai început să scrii şi, dacă îţi aminteşti, de ce?

Am început să scriu devreme. Datorită tatălui meu. El mi-a sugerat, subtil, că scriitorii sunt un fel de supraoameni. Tatăl meu nu a avut până acum cărţi publicate, asta doar din cauza regimului, şi a vrut ca măcar noi să facem lucrul pe care el a fost împiedicat să-l ducă până la capăt. Degeaba scrii dacă nu publici, dacă cineva nu se bucură sau nu se îngândurează la cele spuse de tine. Cărţile noastre sunt cărţile lui. Probabil că el se bucură mai mult decât noi când miroase paginile proaspăt ieşite de la tipografie.

Dar am fost parţial conştient ce e literatura şi de ce scriu abia când am scris *Oedip*... adică pe la 16 ani. Literatura nu se învaţă din cărţi, ci de la viaţă. E greşeala fundamentală a hipidioţilor de optzecişti, acum în vog (m) a, deşi nu mai pot scrie nimic după căderea sistemului. Căci hipidioţi sunt, majoritatea. Cei din vârful

canonului oficial. Literatura adevărată va începe odată cu noi, sunt sigur. De fapt, va începe să fie conştientizată, că ea există pe bannerele de pe stadioane, pe graffiti, în textele din muzică, ea e peste tot. Chiar şi în cărţi.

Cine nu mă crede să-i citească pe Federman, pe Henry Miller, pe mine şi pe cei care scriu (la) klu!

De ce ai hotărât să vii la studii în România, după câţiva ani de filologie la Chişinău, şi s-a suprapus România din mintea ta de atunci cu aceea pe care o cunoşti, atât de bine, acum?

Sigur că nu. România a fost pentru mine un vis, cum e, pentru mulţi, America. Şi am ajuns într-o ţară la fel de dezvoltată ca şi Republica Moldova, doar că aici se editează mai multe cărţi, majoritatea, de altfel, inutile, sunt mai scumpe ţigările, nu-ţi poţi găsi un serviciu normal fără „mafie” şi, dacă fumezi un *joint*, te bagă la pârnaie la un loc cu criminalii. În Moldova, cel puţin, vezi foarte uşor cine e „capitalist” şi cine e „comunist”, aici fiecare activist crede că a descoperit legile economiei de piaţă. Basarabenii se cară în România şi la Moscova, iar românii se cară în Ungaria, şi până la urmă toţi ne vom căra în Olanda sau în Cuba.

Despre profi, mai ales cei universitari, care au un loc destul de important în romanul tău… Parcă aş mai fi vrut să te întreb ceva despre ei, dar, amintindu-mi de roman, cred că ai înţeles despre ce e vorba… A contat, pentru ei, că eşti basarabean, e reală imaginea studenţilor basarabeni despre profesorii români, că-s cam bădărani, cam paranoici?

Această imagine e sută la sută adevărată şi nu e numai a studenţilor basarabeni. Pot să spun că am mai mulţi prieteni români decât basarabeni şi toţi sunt de aceeaşi părere. Majoritatea profesorilor sunt nişte lingăi care, când au prins ceva putere, se vor dictatori. Sunt tâmpiţi, fiindcă au fost aleşi să rămână la universitate de nişte şobolani ca şi ei, care îşi căutau discipoli mai

proşti, nu cumva să fie depăşiţi. Dar despre universitate va fi următorul manifest klu…

Pentru profi, faptul că sunt basarabean a însemnat direct că sunt un cretin, un imbecil care nu e în stare să facă nimic. Aşa sunt primiţi în universităţi toţi basarabenii. Bine că măcar generaţiile trecute au băgat frica în ei. Un prieten, Vasile Ernu, când era întrebat dacă e basarabean, le spunea că e evreu din Odessa. Atunci ăştia nu mai ştiau cum să-l catalogheze. Dacă le-aş răspunde şi eu aşa, nu ar fi tocmai fals.

Şi poezia şi, mai ales, manifestele, dar şi proza ta sunt foarte implicate social. Crezi că scriitorii tineri nu mai cred deloc în arta pentru artă?

Poţi crea artă pentru artă atunci când eşti pe deplin liniştit din punct de vedere social. Cum eu vreau să mă angajez ca vânzător de ţigări sau de papuci şi nu reuşesc acest lucru, cum sunt exmatriculat şi mai trebuie să şi mulţumesc pentru asta, cum adevărul în România e sinonim cu nebunia, cum zilnic văd-aud-citesc ştiri doar cu crime la tv, în ziare şi la radio – cum pot să cred în artă pentru artă? Deşi e ceva frumos, ca soarele căzându-ţi ca o omletă în tigaie şi bla, bla-bla-blea. Ar fi fals. Deşi trebuie să recunosc că am scris poezie pentru poezie, proză pentru proză, dar de ele n-a avut nevoie nimeni. Deci, nici tinerii scriitori nu prea cred în artă pentru artă. Ceea ce scriu eu e foarte social, aşa cum şi graffiti, şi etichetele preţurilor (care se schimbă continuu) ş.a. sunt la fel de sociale.

În afară de proză, poezie, teatru, scrii, de mai multă vreme, şi critică literară. Cum se împacă, în stiloul tău de tânăr scriitor, toate astea? Ce reviste citeşti, care ţi se par mai interesante? La ce revistă ţi-ar plăcea să lucrezi?

Se împacă bine. Sunt anumite momente din viaţă care te fac să scrii poezie, altele – proză, altele – teatru, restul e critică. Uneori e bine să le combini. Scriu şi critică fiindcă vreau să-mi dau seama singur ce e cu celelalte, nu să aştept încurajarea sau negarea

„cunoscătorilor”, aşa cum fac majoritatea care scriu „din talent”, care nu ştiu bine ce le-a ieşit.

Citesc mai multe reviste, dar nu chiar periodic. Uneori citesc cu mare plăcere o revistă descoperită într-o ladă cu ziare vechi, alteori îmi odihnesc ochii pe cotidiane sau pe *Hustler*, *Playboy*, pe care le colecţionează un prieten. Revistele pe care le citesc sunt cam acestea: *Apostrof*, *Contrafort*, *Vatra*, *Tiuk*! *Viaţa românească*, *Arca*, *Interval*, *Familia*, *Orizont*, *Timpul*, *Fracturi*, *Echinox*, *România literară*. Nu pot să mă laud că le citesc integral şi număr de număr.

Fiindcă o parte din ele sunt şi greu de găsit din cauza difuzării proaste. Integral citesc doar *Tiuk*!*-ul*, la care şi lucrez de plăcere! Aş lucra, practic, la oricare dintre revistele pomenite. Dar în special mi-ar plăcea să lucrez la *Academia Caţavencu* şi la *Plai cu boi*.

Despre maeştri, dacă ai avut aşa ceva. Ce scriitori ţi-au plăcut foarte tare şi, poate, te-au marcat? Există scriitori unanim recunoscuţi, cum ar fi, să zicem, Proust, care să nu-ţi placă deloc? Ce scriitori români crezi că nu trebuie să lipsească din bibliografia unui tânăr?

Tata mi-a fost şi-mi mai este maestru. Apoi fratele mai mare, care m-a ajutat să trec direct peste vârstele nasoale ale scrisului, care mi-a indicat anumite direcţii din ceea ce scriam ca fiind false sau… Un mare maestru ar mai fi Dumnezeu, dacă există aşa ceva, care a făcut toate lucrurile aşa de frumoase şi de încâlcite, că doar el le poate descâlci. În rest, fiecare prieten mi-e un fel de maestru. Nu contează dacă el scrie sau nu. Învăţ să scriu şi să exist de la multă lume: de la băieţi de cartier, de la oameni care au stat pe muchia cuţitului – veterani ai războaielor din Afghanistan şi Transnistria, de la băieţi care au fost împinşi să fure în Occident, de la drogaţi, de la mama, de la iubită, de la nebuni, de la bunicul care nu vorbea de anumite perioade din viaţa sa, de la bunicul care a murit înainte de naşterea mea, de la editori (în special de la Maşina), de la golul ce se deschide uneori în

mine şi pe care trebuie să-l acopăr cu ceva, ca pe o saltea ruptă în mijloc. Mao să-mi fie martor. Întrebarea ta despre scriitorii unanim recunoscuţi, dar care nu-mi plac mie, conţine şi răspunsul – Proust. Ar mai fi mulţi, dar nu mă deranjează asta deloc: să le fie ţărâna uşoară.

Nu am fost şi sper că nu mă voi seniliza niciodată ca să fiu categoric în ceea ce priveşte o bibliografie obligatorie. Aşa ceva pur şi simplu nu există. Să-şi facă fiecare o bibliografie! Din bibliografia mea românească nu pot lipsi Creangă, Urmuz, Ionesco, ar fi timpul să-l mai citesc pe Goma. Şi pe alţii mai tineri.

Mă interesează foarte mult ce te-a învăţat Muşina, că pe mine „m-a învăţat” un singur lucru: că nu trebuie să ai încredere în nimeni (prin exemplu foarte personal, iar eu, totuşi, nu sunt paranoic) şi că s-a săturat să aibă totdeauna dreptate, iaca… Că cu Dumnezeu m-am prins…

M-a „învăţat” cum se iscăleşte un contract de editare a cărţii, cum tu, ca autor, nu mai contezi dup-aia, cum e să vii din Moldova ca să lucrezi pe 500 de mii pe lună, apoi cu 250 (acum, în 2002) … Oricum, tinerii în ziua de azi nu mai sunt recunoscători! M-a învăţat şi alte lucruri bune, dar atunci nu-l cunoşteam în ipostaza lui de la parter. E bine uneori să nu cunoşti oamenii până la capăt (au prea multă dreptate, ce ne facem cu ea?) – dar totul ar părea atunci atât de frumos! mai ales că în România se zâmbeşte mult (şi) pe stradă.

Cum îţi pare viaţa literară românească, actuală? Ce-ţi place şi ce nu-ţi place în acest cerc, al literaţilor? Prin ce se deosebeşte, din câte ai observat, viaţa literară la Cluj, Bucureşti, Chişinău?

Mi se pare oribilă, dezechilibrată, ca, de altfel, tot „sistemul” din România. Nu-mi place nimic în cercul literaţilor. Mi-e ruşine când cineva mă prezintă ca scriitor. Nu din cauză că nu-mi place ce fac, ci pentru că eu nu mă consider unul de-al lor, din lumea murdară a scriitorilor, de aici şi din Republica Moldova. Nu

întâmplător, când cineva vrea să te facă nebun, îţi zice pur şi simplu poet. Şi cum tot românul s-a născut poet…

Cum o carte ca *Anii nebuni ai socialismului* de Ştefania & T.T. Coşovei poate să rămână neobservată? Oare nu din cauză că îi cam rade pe optzecişti, şi nu numai? Şi alta, de exemplu jurnalul lui Cărtărescu, un volum catastrofal, să fie atât de mediatizat ş.a.m.d., de zici că Lenin a mai lansat o carte. Nu am nimic cu optzeciştii, mă enervează că regulile aberante ale jocului de dinainte de ’89 au rămas la fel, că au fost la putere şaizeciştii, apoi şaptezeciştii şi acum, normal, optzeciştii. Aşa s-a dus generaţia ’80 de râpă.

Viaţa literară din aceste oraşe nu se deosebeşte cu mai nimic. Doar că fiecare e cu scara lui valorică aberantă. De exemplu, Gheorghe Perian nu e prea băgat în seamă prin Cluj, deşi e profesor acolo, în schimb „zei” sunt nişte scriitoraşi de care nimeni n-a auzit în altă parte.

În Chişinău vin *poeţi* ce sunt prezentaţi ca fiind foarte importanţi în ţară, dar care, de fapt… Peste tot e o luptă scârboasă pentru teritoriu, aşa, ca la şobolani.

Eşti tipul scriitorului mereu în acţiune, care scrie mult. Deşi au cam trecut anii glorioşi ai socialismului, ai un „sertar” „tobă de carte”. Şi la ce lucrezi acum, deci?

Lucrez în continuare la câteva volume începute demult. Unul e de proză (scurtă / roman) şi e aproape cu totul diferit de *Pizdeţ*. Apoi vreau să mai fac o carte despre/cu oameni obligaţi să fure, în Occident, apoi vine *Poezia rock*, apoi alt roman despre care ştiu şi eu foarte puţin.

Scriind, cu încetul mă las de scris, dacă nu e cumva amăgirea fumătorului. Între timp aş vrea să-mi bucur părinţii – să termin dracului odată facultatea. Că încep deja să cred că a fi student e o profesie. Mai departe habar n-am ce-am să fac. Poate am să intru-n nato!

Cum îţi pare literatura scrisă de tineri, acum? Ce scriitori tineri îţi par mai interesanţi?

Mi se pare că tinerii au o direcţie bună în literatură. Dacă acum câţiva ani „postmodernism”, „Cărtărescu”, „Muşina”, „optzecism” erau nişte termeni sacri, dacă cineva nu era de acord cu părerea generală era considerat nebun, acum tinerii încep „să vorbească”, să spună ceea ce cred cu adevărat, de asta suntem cu toţii „nişte nebuni”. *Comandoul* de la Chişinău, care mi se pare şi acum cel mai tare grup de tineri scriitori (Fruntaşu, tu, Baştovoi, Crudu), cam aşa a păţit. Pentru un poem din *Vatra*, Fruntaşu a fost înjurat vreun an, despre tine nu e frumos să zic aici… Baştovoi e clar „sisi, altfel cum să te călugăreşti de bunăvoie”, iar despre Dudu ce să mai vorbim? el a devenit simbolul anumitor lucruri, despre care „lumea bună” aproape că nici nu mai vorbeşte, ci doar forţează un zâmbet frumos.

Tinerii mi se par pe calea cea bună, să-i dea Domnul lui Paul Goma sănătate, că îl aducem noi înapoi. Sau mergem cu toţii la el. În afară de *comando*, mi se par (foarte) interesanţi, cum zici tu, nişte tineri scriitori din Cluj, de care am fost surprins, deşi ne cunoşteam de ceva vreme. Ei scriau doar de plăcere, având o anumită iritaţie faţă de „mecanismul” literar românesc. Sunt Cosmin Maşca, Mihai Mateiu (ambii sunt şi pictori), Laura Francisca Marcu – un Urmuz combinat cu Daniil Harms, dacă vă imaginaţi aşa ceva. După ce i-am adus la klu, sper ca lucrurile să se normalizeze. Îmi mai plac Ştefan Manasia, Nicoleta Cliveţ, Ianuş, Sandu Eftodi, Ruxandra Novac, Eva Negru, Pavel Păduraru (sper că s-a dezalcoolizat), Cristian Sârbu (sper să fie viu), Doina Postolachi (sper…), mulţi autori anonimi de graffiti, băieţii de la Luna Amară, de la Paraziţii şi de la Metadon, care au nişte texte „superbe”, ca să-l parafrazez pe Mircea (Onofrei) ş.a. Sigur că sunt mult mai mulţi tineri buni. Cred că acum s-ar putea scoate o antologie a tinerilor scriitori care ar fi cu mult deasupra antologiei optzeciste a lui Muşina. Dacă cineva crede că fac glume proaste, acum, să devină sponsor şi fac eu antologia.

aprilie 2002, Cluj

[*Opi*? *IA dr*

VASILE ERNU

Semnificaţia este o chestiune în care instanţa faţă de care răspunzi eşti tu însuţi

Născut în 1971. Absolvent în 1996 al Facultăţii de Filosofie a Universităţii „Al.l. Cuza” Iaşi. În 1997 absolvă masteratul de Filosofie a Universităţii „Babeş-Bolyai” din Cluj. Din 1998 este doctorand al Facultăţii de Filosofie din Cluj. În 1997 devine fondatorul şi redactorul revistei *Philosophy & Stuff*.

În perioada 1997 – 1999 este managerul Fundaţiei Tranzit. Coordonator şi Director executiv al Fundaţiei ideea, de care aparţin Editura ideea şi revista de artă contemporană *Balkon*. Autorul cărţii *Născut în URSS* (Editura Polirom, 2006), volum dublu recompensat cu Premiul pentru Debut, de către Uniunea Scriitorilor din România şi de *România literară*, tradus în Rusia, Italia, Spania, Bulgaria şi Ungaria. Al doilea volum al scriitorului, *Ultimii eretici ai Imperiului* (Editura Polirom, 2009) a fost tradus la prestigioasa editură rusească Ad Marginem.

Site: ernu.ro

Vasile, toată lumea care te cunoaşte te ştie că pe un om activ, care mereu a încercat să facă, să schimbe ceva. În prezent, deşi încă foarte tânăr (un, nu-i aşa, mare defect), eşti director executiv al Fundaţiei ideea, de care ţin Editura ideea şi revista *Balkon* şi altele, toate de lux, nu „doar” de calitate! Acum, ca să se oftice mulţi prieteni comuni – dar nu numai ar trebui să te întreb cum ai reuşit, că doar ai reuşit, nu?

Mă rog, nu mă mai simt nici eu aşa tânăr. Iar chestia cu „ai reuşit” mi se pare hollywoodiană. Nu-mi place omul-star, omul-vedetă. Intelectualul-ve – detă, funcţionarul-vedetă mi se par modele care comportă un mare risc. Acest model e preocupat de construcţia aparenţei, a faţadei. Lucrurile trebuie să fie frumos

poleite. E ca în reclama cu tampoane. Ştim cu toţii că povestea e nasoală rău, mai ales femeile ştiu acest lucru, adică cel în cauză, însă mimăm fericirea, perfecţiunea etc.

Pentru mine, lucrurile au importanţă doar la nivel de semnificaţie. Nu mă interesează aparenţele, şi asta nu înseamnă că nu utilizez aceste mecanisme ale aparenţelor, ci că mă preocupă în mod special sensul lucrurilor în care sunt implicat. A fi mulţumit de ceea ce faci înseamnă a fi mulţumit de sensul lucrurilor realizate. Nu contează cine eşti, ci cum eşti şi care e sensul pe care-l dai la ce eşti şi la ce faci. Cum e posibil acest lucru? Pentru mine a fost importantă povestea rabinului care m-a învăţat că nu contează atât de mult cine eşti, ci unde te plasezi.

În grila de interpretare de mai sus, asta înseamnă să te plasezi în locul şi lângă oamenii care utilizează acelaşi etalon de utilizare a semnificaţiei (sau unul apropiat) pe care îl ai şi tu. Sau utilizează un sens care te poate ajuta să te dezvolţi şi să te realizezi. Ca element al unui mecanism, poţi fi înlocuit oricând şi oriunde. Însă, când lucrezi cu o entitate precum sensul, nu poţi fi înlocuit niciodată. De ce? Fiindcă semnificaţia este o chestiune în care instanţa faţă de care răspunzi eşti tu însuţi. Mă rog, în caz că eşti un om religios, mai este una care se cheamă Dumnezeu. Aşa că tu nu te poţi înlocui pe tine însuţi.

Cum ai ajuns la Iaşi şi ce ai făcut până atunci, că mulţi „ştiu” că eşti evreu din Odessa? Dar la Cluj? Te opreşti aici?

Da, e puţin hazliu… povestea cu originile e legată întotdeauna de un anumit demers de mistificare. Originile sunt un construct ca, de fapt, toată viaţa noastră. Însă chestia originilor are ceva special din simplul motiv că putem interveni retrospectiv şi putem modifica ceea ce numim *realitate*. Noi memorăm acea *realitate* selectiv şi o prezentăm având anumite intenţii.

Ţinând cont de această posibilitate, mie îmi place să speculez acest lucru. Oamenilor e bine de multe ori să le prezinţi ceea ce le-ar plăcea să audă sau să le prezinţi lucruri care-i intrigă ori altceva decât sunt obişnuiţi să audă. Eu am ales această strategie pornind de la o observaţie elementară: românii, în marea lor parte, sunt lipsiţi de o gândire critică şi împart lucrurile în *pro* şi *contra*. Iar a spune că aparţii unei anumite categorii, în mintea lor existând un etalon prestabilit, înseamnă să-ţi complici viaţa. Poţi fi supraapreciat sau subapreciat, gen: moldovenii sunt neserioşi, iar ardelenii serioşi. Eu am stat în ambele regiuni şi am văzut la fel de mulţi „neserioşi” şi „serioşi”. Am ales trucul cu „evreul de la Odessa” care, fie vorba între noi, are mult adevăr, pentru că această chestie nu spune românului multe lucruri. Această specie nu poate fi categorisită uşor şi asta presupune că ai şanse să fii apreciat efectiv pentru ceea ce eşti, plus că are un iz exotic care impune o anumită distanţă, iar distanţa protejează. Dar ajunge cu această poveste.

Deci… Iaşul. Am intrat la filosofie aici în 1990, fiind un *sovieticus* revoltat. Ani frumoşi, dezamăgiri multe. Eu eram un produs sovietic format în perioadaperestroika, lucru de care am fost şi sunt mulţumit. Am fost întotdeauna adeptul acelor proceduri pe care le-am numit *valorificarea dezavantajelor*. *Avantaj*, *dezavantaj* sunt doar diverse unghiuri ale unor situaţii, adică ceea ce este dezavantaj dintr-un anumit punct de vedere poate fi un mare avantaj din alt punct de vedere. În acest sens, ceea ce avem moştenit prin diverse conjuncturi devine *avantaj* sau *dezavantaj* doar în dependenţă de modul în care utilizăm datele problemei. Aşa că ceea ce numesc unii *greaua moştenire a comunismului* poate fi transformat într-o marfa la fel de bună ca *buna moştenire a capitalismului*. De fapt, fie vorba între noi, între cele două nu există o diferenţă esenţială, ci numai una de nuanţă. Aşa cum, aici fac o afirmaţie ceva mai

gravă, nu există diferenţă esenţială între comunist şi disident. Acest lucru trebuie argumentat mai pe larg şi nu e cazul aici. Revenind de unde am pornit... am încercat întotdeauna să valorific experienţa, cunoştinţele şi chiar deprinderile spaţiului din care veneam. Fireşte, ele se transformau în altceva, fiindcă aveau nevoie de adaptare la context, iar adaptarea la context presupune o preluare de noi informaţii, de căpătare a unor noi experienţe etc. Iaşul a fost o perioadă de adaptare, deseori destul de confuză pentru mine, însă cu întâlniri foarte importante. Ţin la acest oraş destul de mult sau mai degrabă la unii oameni pe care i-am întâlnit acolo.

La Cluj am venit necunoscând pe nimeni şi am luat-o de la zero. Am vrut la acea vârstă să schimb locul şi contextul. Acum, Clujul nu e un oraş prea interesant pentru mine. Am făcut un master şi trag de coadă un doctorat care nu mă mai interesează. Însă aici am întâlnit oameni cu care am reuşit să fac lucruri în care m-am regăsit şi cred. Şi tot aici mi-am descoperit aptitudinile manageriale. Cu prietenii am pus pe picioare o revistă precum *Philosophy & Stuff*, am realizat multe la Fundaţia Tranzit şi acum sunt implicat până peste cap la ideea. Stai acolo unde poţi face lucruri în care te regăseşti. Adică la Cluj sunt în *deplasare* (pentru tine – „comandirovka”), unde am ceva de rezolvat. Dacă povestea se va termina, voi pleca în altă parte în *deplasare*. Nu sunt legat de geografie şi apartenenţe. Însă în principiu sunt destul de loial faţă de o poveste în care mă implic şi în general îmi cam ard corăbiile.

În perioada clujeană ai făcut, împreună cu alţi prieteni, o altfel de revistă de filosofie, pre numele ei *Philosophy & Stuff*. Cu toate că era o revistă foarte căutată, ea… a dispărut. Cum apare o revistă ţi cum, deşi demonstrează că e o revistă foarte faină, originală, unică şi deosebit de necesară, dispare?

Cred că această revistă, şi nu exagerez deloc, a fost unul din cele mai importante fenomene culturale din

România perioadei respective. Dacă s-ar fi putut extinde şi permanentiza, ar fi devenit chiar un *fenomen*.

A apărut printr-o întâmplare. Eu terminam masterul (1997) şi am cunoscut o gaşcă de studenţi de la filosofie care erau prin anul trei, cu o minte brici, revoltaţi, aşa cum le stă bine unor studenţi, şi foarte creativi. Ei – (Ovidiu Ţichindeleanu, Alexandru Polgár, Vitalie Condraţchi, Cristian Pralea, Cristian Branea, Gilbert Danco, iar mai târziu Sebastián Big şi doi prieteni dintr-o generaţie mai în vârstă, Ciprian Mihali şi Adi Sârbu; sper că nu am uitat pe nimeni) – doreau să facă această revistă, iar eu m-am alăturat lor. Singura problemă era faptul că ei nu aveau şi un proiect practic. Aşa că am contribuit în mod substanţial la partea procedurală a apariţiei ei. Am întâlnit la Chişinău un prieten care dorea să scoată un supliment cultural al unui cotidian şi eu am făcut propunerea. Înţelegerea era ceva de genul: noi facem textele, voi o tipăriţi şi ne daţi şi nouă 1.000 de exemplare. A fost o nebunie. Când le-am spus băieţilor, nu le venea să creadă. Şi a început aventura. Am scris texte, am mers la Chişinău şi am făcut revista, după care am transportat-o la Cluj şi pe urmă din mână în mână am difuzat-o. Primele două numere au apărut la Chişinău, după care am găsit ceva bani şi am scos-o în Cluj. Am ajuns până la numărul 9.

De ce a fost semnificativă această revistă? Pentru prima dată, cred eu, a fost schimbată acea paradigmă filologisto-literaro-folclorică care domină discursul cultural românesc. Toată România se scaldă într-un discurs *da* şi *nu*, de factură *România literară*. Nicio altă revistă nu a reuşit să depăşească această paradigmă. Chiar dacă au existat mici încercări la unii mai… dilematici. Ei bine, noi cred că am reuşit să producem o revistă care propunea un discurs critic, având şi avantajul unei echipe foarte tinere, nealterate de discursul de interese a comiţiilor şi comitetelor. Cred că acum, dacă am vrea să mai facem ceva de acest gen,

trebuie pornit de acolo de unde a rămas *Philosophy & Stuff*. Din păcate, ea a ţinut atât cât a ţinut facultatea, după care lumea s-a împrăştiat şi a trebuit să îngropăm jucăria. Dar eu cred că în curând vom reuşi să inventăm ceva nou. Trebuie făcut acest lucru fiindcă se poate.

Revista *Balkon* a ajuns la numărul 10 şi e, de multă vreme, de departe cea mai bună revistă de artă. Gândindu-ne că o asemenea revistă n-avea cum să apară din neant (sau avea?), cum s-a făcut echipa redacţională şi ce făceau până atunci oamenii ăştia?

Această revistă este proiectul unei persoane care nu avea un nume de rezonanţă în cultura română. El se numeşte Timotei Nădăşan şi este un absolvent al secţiei de grafică, după care a rămas la Academia de Arte, după care s-a lăsat şi a încropit o mică afacere pe care a reuşit s-o dezvolte şi să devină practic o firmă de prestigiu. Astăzi ideea Design & Print e un nume în domeniul designului şi tipăriturii. El a decis să facă această revistă şi, după cum se vede, a şi. făcut-o. Revista *Balkon* este specializată pe domeniul artei contemporane. Există şi în Budapesta o revistă cu acelaşi nume şi cu aceleaşi preocupări, care are o istorie mai veche. Însă aceste reviste sunt total autonome, atât conceptual, cât şi financiar. Între ele există doar un parteneriat de colaborare. Adică împrumutăm unii de la alţii textele care ne interesează. Deci, meritul cel mai mare aparţine celui care a avut iniţiativa şi contribuţia financiară şi care reuşeşte să fie consecvent cu ceea ce şi-a propus. A mai reuşit să aducă câţiva oameni, care nu sunt nume sonore, dar sunt de mare calitate, precum Attila Tordai şi prietenul meu Alexandru Polgár (adică Duţi, pentru noi), care pentru mine este unul din cei mai promiţători scriitori în domeniul criticii sociale şi al filosofiei. Dacă ar accepta să-i devin editor, aş semna cu ambele mâini. Un alt lucru important este atragerea unor colaboratori importanţi din ţară şi din străinătate care scriu şi de la care primim consultanţă. Din păcate, şi asta am mai

spus-o de câteva ori, nivelul revistei este peste nivelul artei şi criticii de artă contemporană care se produce la noi. *Balkon* este o revistă care a devenit un punct de referinţă. Însă acest lucru trebuie spus cu modestie şi cu asumarea responsabilităţii a ceea ce înseamnă asta.

La Editura ideea aţi scos cărţi numai de filosofie, numai cărţi bune, cel puţin deocamdată, numai cărţi care te lasă cu ochii în soare, din toate punctele de vedere, fără a le compara cu „marfa” altor edituri, unele de-a dreptul jalnice în ceea ce priveşte calitatea cărţii-obiect, uneori n-ai cum să nu vrei să-ţi cumperi o carte, de care ai nevoie, dar care e varză: hârtie de ziar, înghesuită la maximum, şi copertele, litere minuscule, coperte kitchioase, preţ incredibil de mare ş.a.m.d. Întrebarea, oricât de aiurea ar părea, e dacă vă veţi limita la filosofie şi dacă puteţi să continuaţi în acelaşi ritm, cu aceeaşi calitate?

Echipa Editurii ideea este mică, însă nici editura nu şi-a propus să devină una foarte mare. Şi suntem cam aceeaşi oameni: Timotei Nădăşan şi Attila Tordai – coordonatorii colecţiei „Balkon”, care e specializată pe critica de artă contemporană; Ciprian Mihali şi Alexandru Polgár coordonează colecţia „Panoptikon”, care se vrea o colecţie de critică socială. Mai sunt eu, care fac de toate la câte mă pricep. Mai sunt tehnoredactorul Lenke Janitsek şi graficianul Eugen Coşorean. Şi tiparul, evident, la ideea Design & Print, cei care fac ca lucrurile să arate aşa cum arată. Editura ideea este un rezultat al cuplului ideea Design & Print şi Fundaţia ideea. Important la această editură e faptul că are o politică editorială clară care propune nume importante şi actuale ale celor două domenii. Şi, fireşte, dorim să prezentăm publicului român cărţi care arată şi sunt tipărite la nivel occidental. Deocamdată ne vom reduce la cele două colecţii şi poate la anumite cărţi în afara colecţiei, care vor fi editate din raţiuni bine întemeiate. Acestea sunt domeniile care ne interesează,

la care ne pricepem cât de cât şi care credem că pot dezvolta un anumit gen de reflexivitate, de care duce atât de mult lipsă ceea ce se numeşte îndeobşte cultura română. În ce priveşte calitatea, nu cred că putem coborî sub nivelul a ceea ce am scos, din mai multe motive. Avem o echipă de valoare şi o tehnologie care ne permite acest lucru. Însă, cea mai importantă rămâne dorinţa de a face lucruri de înaltă calitate.

În afara târgurilor de carte la care participaţi, cum distribuiţi cărţile editurii? Te întreb fiindcă n-am mai văzut altundeva vreo carte a editurii voastre şi e mare păcat.

Am pătruns deja pe piaţă. Numai că tu stai în Braşov, unde e ceva mai complicat, şi noi nu producem cărţi gen *Ghidul turistului*. Suntem prezenţi în reţeaua Humanitas şi în librăriile mai importante din oraşele universitare. În curând sper că vom intra şi în reţeaua Diverta. La Braşov suntem distribuiţi prin Libris. Eram mai greu de văzut în momentul în care aveam 5 – 6 cărţi. Însă acum, când avem 15 – 17 şi vor mai apărea încă vreo 10, acestea vor fi văzute mult mai uşor.

Am înţeles că nu aţi primit niciun ban de la Ministerul Culturii, care se zice că mai ajută, prin sponsorizări, mizere, se înţelege, editurile; unii însă trag foloase, chiar dacă alţii ar merita-o de o sută de ori mai mult. Cum rezistaţi într-un asemenea ritm? Există oameni bogaţi în România care mai sponsorizează o carte, care susţin o formaţie muzicală, comandă o sculptură de la un artist „pă bune”?

Ministerul Inculturii sau a Culturii moarte, poate. Nu au pagină web, nu anunţă concursurile de finanţare, criteriile şi rezultatele. Totul se rezolvă prin relaţii şi înţelegeri. La început spuneam că nu voi cere niciodată bani de la astfel de instituţii. Însă acum spun următorul lucru: noi plătim impozite ca şi prietenii domnilor strategic plasaţi, deci avem şi noi voie să concurăm pentru aceşti bani.

Trebuie să ne batem pentru ei, de ce să ajungă pe mâna celor care ştiu doar să-i pişe, scuză expresia. Asupra acestui gen de chivernisire a banului public ar trebui să facem dezbateri publice şi ar trebui luată atitudine. Mă rog, ajungem la acelaşi „ar trebui”.

În ce priveşte oamenii care susţin acest gen de activităţi, ei nu sunt prea mulţi. Noi colaborăm cu o persoană precum Georg Lecca, care a susţinut financiar apariţia cărţii publicate în afara colecţiilor noastre, dar care a luat câteva premii importante la Bookarest şi a fost recunoscută ca o bijuterie editorială. E vorba de publicarea unui manuscris al lui Mircea Eliade, *Note asupra simbolismului acvatic*. Însă astfel de oameni sunt puţini, din păcate. Cei cu bani investesc în fotbal şi în cultura divertismentului. Asta e. Dar mai colaborăm cu fundaţii care susţin astfel de preocupări. Pentru noi, partenerii importanţi sunt Fundaţia Concept, Pro Helvetia, Programul „Nicolae Iorga” al Ambasadei Franţei şi centre culturale precum cel al Franţei, al Germaniei etc. Şi mai alergăm după diverse granturi europene care susţin astfel de activităţi.

Care sunt planurile tale, legate de editură, dar nu numai?

Cu planurile ştii cum e… Până la o anumită vârstă eşti prins într-un mecanism care nu-ţi prea permite să te gândeşti la ce vei face mai departe. Sunt chestiuni pe termen scurt pe care situaţia ţi le impune, cum e cazul doctoratului pe care trebuie să-l termin sau să-l abandonez. Fireşte, o să-l termin. În ceea ce priveşte Fundaţia ideea şi Editura ideea, acestea sunt proiecte de lungă durată, cred eu, care trebuie construite cu multă migală şi inteligenţă. Sper că echipa care e în acest moment să funcţioneze bine şi să reuşim să dezvoltăm în timp aceste instituţii. Oricum, sunt multe proiecte gândite, vorba aceea, noi să fim sănătoşi. În ce priveşte proiecte personale, am în cap câteva cărţi. Una este legată de modele din spaţiul estic din perioade de

tranziţie. De exemplu, cazul Ostap Bender. Îmi este mai greu să găsesc un model românesc. O altă carte gen jurnalul unui comunist… însă ea va fi scrisă în tandem cu cineva, aşa că aici povestea e mai complicată. Mai am un proiect care e gata, numai trebuie pus pe hârtie, şi care poate apărea într-un an de zile şi este legat tot de o carte. Dar despre asta la timpul potrivit. Şi mai am şi nişte proiecte de grup care sunt mai greu realizabile, căci sunt în joc mai multe persoane. Însă mie îmi plac mai mult proiectele de grup.

Şi, în încheiere, o întrebare la care poate că te-ai aşteptat: cum ţi se pare literatura scrisă de tineri, literatura tânără văzută prin ochii unui tânăr editor-filosof, ca să zic aşa? Ştiind că nu publicaţi literatură, ce ai publica, totuşi, din literatura contemporană? Sau pe cine?

Bine, aici sunt un profan. Însă un lucru trebuie să clarific: nu am nimic împotriva literaturii. O iubesc şi o respect. Ceea ce e supărător în ceea ce numim noi cultura românească e discursul care se vrea critic şi care e, de fapt, o pastă filologico-folclorică. Şi culmea e că se vrea şi etalon. Mă rog, o armată de Titi, de Niki, Piki & Co. Mai nou, pilule în forma HRP etc. „Salvatorul neamului”, de care nimeni nu are nevoie, va veni din generaţii care acum sunt sub 30 de ani. Şi acest „salvator” nu va salva nimic, ci va şti pur şi simplu să facă un exerciţiu elementar de greu. Va şti să gândească. Adică va şti să pună bine întrebările, să creeze un discurs critic despre ceea ce interoghează şi va şti chiar să-şi chestioneze şi propriul discurs. Şi să nu mai gândească în turmă, gen şaizecişti, optzecişti etc. Pe cine să editezi… Păi gaşca optzeciştilor, care e mai cunoscută, nu mai are nevoie de aşa ceva. Unul precum prietenul nostru Muşina are măgăoaia lui. N-are el timp să scrie, că de editat… Alţii s-au înrolat la Paralela 45. Nu se zice că optzeciştii şi-au „tras” editură? Iar Cărtărescu a fost preluat *en gros* de Humi. Deci, băieţii s-au „scos”. Sau

mai nou se spune că *s-au poziţionat* corect. Termenul cică e din economie-publicitate, nu din Kamasutra.

Iar pe cei tineri din acest domeniu nu-i prea cunosc, din păcate. Ştiu despre ei mai degrabă din auzite decât din citite. Dacă aş vrea să editez literatură tânără, m-aş informa şi aş apela la sfetnici în care am încredere şi care cunosc acest domeniu. Sper că sunt din ăştia, tu ştii mai bine. Dar momentan nu editătm acest gen de scriitură, fiindcă noi credem că România are nevoie şi de altceva. De fapt, nu vrem să salvăm pe nimeni şi nici să facem lichidarea analfabetismului la ţară. Vrem, pur şi simplu, să facem bine ceea ce ne interesează, lucrurile în care ne regăsim şi ceea ce cât de cât putem să facem.

august 2002, Bucureşti-Cluj

PAVEL PĂDURARU

Nu cronicile de carte trebuie să ocupe cel mai mult loc într-o revistă literară, ci articolele despre starea literaturii, despre latura psihologică a creatorului de artă, despre noile rigori ce ni se impun de către cotidian

Autorul cărţilor de poezie la *braţ cu opoziţia* (Editura Speranţa, Chişinău, 1998), *îmi pare că-s Păduraru* (Biblioteca *Tiuk.*, 2003) şi *Karlik* (Editura Pontica, Constanţa, 2006). Fondatorul Fundaţiei Culturale „Lolocur”. A lucrat la mai multe reviste din Chişinău, este redactor la *Timpul*.

Pavel, în volumul tău de debut, *La braţ cu opoziţia* (poezie), aveai referiri la tatăl tău, la trecut. Ce-ţi aminteşti din copilărie şi ce rol au, pentru literatura pe care o faci, copilăria şi familia ta?

Copilăria mea, despre care evit să vorbesc ca să nu-mi destrăbălez orgoliul, de care, vrem sau ba, suntem ataşaţi (dar fiindcă-s cusut dintr-o aţă putredă, care dezminte miracolul autoaprecierii, nu-mi place să expun filmele trecutului meu, care m-ar putea imprima ca pe o persoană importantă), a fost roşie, ca şi faimosul drapel al URSS. Am crescut într-o relaţie directă cu comunismul sovietic şi, dacă m-am împotrivit toată viaţa lui, nu e

meritul meu, ci al tatălui meu, al familiei mele de *duşmani ai poporului*. Doar că eu eram un duşman mucos care nu înţelegea nicio iotă din ce se petrecea în jurul lui, iar tata a fost o victimă a regimului. Să fiu mai explicit. Tatăl meu, preotul Gherasim Păduraru, s-a născut în 1922 şi eu am fost ultimul copil al lui, născut la bătrâneţe, după ani grei de puşcărie, ospicii şi lagăre de concentrare, după două infarcte, după ce se lăsase de narcomanie (la comanda securităţii sovietice, fiind bolnav de inimă, în loc de medicamente i se administra morfină şi opium). Trebuia să mai am o soră, cu doi ani mai mică, dar eu am omorât-o. Mama şofa maşina. Era însărcinată. Eu ţipam ca un bleg că vreau să-mi dea şi mie volanul. Şi m-a luat în braţe, dar eu, căscat, am lovit-o brusc şi fără să-mi dau seama în burtă. Astfel sorumea a murit. Păcat de ea. Deci, copilăria mea a fost o închisoare. Căci gardul casei noastre era foarte înalt şi fără spaţii între bârne, adică lumea de dincolo de el ne era străină. La poarta noastră erau zi şi noapte o maşină şi nişte tipi care se plimbau în jurul ei, aruncând priviri ciudate spre casa noastră. Tata nu ieşea din casă, pentru că vizavi de ea era o şcoală şi pionierii de acolo aveau datoria de a arunca în el cu pietre. Dacă ieşeam, un ins mergea după noi şi scria ceva într-un carnet. Eu mă adaptasem şi el mă amuza, dar dacă îl vedeam pe tata plângând, mă enerva veşnica noastră iscoadă. Tata se uita la el şi-i zâmbea, dar ăla o făcea pe seriosul. Când eram acasă, pionierii aruncau zilnic cu pietre peste gardul nostru şi ne spărgeau geamurile. N-am mers la grădiniţă. Când aveam şase ani, el a murit – încă un atac de cord. Care era vina lui faţă de poporul sovietic? Doar aceea că predicile lui din biserică nu erau de cinci minute, ci de peste o oră. El nu vorbea prostii în faţa creştinilor, aşa cum făceau clericii ataşaţi regimului, dintre care unii acum au devenit mari patrioţi, iar mâine se pot metamorfoza din nou, ci le spunea clar: „Oameni buni, Lenin ăsta nu e de la Dumnezeu, el este Satana –

omul fărădelegii!” Şi oamenii veneau tot mai mulţi la Biserica „Sfântul Dumitru” din Chişinău, încât nu mai încăpeau nici în curte. Veneau din sate, de vineri sau sâmbătă, şi dormeau pe jos, la podea, doar ca să-şi rezerve un loc pentru slujba de duminică. Evident că n-am fost octombrel, nici pionier, din care cauză au vrut să mă excludă din şcoală. Dar m-au lăsat, pentru că până în clasa a patra am învăţat bine. Prima notă de doi am primit-o în clasa a doua, fiindcă am refuzat să învăţ pe de rost poezia lui Grigore Vieru *în april*, *în april s-a născut Ilici*. Pe scurt, ăsta-i tata. Viaţa lui e descrisă cu lux de amănunte în romanul său autobiografic *Taina porţilor zăvorâte*, care sper că va vedea lumina tiparului peste vreo cinci ani. Nu pot să-ţi spun de ce nu l-am editat până acum – e un secret al familiei. După aia, vor apărea şi celelalte cărţi ale tatii. Regret mult că cretinii de la securitate, când l-au arestat ultima dată, i-au luat în timpul percheziţiei încă un roman, care se numea *Viaţa unui proletar între cele două lumi – capitalistă şi socialistă*. Ceea ce a fost are un mai mare rol pentru omul *eu* decât pentru scriitorul *eu*. Am cunoscut filă cu filă fenomenul curviei patriotice a celor care se declară azi cu atâta patos drept apărători ai conştiinţei naţionale. Marea lor majoritate a lins cu nesaţ curul giganticului comunism sovietic, stropit de sângele celor puţini care au vrut să rămână oameni. îl pup pe Ionesco pentru *Rinocerii*, căci eu sunt fratele lui Ionesco, fiindcă am văzut şi eu fenomenul şi m-am înspăimântat. Directorul şcolii mele, care şi azi e directorul şcolii mele, dar atunci era şef de studii, m-a plesnit şi m-a certat pentru că îmi îndemnam colegii să fugă de la adunările pionereşti şi să meargă cu mine la bar. Eu le cumpăram vodcă sau îngheţată sau ce mai voiau, doar ca să pun piedici. Şi apoi a devenit domnul director patriot de-l lua naiba. Nu m-aş mira deloc dacă aş afla că azi a îmbrăţişat din nou umbra comunismului, ce a apărut pe speteaza ţării noastre. Curve, multe curve ies azi în piaţă cu tricolorul –

iată, de acest lucru te asigur. Şi ăia care citesc acolo poezii nu-s poeţi, ci-s nişte rataţi.

Oamenii aceştia au astăzi tupeul să mă considere pe mine comunist, doar fiindcă nu le împărtăşesc ideile mizantroape. De fapt, familia şi copilăria mea n-au niciun rol pentru ceea ce scriu actualmente. La început se păstra o nuanţă chiar agresivă anticomunistă în versurile mele copilăreşti şi extrem de banale. Posibil să-mi mai zacă în inconştient o sămânţă a trecutului, căci e absurd să mă fi desfăcut brusc în două. Pentru că fiinţa umană e prea slabă ca să reziste unor asemenea schimbări radicale. Supraomul lui Nietzsche, la fel ca şi sinucigaşii lui Cioran, a fost personajul unor vise ale neputinţei, la fel de romantice ca cele ale unei gagici urâte care-şi caută prinţul până pică în dinţi. Totuşi, simt că o parte din mine a rămas la cimitirul Doina, în ziua de 16 ianuarie 1983, când m-am despărţit de tatăl meu.

Îţi aminteşti cum ai început să scrii, mai ales poezie? Cum erau primele tale texte?

Părinţii m-au învăţat să scriu. Cu grafie chirilică. Deşi ambii cunoşteau grafia latină, timpul i-a obligat să mă pregătească pentru şcoala sovietică. Poezie? Nu mă gândeam că voi scrie vreodată poezie, pentru că doream să fiu medic stomatolog. Dar după ce l-am înmormântat pe tata şi am venit acasă, am intrat în odaia lui şi pustiul ei m-a cotropit. Simţeam lipsa noastră a tuturor şi inutilitatea gesturilor noastre, identice. Nu mă mai simţeam nici pe mine. La şase ani. Pe masa lui rămăseseră câteva foi curate. Şi eu i-am luat tocul şi o foaie şi am scris o poezie cu două strofe. Proastă poezie, dar foarte bună, pentru că ea păstra esenţa momentului. După aia am început să scriu diverse mediocrităţi: mai întâi despre natură, apoi despre fete, apoi despre tricolor…

Cum ai debutat? Cum te-ai format ca poet?

Umblam ca un neghiob pe la redacţii şi le propuneam „epopeile” mele. Evident că primeam hat-

trickuri zilnice. Eram sigur că toţi sunt proşti, iar eu – cel mai deştept. Ce-i drept, alţii mă publicau. Aveam şi poezii bune pentru acea vârstă. Abia în 1998 mi-a apărut prima carte, pe care o consider un eşec parţial. M-am format ca poet necitind poezii. Dacă citeşti, plagiezi inconştient ideile faine şi atunci devii o vomantă repetare. Mă irită să-i citesc pe autori care sunt azi populari, şi foarte puţini sunt cei pe care-i citesc cu plăcere: Trakl, Baudelaire, Esenin, Cioclea, Baştovoi, dublu Vakulovski (păcat că ăla mai mare nu mai scrie poezie), Leo Hristov... Şi Crudu scria bine, dar prea s-a dramaturgizat. Cotidianul, cu insistenţele lui greţoase şi machiavelice, m-a format ca poet. Sau cine vrei tu. Nu-mi pasă. Să fie şi Leonid Ilici Brejnev, dacă crezi că e mai bine, sau Iuri Gagarin, sau Mihai Cimpoi. Adevărul e că eu nu-s poet. *Poet* e un cuvânt muieresc, pe care-l detest şi care mă face să asud auzindu-l cu referire la mine. Eu sunt Paşa.

Paşa, cum e să fii poet în Republica Moldova? Ştiu că eşti de mulţi ani ziarist (chiar dacă eşti foarte tânăr), ai avut destule texte incendiare, reportaje curajoase şi foarte interesante. De ce ai ales această profesie? Care e legătura ziaristicii tale cu literatura ta?

De n-aş fi fost calic, nu era să-mi aleg această profesie. Eram să fiu ori fotbalist, ori actor, ori bandit. Însă iubitul meu handicap m-a aruncat ca pe-un măr stricat în lada cu gunoi a ziaristicii. Pentru că aceasta se bate cap în cap cu literatura. Jurnalismul e o simplă profesie, pentru care e necesar doar să-ţi cunoşti limba. Iată de ce ziariştii-scriitori au eşuat. Marea lor parte a făcut un cocktail murdar din astea două şi practică o literatură bună de păstrat la budă. E insuportabil de plictisitor să citeşti cărţile acestora!!! Şi respectiva lectură e o pierdere de timp. Devenind ziarişti, ei se neagă ca scriitori şi literatura lor se rezumă la aceleaşi reportaje şi ştiri trecute prin noroiul unor metafore livreşti în care poţi să te caci. Încerc să lucrez la ziare cu

puţini cititori, pentru a-mi izgoni din faţă spulberata fantomă a ziaristului, pentru a nu mă manifesta ca ziarist. Lumea mă consideră un ratat, mă tratează ca pe un ratat, dar acest fapt mă bucură. Dacă aş putea exista din literatură, chiar astăzi aş lăsa naibii ziarele şi revistele socio-economico-politice.

Deci, sunt ziarist ca să pot supravieţui, dar mă strădui să nu fiu. De menţionat şi condiţia esenţială a jurnalistului autohton. Ca să lucrezi în mass media, eşti nevoit să devii mai mult sau mai puţin un laş, un mincinos, să scrii comentarii frumoase, abordând nişte probleme care se contrazic din start, dar care fac spectacolul unor forţe politice în detrimentul altor forţe politice. Fu! Noi nu avem presă independentă. Cea mai mare bătaie de joc a unei redacţii faţă de cititorii ziarului e misterioasa notiţă de pe prima pagină: „publicaţie independentă”. Da, fiind jurnalist, sunt un laş, sunt un mincinos. Mi-e ruşine de mine şi de numele meu, în special când trebuie să scriu ceea ce se contrazice cu gândirea mea, ceea ce e străin concepţiilor mele, ceea ce se bate cap în cap cu însăşi realitatea noastră şi cu raţiunea de a exista a fiinţei umane. Cum e să fii poet în Republica Moldova? Ca să fii, trebuie: 1) Să nu fii şi jurnalist sau, dacă eşti, să fii conştient că ziaristica e o patologie care poate molipsi cronic literatura pe care o faci. 2) Să nu scrii epigrame, pentru că la noi şi epigramiştii se consideră scriitori. 3) Să nu ai apartenenţă politică, nici să nu admiri vreun partid, pentru că politica e şi mai distrugătoare decât ziaristica. 4) Să nu scrii tone de rahat şi să-ţi editezi zeci de cărţi, dacă cititorul te-a scuipat din prima. 5) Să fii echidistant faţă de toate evenimentele sociale şi politice, să-ţi dezvolţi spiritul de spectator. 6) Să ai pile la instituţiile care organizează concursuri de editare a cărţilor, căci fără alea nu te va edita nimeni. Astfel poţi să fii poet nu doar în Republica Moldova, ci şi în Gabon. Dacă intri într-o librărie din Chişinău, vei găsi atâta literatură

stearpă, încât vei borî peste domnişoara librar, te vei apuca de păr şi vei sări ca un psihopat în sus. Ştii cine o scrie? Membrii Uniunii Scriitorilor din Moldova (recent, a apărut aici o altă uniune bizară, aliată comuniştilor, care a încorporat pe cei mai „nescriitori” tipi din presupusa elită intelectuală), care se linguşesc în faţa agenţilor economici – infantili şi necitiţi – şi îi scurg de banii necesari.

În Republica Moldova nu există cititori de carte! în Republica Moldova nu există cititori de carte! în Republica Moldova nu există cititori de carte! Avem şi poeţi care nu au scris de câţiva ani sau care încă nici nu au învăţat grafia latină. E foarte nasol să fii poet în Republica Moldova, printre atâtea „genii” care se declară slujitori ai esteticului. Esteticul pentru un scriitor e o nouă mască a curviei. Scriitorulestet = scriitorulprostituată. Literatura bună e certată cu bunele maniere, ce presupun diverse formalităţi şi limitează gândirea, şi cu spectacolele pe care le fac aceşti simandicoşi *încostumaţi* pe la saloanele de carte, deoarece ea trebuie să reflecte ca într-o oglindă trăirile subconştiente ale autorului. Regulamentele în literatură sunt nişte principii de tortură a libertăţii scriitorului, care-i limitează opera la o jalnică conformare la inestetic. Văd bieţi scriitori în ţara noastră, ca şi în România, de fapt, care se chinuiesc să screamă nişte texte pretins metafizice, dar care sunt foarte ieftine şi nu rezistă lecturii.

Frumosul nu e identic cu esteticul. Frumosul poate fi *nahui blea*, *pizda mă-tii* sau *du-te-n pulă*, *prostule*. Du-te şi-ţi caută laurii în oala în care ţi se screm nepoţeii. Însă nici trivialităţile nu sunt absolut necesare, aşa cum înţeleg unii autori degradaţi de astăzi. Un *huisos* sau *o pulă* n-au să te facă creator de artă, dacă eşti un ingrat. Cuvântul potrivit la locul potrivit! Dacă eşti prost, prost ai să rămâi de-ai scrie *o odă ce ţi se răsfiră-n braţe* sau *un căcat*. Dar, de fapt, dacă lingi bine curul, ajungi fără

probleme poet în Republica Moldova. Dacă nu, te pomeneşti că nu mai ştii ce să faci ca să fii auzit. Şi urli, cum urlu şi eu, însă fără niciun rost. A fi poet în Republica Moldova mai înseamnă să nu fii citit. Cărţile noastre ni le citim doar noi. Cunosc un caz foarte amuzant cu un poet, al cărui nume nu vreau să-l spun, care lucra la un ziar în care se publica şi literatură. Deci, veneau la el tineri autori de pe la sate şi el, în schimbul unui borcan cu vin sau al unei găini sau gâşte, le propunea să le scrie textele. Într-o zi, redactorul ziarului i-a prezentat versurile unui alt maestru despre care ştia toată ţara, fără să-i specifice ale cui sunt. Şi ăsta le-a redactat ca pe o compunere cu nota 1, crezând că sunt ale unui începător. Când să le pună în pagină, aflând cine e scriitorul, i s-au înmuiat picioarele şi s-a întors iute în biroul său, unde a readus, transpirat, textele la starea iniţială. Ăsta e felul de a înţelege literatura în Republica Moldova.

În prima ta carte puteam bănui un viitor poet care, e la fel de adevărat, s-ar fi putut pierde (pe drum, cum s-a mai întâmplat de atâtea ori). Însă cel de-al doilea volum al tău, cu excelentul titlu *îmi pare că-s Păduraru*, mi se pare foarte bine legat şi foarte bine scris. Dacă citeşti ambele volume, se vede o evoluţie clară. Ce ţi s-a întâmplat între aceste două cărţi ale tale, *La braţ cu opoziţia* şi *îmi pare că-s Păduraru*?

Fenomenul pierderii pe drum e tipic multor debutanţi, în special celor care fac literatură din carte. Adică citesc multe cărţi de poezie şi încep să scrie şi ei. Nu sunt de acord că lecturile formează un poet – ele doar îl susţin. Dacă vrei să scrii o poezie bună, trebuie să nu citeşti versuri cel puţin o lună. De nu eşti în stare să scrii astfel, mai bine lasă-te de scris, deoarece devii un plagiator inconştient. Într-adevăr, crezusem că mă pierd pe drum. M-am şi pierdut. Scriam fără să public din 1998 până în 2003, fără să participă la concursuri, şi-mi consideram scrierile abiotice, inutile, până nu m-am

convins că există sute de poeţi mediocri, care fac poezie seacă, cadaverică şi lumea îi aplaudă, şi le apar cărţi, şi rămân în topuri. Or, avem poeţi care scriu nişte aberaţii înspăimântătoare, din care nu poţi să înţelegi nimic, în care nici autorii lor habar nu au ce-au vrut să scrie. O avalanşă de cuvinte neologice care pur şi simplu te tâmpesc. Nu suntem noi proşti, că nu-i înţelegem, ci ei sunt nişte debili, propunându-ne texte neînţelese nici de minţilor lor pseudoprogresiste.

La braţ cu opoziţia fusese un experiment. Încurcat în poezia ce-o făceam în copilărie şi cea de mai apoi, am decis să le amestec într-un volum. Pe primele părţi ale poemului *Diana la pătrat sau manifest contra poeziei nihiliste* le-am scris la paisprezece ani, parodiind *Luceafărul*. Următoarele la şaisprezece şi ultimele la douăzeci, poemul reflectând în parte diferite moduri de a gândi şi de a concepe realitatea. Pentru că n-am fost înţeles, îmi declar cartea un eşec. De fapt, doar trei scriitori mi-au descifrat intenţia: Ştefan Baştovoi, Nicolae Popa şi Alexandru Vakulovski. În ultima parte a poemului am practicat ultradadaismul, scuipând cuvinte anapoda, citându-le de la coadă spre cap, prostindu-mă. Urmăream să văd care din părţile poemului va avea priză la scriitori. Să ştii că cei mai mulţi au vorbit frumos anume despre ultima parte – cea mai certată cu sensul. Vreau să zic că şi cel mai profan om de pe planetă ar putea scrie astfel de „poezie” – să deschidă o carte şi să scrie din ea diferite cuvinte, de exemplu, câte un cuvânt de peste zece pagini. Atunci am înţeles că mulţi aşa-numiţi maeştri din România şi Republica Moldova (pentru că mi-am făcut două lansări – la Chişinău şi la Iaşi) salută nu absurdul, căci ăsta e frumos, nu paradoxul şi contradicţia, din care suntem zidiţi ca unităţi umane, ci gunoiştea literară, îmi amintesc de lansarea volumului la Chişinău.

Vicepreşedintele usm mi-a spus că o pot lansa într-o joi, cu o poetă de care auzisem pentru prima dată. Mă

gândeam că e o tânără, care se străduieşte ca şi mine să înţeleagă cu ce se mănâncă noua literatură. Era, măi Mihai, o femeie în vârstă, cu vreo patru sau cinci cărţi apărute până atunci, dar toate de rahat. Şi s-a sculat baba şi a început să mă înveţe cum să scriu, că-mi venea s-o scuip în ochi, s-o iau în braţe şi s-o scot din Uniune şi să-i zic: „Na, babă, bani, na ce mai vrei, numai du-te dracului de aici să nu te mai văd, să nu mai intri aici, că nu-i locul tău!” Peste puţin timp m-am convins că majoritatea membrilor Uniunii sunt mediocri ca şi ea. Să ajungi la o asemenea vârstă fără să faci măcar un text bun şi să mai ai curajul de a te numi scriitor?! Iată ce nu pot pricepe sub nicio formă… Şi mi-am zis să mă descurc singur, fără sprijinul nimănui. Scriam şi citeam orice, numai nu poezie. Ulterior am înţeles că asist la procesul de creştere al unei generaţii noi de scriitori, în stare să se impună şi să devasteze „cosmosurile eminesciene” şi „miracolul dragostei” – temelii pe care au crescut ceilalţi, având la bază, în perioada sovietică, propagarea comunismului şi apoi a IDEEA – lurilor naţionale. Prin faptele şi scrierile lor, aceştia şi-au şters insistent numele chiar şi din filele rebutate ale literaturii de mâna a doua… *îmi pare că-s Păduraru* e o scurtă culegere a textelor de după volumul de debut, pe care le-am scris fără a mă conforma unor dogme literare care, repet încă o dată, reprezintă o limitare a libertăţii artei.

bs

Ce scriitori îţi plac mai mult? Ai un maestru în ale scrisului?

Maestrul e un învăţător, o persoană care te iniţiază într-un domeniu. Scriitorul nu are nevoie de iniţiere. Eu am un prieten foarte bun, însă nu gândesc exact ca el şi nici el nu gândeşte ca mine. Un scriitor care se aseamănă cu altul nu mai merită să fie citit, transformându-se într-un cancer de care trebuie să ne lipsim. Prietenul meu a murit. Dar era un geniu, deşi nu cred în genii, la fel cum nici el nu credea. Astăzi, deşi e

cunoscut în toată lumea, în Republica Moldova nu se vinde nicio carte de-a lui. Există doar la biblioteci. Infantilii îi evită pe înţelepţi pentru a nu-şi dezvălui starea putrezindă. Ionesco e bunul meu prieten, fie-i ţărâna uşoară şi mintea Academiei de la Stockholm trează… Dacă vrei, maestrul meu e tatăl meu, pentru că el m-a învăţat literele şi m-a trimis în viaţă înarmat cu amintirea lui. Mulţi scriitori îmi plac. Dacă azi îmi plac Vişniec, Dostoievski, Steinhardt, Ionesco sau Georg Trakl, mâine se poate să-mi placă alţii. Având scriitori preferaţi pe care-i consideri superiori ţie, niciodată nu-i vei putea depăşi şi cărţile lor te vor ispiti veşnic să le furi măcar fracturi de idei sau principii. Nu e bine să ne ţinem morţiş de un scriitor sau altul, nici să-i idolatrizăm, precum fac nulităţile literare. Totodată, dacă ne plac într-o egală măsură Nietzsche şi Vasile Alecsandri sau Schopenhauer şi Ion Creangă, nu înseamnă în niciun caz că ne contrazicem sau că suntem nişte degradaţi…

Ce-ţi place şi ce nu-ţi place în/la literatura actuală?

Odată cu progresul tehnic mondial din ultimii ani, în care eu nu văd niciun act de eroism sau de dezvoltare a înţelepciunii umane şi care, examinat mai atent, nu e decât o decădere a minţii omeneşti, se aşteaptă şi un progres cultural. Însă literatura, ca şi celelalte arte, nu e un obiect material care se poate şlefui şi repara sau înlocui cu altul mai nou şi mai sofisticat. Literatura sofisticată e o negare a literaturii. Mă uit cu milă la scriitorii care nu lasă DEX-ul şi dicţionarul de neologisme din mână, imprimând din ele în textele lor cele mai inexplicabile cuvinte şi formând cele mai bizare combinaţii de vers şi utilizând jocuri textuale cu implicaţii intertextualiste aberante. Tratată ca o evoluţie tehnică, literatura se transfigurează în biblioteci de recopiere haotică a dicţionarelor. Mai e şi desfăşurarea impotentă a temelor spirituale şi metafizice. Fiindcă puţini sunt siguri de existenţa Creatorului şi mulţi sunt cei care vor să abordeze această problemă fără a o

studia sau citind doar o carte-două în domeniul respectiv, se scot de sub tipare cărţi cu o logică masturbată şi cerşită de la propria neputinţă mintală a autorilor lor. Trăind într-o societate ilogică, în care descoperirile ştiinţifice sunt bazate pe haos sau pe banalitate, scrierea unor reflecţii şi epitete raţionale îndepărtează cititorul de la primele pagini. Filosofarea asupra unor dogme existenţiale nu e destinată oricărui artist, dar constatăm că, din păcate, toată lumea scriitoricească suge din ţâţa acesteia fără să-i simtă gustul. Idolatrizarea unor talente – străine sau autohtone – ne subordonează lor. Devenim căţeluşii cu părul creţ care se gudură în faţa stăpânului lor pentru a fi apreciaţi, luaţi în seamă. Or, literatura nouă nu e un progres cultural, ci relataţea unui nou mod de existenţă şi de percepere a realităţilor imediate. Ca şi lipsa semnelor de punctuaţie. Pe de o parte – bucuria năstruşnică a agramaţilor, pe de alta – eliberarea literaturii de teascul regulamentelor care o sufocau anterior. Asta îmi place, pentru că e o adaptare a literaturii la condiţiile sociale existente. Anarhia şi libertatea deplină nu au virgule, puncte şi alte porcării. Acestea sunt mreje întinse de lingvişti pentru a intimida scriitorii. După mine, poţi să pui virgula şi în capul textului, şi între cuvinte, şi în cur, şi sub talpă – oriunde vrei. Utilizarea expresiilor vulgare în textele literare de asemenea nu e o condiţie primordială, după cum am spus şi mai sus. Trivialitatea e un mod de exprimare, deloc obligatoriu pentru autorii fără carte. După apariţia fantasticului roman *Pizdeţ* de Alexandru Vakulovski, am aflat că un tânăr din Chişinău vrea să scrie un roman numit *Huinea*. Altul mi-a spus că ar fi bine ca Vakulovski să scrie o carte *Nahuia*. Ca să înţelegi idioţenia acestor tipi trebuie să menţionez că ambii se consideră scriitori. Consider că Alexandru Vakulovski i-ar pune la pământ pe toţi bârfitorii şi cretinii care-l critică dacă ar scrie un roman fără niciun cuvânt trivial. Dup’ aia talentul lui va fi evident chiar şi pentru orbii care îşi pierd zilele cu

amintirea „floricelelor colorate” şi a „gingaşului sărut” care li s-au lipit de creier încă înainte de a-şi pierde vederea.

Cum îţi par revistele literare din Republica Moldova şi România?

În Republica Moldova nu există decât trei reviste literare: *Contrafort*, *Basarabia* şi *Lolocur*. Ultima e prima revistă literară web de dincoace de Prut. Din cauza crizei financiare din Republica Moldova, primele două nu au periodicitate. *Contrafort* apare mai des, fiind finanţată în parte de Institutul Cultural Român, iar apariţia *Basarabiei* nu e susţinută nici măcar de Uniunea Scriitorilor din Moldova, care nu desfăşoară nicio activitate literară. Apariţia revistei se datorează doar elanului şi curajului scriitorului

Nicolae Popa, redactorul-şef al *Basarabiei*. Dintre revistele literare ce apar peste râul ce ne desparte aş menţiona, fără să mă linguşesc, *Vatra*, *România literară* şi *Tiuk*! care se menţine clar în fruntea topurilor revistelor literare on-line. Publicaţiile la care m-am referit îmi par bune, cu unele excepţii. În primul rând, politica trebuie expulzată cu orice preţ din cultură. Apoi, e ridicol când un cronicar înalţă osanale sau scuipă galben într-un volum şi imediat ceilalţi colegi ai lui de la celelalte reviste îi copie opinia. Ionesco a avut dreptate scriind că critica literară e un joc, că despre aceeaşi carte putem scrie şi de bine, şi de rău. Niciun critic nu poate ghici intenţia autorului textului despre care vorbeşte. Or, critica e vorbă în vânt pentru a umple paginile gazetelor. Ea e necesară în măsura în care dispune de cititori care ar fi în stare să ia altă poziţie decât cea a criticului şi apoi să le combată pe ambele. Dar nu cronicile de carte trebuie să ocupe cel mai mult loc într-o revistă literară, ci articolele despre starea literaturii, despre latura psihologică a creatorului de artă, despre noile rigori ce ni se impun de către cotidian. Doar fiind conştienţi că nu mai avem cititori, am putea

scrie ceva mai bun, majorând numărul lor măcar de la trei la cinci, măcar de la o mie la două sau trei mii.

Contrafortul, de exemplu, care e cea mai citită revistă literară din Moldova, din păcate e străină cititorului basarabean din cauză că ea polemizează despre nişte cărţi care nici nu se vând în librăriile noastre. *Vatra* şi *Tiuk*!*-ul* sunt accesibile unui număr mai mare de cititori şi reflectă mai sigur viaţa literară.

Ai făcut o revistă de cultură on-line, *Lolocur*. Fireşte că la auzul denumirii revistei tale cititorii se întreabă – firesc sau nu – ce înseamnă *Lolocur*. Ce vrei să faci cu/din această revistă?

Lolocur înseamnă totul, pentru că *Lolocur* nu înseamnă nimic. Însăşi apariţia revistei a fost întâmplătoare. Stăteam la bar cu doi băieţi şi mă plictiseam. L-am întrebat pe unul dacă nu ştie cum se face un site. Ştia. M-am dus în redacţie şi am făcut. Prima combinaţie de litere ce mi-a tăiat mintea a fost *lolocur*. Şi nu e revista mea, ci „revista scriitorilor din Moldova care încă scriu”, fiindcă în spaţiul nostru geoliterar majoritatea condeierilor nu scriu sau fac nişte texte scârboase. Redactez revista împreună cu Alexandru Buruiană şi Ruslan Carţa. Până azi am scos trei numere – vezi geocities.com / lolocur (serviciul gratuit de găzduire web Yahoo! Geolities a fost închis pe 26 octombrie 2009, n. red.) – şi avem deja cititori şi colaboratori nu doar în ţară, ci şi peste hotarele ei (Australia, Canada, Franţa, Liban, sua), printre cititorii *Lolocurului* numărându-se şi scriitori celebri, vorbitori de limbă română, din străinătate. În acest context, aş vrea să fac o remarcă pentru reprezentanţii mediocrităţii intelectuale de la Chişinău, care susţin că revista a fost fondată de poetul Eugen Cioclea ori de Nicolae Popa sau că e o comandă politică. Comenzile politice îi scurmă în cur pe cei care altă dată au colaborat cu KGB-u1 sovietic şi au executat astfel de comenzi. Iar în spatele nostru stă dezamăgirea noastră faţă de scriitorimea autohtonă, în special, şi faţă

de viaţa literară din ţară, în general. E adevărat şi faptul că nu putem avea o literatură bună cu minţi nebune, degradate, bâhlite. În jurul *Lolocurului* s-a adunat un grup de scriitori, fie şi tineri, care-şi dau seama de impasul în care ceilalţi păşesc cu zâmbete satisfăcute pe faţă şi cu pretenţii de maeştri. Borăsc peste cuvântul „maeştri”, referindu-mă la bucata de ţară în care trăiesc. Artiştii poporului sunt paraziţii poporului, cei care ne sugrumă şi ni se impun cu volumaşele lor băşinoase cu coperţi colorate. Vino la Chişinău, stai aici un an şi vei vedea câte băşini ies din librării, intoxicându-ne. Şi ăştia se numesc promovatori ai esteticului şi-i privesc pe sub sprânceană pe unii scriitori tineri de câteva ori mai citiţi, mai deştepţi şi mai talentaţi decât ei. *Lolocur* nu-şi propune o revoluţie, pentru că revoluţia e un naiv moment al excitării populare, care se stinge şi se rezumă doar la o caraghioasă modificare a tiraniilor. Revista noastră, care nu se bucură de nicio susţinere financiară, e o oglindă a lumii scriitoriceşti din ţară. Aş vrea să am o sursă de venit din ea, ca să nu mai scriu reportaje sociale pentru alte gazete, însă oamenii cu bani se eschivează să sprijine măcar parţial expunerea realităţii îmbrăcate în hainele adevărului. Ei se tem, Mihai, le este frică să nu-şi piardă miraculoasa atitudine a societăţii faţă de ei, deşi sunt incapabili să vadă că aia e doar un jalnic act de linguşeală al cerşetorilor naibii. Scopul în sine al apariţiei revistei *Lolocur* e promovarea scriitorilor care fac texte bune şi distanţarea acestora de maeştrii de tristă faimă care ne-au îngropat literatura în perioada sovietică şi în anii imediat următori şi de cei care au înţeles greşit noua literatură, instalând nişte dogme antiliterare. *Lolo* nu e *Dada*, pentru că *Lolo* urmăreşte un scop bine determinatscopul lolo. Gândeşte lolo, trăieşte lolo, fii lolo. Iar *cur* nu înseamnă „cur” – două buci şi orificiul anal (cei care înţeleg aşa au o raţiune limitată până la dobitocie) – ci cur. Mori cur, mori ca şi un cur. Aceste cuvinte nu se separă, e doar un cuvânt – *Lolocur*,

aşa cum nu se separă viaţa de moarte, ultima rezumând o consecinţă firească a existenţei şi făcând parte din ea. Mai mult, revista *Lolocur* a anunţat un concurs de literatură şi pictură pentru românii de pretutindeni, ale căror lucrări vor apărea pe site-ul revistei.

Şi o întrebare despre scriitorii tineri: de cine te simţi mai apropiat? Ce scriitori tineri îţi plac? Cine dintre ei, despre care se vorbeşte, nu-ţi place deloc?

Observ creşterea unei generaţii de scriitori tineri care promite mult şi care pare-se că s-a vindecat de molima curentelor literare şi a regulamentelor obligatorii. La Edineţ, Republica Moldova, există un talent fără precedent, Ruslan Carţa, care la vârsta de 17 ani face nişte texte trăsnet. El e deja maturizat ca scriitor şi e net superior generaţiei în vârstă. Din generaţia de alternativă mai fac parte, începând cu Emilian Galaicu-Păun, Ghenadie Postolachi, Marius Ianuş, Dan Lungu, Dumitru Crudu şi mai tinerii Ştefan Baştovoi, cu ceea ce a scris până la călugărie, fraţii Vakulovski, fraţii Hristov, Mihnea Blidariu, Alexandru Buruiană, Oleg Carp ş.a., e regretabil încă faptul că aceştia nu sunt încurajaţi de revistele literare, de editurile şi uniunile de creaţie. Colecţia underground a revistei *Tiuk*! în care a apărut şi a doua mea carte, e o soluţie binevenită de publicare a textelor acestor autori. Mă simt mai apropiat de frate-tău, de Alexandru Buruiană şi de regretatul Leo Hristov, care a fost omorât în anul 2000 şi pe care nici n-am reuşit să-l cunosc. De ce-aş vorbi despre cei care nu-mi plac? Nu-mi plac pentru că scriu rahaturi, plagiază, se consideră scriitori postmodernişti, fiind de facto nişte mâzgălitori de hârtie – hârtia curată e mai utilă, scriu şi îşi modifică textele după cum le recomandă s-o facă alţi scriitori, fie şi buni, şi astfel se neagă pe ei. Aceştia nu sunt capabili să perceapă esenţa literaturii – literatura trebuie să fie citibilă, nu respingătoare, nici irezistibilă în faţa lectorilor, nici bogată, nici săracă în idei furate şi

exprimate cu alte cuvinte şi căcate cu alte metafore. Autorii de texte inexpugnabile sunt foarte mulţi. Ei sunt băieţi şi fete, sănătoşi şi bolnavi, citiţi şi necitiţi, graşi şi slabi, morţi şi vii, de statură înaltă şi joasă, cu sau fără ochi, mâini şi alte membre. Şi ei au nume diferite – frumoase sau urâte, cum vrei tu.

februarie 2003, Braşov-Chişinău

MITOS MICLEUSANU»

Totul e foarte serios, procesul de lucru este o transă care mă ajută să evadez din temporalitate, să mă detaşez, să mă reevaluez, iar odată cu mine să redescopăr lumea, existenţa, fiinţa

Autorul volumelor *Organismecanisme* (Editura Ziua, Bucureşti, 2002, proză scurtă), *Tuba Mirum* (Editura Pontica, Constanţa, 2003, roman) şi *Kasa Poporului* (Editura Polirom, Iaşi, 2008, roman). Născut în 1972 în Crimeea, din părinţi basarabeni. Unul dintre cei doi membri ai proiectului „Planeta Moldova” (planetamoldova.net), care au scos pe piaţă şi un cd cu acelaşi nume, apărut la casa de producţie Roton. Scriitor, artist plastic şi muzician. Studii la Academia de Arte Vizuale din Cluj-Napoca. Rubrică la Radio Guerrilla (Bucureşti).

Bloguri: ermetic.blogspot.com, alteratura.blogspot.com, micleusanu.blogspot.com, politicantrop.blogspot.com.

Mitoş, ai venit în literatură din artele plastice (liceu de arte plastice, academie de arte vizuale, numeroase expoziţii, albumul *Amokalipsis*). Cum s-a întâmplat asta? Cum ai început să scrii? Cum erau primele tale texte? Ai început, ca tot românul, cu poezie sau întotdeauna ai scris proză?

Încă din liceu, ţin minte, dintr-a un-a, a vm-a, adică din 1986 – 1987, scriam tot felul de „drăcovenii” suficient de extremiste într-un cadru şcolar, dar treaba asta se întâmpla oarecum din amestecul de distracţie şi frustrare, deoarece liceul n-a fost pentru mine un loc

foarte plăcut, noroc de prietenii şi colegii de şcoală, o echipă cât se poate de nonconformistă, unul mai talentat decât celălalt, cum se spune… Aveam un coleg care mai scria „drăcovenii”, cu el ne „distram copios” la capitolul „macabrităţi”, orori şi alte tragicomedii negre. Ne completam oarecum. Măcar noi scriam, în timp ce alţii de seama noastră, mai frustraţi şi mai cruzi (Chişinăul, după cum ştii, a fost şi este o scenă foarte neliniştită), spânzurau pisici, mai mutilau, mai violau… Noi scriam despre asta, infantil, cum puteam, telegrafic, caraghios, instinctiv… Totuşi, desenul, pictura şi educaţia fizică au fost pe primul loc, cu toate că n-am fost un elev strălucit. Tot în liceu, dar nicidecum în programul şcolar, am descoperit prima carte care m-a marcat, aşa cred acum, privind înapoi, un volum de proze semnat Edgar Poe. Mai târziu, imediat după terminarea liceului, am avut o perioadă mai romantică, am scris poezie, cu tentă „mortuară”, bineînţeles, dar nu m-a ţinut prea mult, şi e bine aşa…

Povesteşte despre copilăria ta, ce legătură are ea cu ceea ce scrii? Ai momente din copilărie pe care nu le poţi uita, care te-au marcat? Despre rolul biograficului în literatură…

Sper că M.M.-ul ăsta nu aduce a Marilyn Monroe, Marilyn Manson sau MIKL – uha Maklai, sau toate la un loc. Despre copilăria mea: Şcoală-Spital-Vacanţă-Spital-Sport-Spital. Aşa ceva. Am avut o copilărie suficient de bolnăvicioasă şi frumoasă în acelaşi timp, aşa încât m-am ales cu o colecţie de angoase colorate şi cu o atracţie-respingere irezistibilă faţă de medicină, patologie, cimitire. Dar n-aş vrea să dramatizez, am avut şi am parte de părinţi minunaţi. Despre ei sunt prea multe de povestit, 99, 9% de bine. Dar să mă întorc la experienţele din copilărie. M-am născut uşor prematur şi la câteva săptămâni m-am îmbolnăvit grav şi am intrat în comă. Tatăl meu era medic, el m-a salvat. Aşa a vrut Dumnezeu, El le face, El le desface… Aici nu cred că e loc de analize

şi teoretizări. Ai întrebat despre rolul biograficului. Spre exemplu, prima proză din volumul *Organismecanisme*, cu acea fetiţă mutilată, găsită în curtea unei grădiniţe, este combinaţia a doua amintiri de-ale mele, o adolescentă dezmembrată care a fost găsită în pădure şi avea o stea scrijelită pe frunte cu lama. Pe ea am văzut-o la o morgă din oraşul Bălţi. Şi o altă crimă cu viol, o fetiţă găsită în curtea grădiniţei din cartierul unde locuiam. N-am uitat acele imagini, tragedii, apocalipse particulare, nici nu ştiu… Aveam 10 – 11 ani pe atunci.

Ai publicat două cărţi deodată, *Organismecanisme* (Editura Ziua) şi *Tuba Mirum* (Editura Pontica), volum la care ai făcut şi coperta. Care este cartea ta de debut?

Organismecanisme e prima carte. N-aş vrea să insist, dar apariţia cărţii o datorez lui Marin Mincu şi Ruxandrei Cesereanu, scriitoarea care m-a introdus, ca să zic aşa, în lumea literară din Bucureşti. În cele din urmă, apariţia cărţii „mi-o datorez mie” şi celor de la Editura Ziua. Modestia e mare lucru în ziua de azi, he-he, apropo, cred că există modestie neagră şi modestie albă, precum invidiile negre sau albe, umorul… Continuând ideea, există probabil poftă neagră, ură albă, înţelepciune neagră (cea mai periculoasă), linişte cenuşie, dezmăţ portocaliu… Stop machina!

Cum ai decis ca volumele tale să se numească astfel, şi *Organismecanisme* şi *Tuba Mirum* fiind două titluri greu de memorizat?

Ce e de memorizat? Se poate şi mai rău.

Imaginează-ţi următorul titlu de roman: *O perioadă îndelungată am crezut că prinţişorul se implică necondiţionat, dar muierile de la catedră mi-au dezvăluit câteva spectre periferice*. Sau *Nekrobotomograful Stroboscopic şi Musca Subtilă*. Iar despre *Organismecanisme*, organe cu iz de mecanisme, mecanisme cu iz de organe, nu cred că e ceva de memorizat, ci mai degrabă de reamintit, ştii şi tu, anamneza poate fi mai cutremurătoare decât amnezia.

Experimentezi foarte mult în cărţile tale, ai de toate – şi jocuri lexicale, şi inversări spectaculoase, şi descrieri hiper-realiste, violente, sexuale, foloseşti diferite straturi lingvistice şi exploatezi foarte mult realitatea… Cum ai ajuns la stilul acesta?

În primul rând e atracţia mea faţă de experimental, mai cu seamă în muzică, cinematografie şi literatură. Încercarea de a scăpa de convenţionalitate pentru a mă elibera de o anumită claustrofobie socială, corporală, culturală… Iar pictura este pentru mine o zonă de reculegere, de reevaluare. În pictură nu simt nevoia de experimental, e o zonă intermediară în care mă ascund atunci când lupta cu morile şi ororile mă istoveşte. Ştii şi tu, „Mascarada supraetajată din supermarketul deşertăciunii” (alt titlu uşor de memorizat). Totuşi, experimentul nu mă interesează din punct de vedere tehnic, ci mai degrabă ca proces de deconstrucţiereasamblare simbolică a noţiunilor, concepţiilor, dogmelor atrofiate, de genul: „Voi n-aveţi dreptate! Eu ştiu Adevărul!” O eroare ca asta se repară în trei etape. Unu: „Voi aveţi dreptate, dar eu ştiu Adevărul!”, doi: „Voi mă aveţi pe mine, iar Adevărul are Dreptatea!” şi trei: „Eu vă ştiu, dar Dreptatea nu înseamnă întotdeauna Adevăr!” Aşadar, operaţia plastică a reuşit, am stropit cadavrul cu parfum.

Dincolo de toate astea, de experiment, de aberaţie, de căutare, se află dorinţa de expansiune mentală, dar mai cu seamă spirituală, conceptuală, căutarea sensurilor, forţarea limitelor, toate acestea vin dintr-o nelinişte uneori explicabilă, alteori inexplicabilă, dar în majoritatea cazurilor legată de moarte. Asta ne frământă pe toţi, iar dacă nu ne frământă, ne va frământa… Acum, despre influenţe. Există, bineînţeles, acel grup restrâns de scriitori pe care îi consider astăzi fundamentali (lăsând la o parte fundamentalismul): Maruleev, Erofeev, Sorokin, Pelevin, ca să nu mai amintesc de Poe, Meyrink, Dostoievski, Bulgakov, Sologub, Kafka, Buzzati, Cortizar,

Musil, Turnier, Vian, Hlebnikov, Harms, Urmuz, Blecher, Monciu-Sudiński, Naum, Cărtărescu.

Ceilalţi să-mi ierte ignoranţa, dar nu vreau să omit pe nimeni dintre cei numeroşi şi dragi prieteni scriitori, poeţi sau pictori, care ar putea mai târziu să mă împuşte în cap cu mitralierele de puf anticonvulsiv fiindcă, dacă voi scrie numai despre Chiva şi Peniuc, atunci Ţupa şi Komartin vor pune ceva la cale şi mă vor călca cu locomotiva lor particulară, iar domnul Soviany doar îmi va arunca o privire şi voi sucomba instantaneu. Ca să nu zic de reacţiile catastrofale cosmofonice pe care le voi resimţi din partea lui Mocanu, Tolici, Vlădăreanu, Urmanov, Pasima, Cara sau Ianuş. Despre fraţii Vakulovski altcândva. Nu de alta, dar n-am chef de vizite nocturne cu spargeri de uşi, amortizoare, săbii, grenade etc. Oricum voi fi măcelărit de cei omişi. Să continuăm, deci.

Vii de pe Planeta Moldova, ca să te citez (poate te opreşti şi la planetamoldova.net). Care e reacţia scriitorilor români când află că eşti basarabean? Îţi aminteşti cazuri mai interesante legate de asta? Ca scriitor de limbă română, contează locul naşterii? Apropo, cum ai ajuns în România? Cum ai ajuns la Bucureşti?

Toate cazurile au fost interesante, toate reacţiile au fost frumoase, teftul e minunat, sunt fericit, sunt român, toţi sunt fraţii mei, toate sunt surorile mele, nepoţelele mele catifelate, scolopendrele mele mecanomorfe, pe unde mai zburdaţi, curvuliţelor, mai ţineţi minte înmormântarea Matroanei Kali? (Hopa.) Dragi colaboratori de la secţia descompuneri! Vă declar solemn, sunt basarabean născut în Ucraina şi mă invidiază întreaga Japonie, plus juma’ de Groenlanda şi zece hectare de furnicare din Norvegia! Lăsând la o parte absurdul şi tragicomedia, am avut nevoie de zece ani ca să mă adaptez în România în sensul adevărat al cuvântului, şi asta nu pentru că românii nu m-au tratat

frumos, ci pentru că eu sunt în esenţă un inadaptat. Pe de altă parte, am o mulţime de prieteni, prietene, amici, cunoştinţe, vecini, străini, diverse animale, plante, păduri, tot soiul de obiecte inutile, aşadar, n-am niciun motiv de suferinţă. Totuşi, un lucru vreau să-l spun cu toată seriozitatea, îmi place România şi îmi plac românii, chiar dacă uneori îmi vine să mă sinucid.

Dac-ar fi nişte ţări cu care mi-ar plăcea să fuzioneze România, acestea ar fi Japonia, Spania şi Rusia. Sunt curios ce-ar ieşi. Sincer să fiu, n-aş pleca din România în altă parte, românii n-au cum să înţeleagă (dacă n-au trăit într-un mediu mai ostil, mai bizar, mai întunecat) cât de „călduţ” este în România. Când îi văd pe unii cum se cacă pe ei, cică să ne cărăm, să emigrăm, îmi vine să râd, ca să nu le spun în faţă că sunt fraierii ce dau broasca din mână pe vipera de pe gard. Ştii vorba aia: „De la rău, la mai rău, dar tot spre bine” sau nu – „De la mai bine la şi mai bine, dar cine?” Mai departe. Ca scriitor de limbă română, venind din Basarabia ai câteva avantaje şi dezavantaje. Voi începe cu avantajele. Eşti mai sălbatic, mai sufletist, mai naiv, mai sec, adică foarte puţin cosmetizat şi, prin urmare, mai sincer. Asta te face şi vulnerabil, dar timpul le repară pe toate. Iar dezavantajele le-am uitat, oricum erau puţine, şi de ordin tehnic, adică reparabile.

Cum îţi pare literatura română scrisă acum? Cine dintre scriitorii contemporani îţi place mai mult? Dintre scriitorii tineri? Cine dintre scriitorii tineri în vogă nu-ţi place deloc ca om? Care dintre scriitorii admiraţi sau susţinuţi de anumite cercuri literare ţi se par umflaţi, nu-ţi plac?

Literatura română de astăzi are două feţe, sau trei, patru, opt… Oricum, una e mlăştinoasă, alta e strălucitoare, o a treia e plată, cenuşie etc. E foarte complicat. Pe de o parte, scriitorii şi, în general, artiştii intelectuali mi se par uneori excesiv de orgolioşi, unii mai introvertiţi, alţii mai excentrici, dar în esenţă

preocupaţi parcă de autoritatea lor, de poziţia ierarhică, nu ştiu… Mai cu seamă intelectualii mai vârstnici (nu toţi, evident) se tratează între ei foarte ciudat, ai impresia uneori că e o competiţie cinică în jur, un sport al înţelepciunilor, al aroganţelor bine mascate, cu alte cuvinte – o tristeţe de nedescris. Asta mi se pare a fi un fel de constipaţie intelectuală cronică, ierarhică. Tineretul (tinerii scriitori) este mai relaxat, dar întristat, înfometat, slab susţinut.

Puţinii care depun un efort substanţial, după părerea mea, pentru a sprijini şi promova literatura nouă sunt şi ei atacaţi şi bombardaţi cu substanţe din alea, ştii tu, aşa maronii, urât mirositoare, cum le spune, nu mai ştiu, ah da, mi-am amintit, căcat. Bombardamentul ăsta vine din partea celor mai „corecţi” şi, bineînţeles, foarte, foarte intelectuali, foarte înţelepţi şi interesaţi de soarta literaturii tinere. Sper că m-ai înţeles, unii dintre ei nu dorm nopţile de grija literaturii tinere, dau cu merţanele prin canale de emoţie şi nelinişte în legătură cu avangarda mileniului opt. Mă rog, să nu scormonim, cum spunea moşu’… Despre scriitorii care îmi plac am mai scris, în parte… Am omis probabil vreo trei, patru, de cine îmi era mai drag, bineînţeles. (Asta e formula perversităţii industriale.) Un scriitor preferat nu am, un scriitor în vogă nu înţeleg ce înseamnă, fiindcă „voga” asta se cam împute până la urmă, în majoritatea cazurilor, şi puţini scriitori sunt capabili să lucreze semidescompuşi. Întrebarea ta era dacă există un scriitor recunoscut, dar care nu-mi place ca om. Bine, să vedem… Unii dintre scriitori nu-mi plac ca oameni, dar îmi plac ca lebede, alţi scriitori îmi plac mai mult ca elefanţi, iar unii îmi plac mai mult ca veveriţe. Ce să mai zic, o penultimă poantă alterată: „Scriitorul e scriitor, omul e om şi să nu mai confundăm farfuria cu ciorba!”

Cum îţi par editurile şi revistele culturale româneşti? Ce ai face tu dacă ai fi director de editură, redactorul-şef al unei reviste culturale importante sau

preşedinte al unei uniuni sau asociaţii scriitoriceşti?

Ca tipografie-editură, Ideea Design & Print mi se pare brici. Şi, bineînţeles, Pontica, Paralela, Cartier, Vinea, Polirom, Univers… Evident, ca aspect exterior mai au până la Ad Marginem de la Moscova sau Symposium de la Petersburg, dar în timp vor recupera. Humanitas mă cam enervează cu elitismul lor lăcuit. Mai bine s-ar apuca să scoată pe hârtie igienică poleită cu aur autori cocălari, boschetari şi amărâţi din subterane. Ar fi o treabă serioasă, nobilă, avangardă de ajutorare, nu filosofiţe, lac şi lux lăbuţă tristă. Despre Rao nici nu pot vorbi, umorul meu negru suferă b decompresie gravă. În afară de revistele porno cu papagali şi meduze, îmi place revista *Art-Hoc* şi ziarul *Bufniţa întunericului*.

Şi, bineînţeles, revista *Eurolepsia*. Dac-ar fi să fiu director de editură, nu ştiu, aş face abstracţie de modelul occidental de design al cărţii, aş merge pe materiale nonconvenţionale, metale preţioase, solzi de peşte, puf şi pene de colibri, aş experimenta până aş falimenta şi astfel cariera mea de editor s-ar termina din prima zi de muncă. Dac-aş fi preşedinte de asociaţie, mi-aş restabili editura unde aş mai experimenta un pic, până la următorul faliment.

Pe care dintre scriitorii tineri îl vezi carierist, viitor preşedinte al Uniunii Scriitorilor sau aşa ceva? Cine crezi că ar merita să fie, acum, preşedinte al Uniunii Scriitorilor din România şi din Republica Moldova? Dar peste 5 – 10 ani?

Pe Chiva îl văd preşedinte al României peste un an, maximum. Pe mine mă văd preşedinte al Bulgariei peste o săptămână, cel mult. Pe Ţupa îl văd preşedinte al Statelor Unite, peste cel mult o oră, după ce va citi interviul. Pe Elena Vlădăreanu o văd ca general al forţelor oculte din Sahara, cel mult peste douăzeci de secunde. Pe Komartin îl văd preşedinte al Constelaţiei Salamandra în cel mult opt ani, iar pe Peniuc îl văd stăpânitor al Quazarilor şi Pulsarilor din perimetrul AK-

B2455002, după catalogul Cassius. Urmanov cred că şi-a înaintat candidatura la Londra. Cel mult o săptămână şi e rezolvat.

Cunoşti foarte bine literatura rusă, inclusiv literatura rusă contemporană. Ce-ai traduce din scriitorii ruşi contemporani? Ce-ai propune ruşilor din literatura română contemporană?

Aş traduce din Maruleev, Pelevin şi Sorokin. Ruşilor le-aş propune în primul rând un Gellu Naum, aşa ceva cred că le lipseşte. În rest, nu le prea lipseşte. Pe ici, pe colo ar mai merge nişte ingrediente, dar momentan mă abţin…

Ce ai de gând să faci în continuare, şi mă refer acum la ceea ce scrii, nu la desene, picturi, muzică? Ai un plan de viitor, scrii conform unor principii?

Lucrez la două cărţi în paralel, dar nu pot spune că am un plan, un principiu de lucru prestabilit. Nu lucrez programatic, mă bazez în primul rând pe improvizaţie şi inspiraţie. Uneori, scrierile mele încep de la o schiţă, o structură schematică transparentă pe care o construiesc în minte, dar nu foarte pronunţată. Nu sunt un artist foarte consecvent, stau prost cu organizarea, dar pot spune că sunt perseverent şi oarecum perfecţionist. Scriu din plăcere în primul rând, numai noaptea. Nu forţez niciodată, dacă n-am chef, nu scriu. Uneori mă trezesc hipnotizat, incapabil să leg o propoziţie, mă încăpăţânez să finalizez o propoziţie într-un anume fel şi nu cedez până când nu o rezolv. Alteori scriu fără oprire, fără nicio pauză, câte 4 – 5 ore la rând, foaie după foaie. Totul izvorăşte, atunci. Apoi mă opresc, citesc, mă distrez sau mă întristez, iar dincolo de procesul tehnic vizualizez totul, personajele, le văd în culori, le percep, le simt identitatea, le descopăr încetul cu încetul în spaţiul lor paralel, aproape de mine, vii, în lumea lor din cartea mea. Totul e foarte serios, procesul de lucru este o transă care mă ajută să evadez din temporalitate, să mă detaşez, să mă reevaluez, iar odată cu mine să

redescopăr lumea, existenţa, fiinţa.

martie-aprilie 2003, Braşov-Bucureşti

ROMAN TOLICI

Consider internetul cea mai mare minune a lumii

Născut pe 30 ianuarie 1974, în Orhei, URSS. Îşi începe studiile la şcoala din localitate, iar din 1985 până în 1989 urmează cursurile şcolii speciale internat de arte plastice din Chişinău „Igor Vieru”. În 1990 se transferă ca bursier al statului român la Liceul de artă „Nicolae Tonitza” din Bucureşti, secţia Animaţie. Tot ca bursier al statului român urmează cursurile Universităţii de Artă din Bucureşti, secţia Grafică. Îşi ia licenţa în 1998, an în care obţine şi cetăţenia română. În perioada liceului lucrează ca animator la studiourile Anima Dream şi Dacodac. În perioada facultăţii face ilustraţii de carte pentru copii, benzi desenate pentru revista *2000PIUS şi Domnul Goe*, este pentru un timp animator la studioul Ubisoft, apoi devine ilustrator la agenţia de publicitate Leo Burnett, unde lucrează până în 2007. După absolvirea facultăţii face benzi desenate alternative după propriile scenarii, publicate în *Stripburger* (Slovenia), *Megaton* (Marea Britanie-Italia), *Art-HOK* (Chişinău), iar în 2002 acestea sunt cuprinse în volumul *Roman Tolici/Aaargh*! (Hardeomics, Bucureşti). Începând cu anii 2000 scrie proză scurtă şi poezie. Citeşte în două rânduri în cadrul cenaclului Euridice, publică în revista *Tomis* şi în revista online *Tiuk*! în 2002 are prima expoziţie personală la galeria Delnterese (Bucureşti). A organizat expoziţii personale în Bucureşti, Sibiu, Strausberg, Celje, Berlin, Praga şi a participat la mai multe expoziţii de grup în România şi peste hotare. A publicat mai multe cataloage de artă de autor, printre care *Desene recente* (Galeria Posibilă, Bucureşti), *Evanghelia după Moş Crăciun* (Hart Gallery, Bucureşti), *Park* (H’art Gallery, Bucureşti), *Barber*’s *Shop* (Collectiva Gallery, Berlin), *Action* (Point Contemporary, Bucureşti). În prezent

trăieşte şi lucrează în Bucureşti.

Roman, îţi mai aminteşti când şi cum ai conştientizat că nu mai ai cum să scapi din mrejele artelor plastice? Cum erau primele tale lucrări?

Aveam vreo patru ani şi am venit surescitat de la grădiniţă, extrem de mândru de probabil, primul meu desen – o casă de al cărei acoperiş atârnau ţurţuri. Ţurţurii erau pentru acel moment culmea inovaţiei şi, în urma aprecierii unanime a familiei, am hotărât că voi deveni pictor. Acel moment a constituit probabil „capcana”, din care n-am mai vrut să scap. După un timp am refuzat să mai frecventez grădiniţa, care nu-mi furniza suficiente ore de desen şi în ultimii doi ani, până la scoală, eram lăsat singur acasă, în compania televizorului, a hârtiei şi creioanelor.

Primele lucrări le consider anume lucrările acelei copilării, libere de constrângerile sistemului educaţional. Reflectau în foarte mare măsură lumea filmelor pe care le vedeam la tv. Ca tematică, predominau războiul eroic atât de prezent în cinematografia sovietică (chiar şi în cea pentru copii), poveştile ecranizate sau miturile antice animate. Dar, din păcate, nu ştiu să se fi păstrat niciun desen din acea perioadă. Se pare, totuşi, că nu eram luat prea în serios.

Unde ai învăţat să desenezi şi să pictezi? Când ai început să alături desenelor tale idei, cuvinte şi expresii?

Încă de la unsprezece ani, am avut norocul să urmez o foarte bună şcoală sovietică – şcoala specială de arte plastice cu regim internat din Chişinău, numită azi „Igor Vieru”. Existau doar şapte asemenea şcoli în URSS, iar metodele şi seriozitatea cu care se învăţa meşteşugul în acea şcoală nu le-am mai regăsit ulterior, când la şaisprezece ani m-am transferat la liceul „Nicolae Tonitza” din Bucureşti, unde exista o abordare din păcate mult mai superficială, în care frica de academism şi clasicism producea la sfârşitul liceului o mulţime de absolvenţi care abia ştiau să deseneze, dar care erau în

schimb plini de „aere de artişti”. Pot spune cu aceeaşi părere de rău că şi Academia de Artă din Bucureşti suferea de aceeaşi meteahnă, cel puţin în momentul în care am absolvit-o eu. În ceea ce priveşte alăturarea de idei, cuvinte şi expresii desenelor, te referi probabil la banda desenată, care a constituit una din căutările mele după terminarea facultăţii (1998), când perspectivele de a deveni un artist plastic în sens uzitar erau destul de sumbre.

Nu era nici pomeneală de galerii, în afara celor câteva gestionate de uap, care arătau şi funcţionau aproape la fel cum arată şi funcţionează astăzi, adică jalnic. Pe lângă acest fapt, un rol important l-a avut preocuparea mea pentru cinematografie (am făcut liceul „N. Tonitza” la secţia Animaţie). Banda desenată sau comicsul (căci, iată, România se pare că nu s-a hotărât încă pe care din cei doi termeni să şi asume) a fost cumva „soluţia de compromis”, oferindu-mi un mijloc de a mă exprima, în care nu trebuia să mă implic decât pe mine, cu resurse minime. Ulterior, situaţia s-a ameliorat, „am lăsat-o mai moale” cu banda desenată şi am revenit asupra visului din copilărie, de a deveni pictor.

Cum s-a întâmplat asta?

În poveştile ruseşti apare foarte des motivul alegerii la răscruce de drumuri. E un motiv care m-a fascinat din copilărie. Cu toţii trecem prin astfel de momente, iar conştientizarea răscrucii în sine este esenţială. Sunt drumuri cu riscuri mari şi drumuri cu riscuri mici, iar recompensele sunt pe măsură. Am fost la acea răscruce şi am ales drumul picturii şi sunt convins că am procedat corect.

Scrii şi proză, şi poezie. Ce înseamnă pentru pictorul Roman Tolici literatura? Când hotărăşti că liniile şi culorile nu te ajută şi recurgi la cuvinte? Ai nevoie de stări diferite pentru a picta sau a scrie?

Am început să scriu prin ’99, la recomandarea lui Mitoş Micleuşanu (un plurivalent convins) şi am făcut-o

şi o fac ca o completare în demersul general al exprimării mele artistice. Abordez literatura mai degrabă ca pe un jurnal intim şi îmi asum diletantismul în acest domeniu. Scriu de obicei atunci când nu am la îndemână pensule şi culori sau când sunt prea obosit de ele. Şi constat că îmi este mult mai greu să vorbesc / scriu despre mine ca scriitor decât despre mine ca pictor, căci scriitura din start pare a fi menită să vorbească / scrie despre sine.

Picturile şi desenele tale de multe ori îl au în vedere şi pe cel care se uită la ce faci tu. În literatură e la fel? Ce aşteptări ai de la cititori?

În calitate de artist, mă aflu în postura de „prim consumator” al operei mele. Eu sunt „focus grupul” la care mă raportez, căci fac ceea ce fac pentru cei asemenea mie sau cel puţin pentru cei cu care am măcar ceva în comun. Comunicarea de bază se produce cu mine însumi, atât din postura de producător, cât şi din cea de consumator. Atunci când pictez, mai cu seamă, aproape jumătate din timp mi-l petrec privind lucrarea, în toate etapele ei. Dacă eu reuşesc să stabilesc un dialog cu ea, consider că există şanse ca şi un viitor consumator al ei să reuşească acest lucru. Din partea *lecturatorilor* lucrărilor mele, fie ele literare, plastice sau combinate, nu aştept altceva decât laude sau tăcere, orice comentariu negativ riscând să le fie fatal.

În ce sens „fatal”? Ce are în vedere pictorul de origine sovietică?

E o glumă, într-adevăr, de tip sovietic. În realitate, primesc suficiente remarci negative pe care le înfrunt cu stoicism. Relaţia creatorului cu criticul este destul de îmbârligată şi de multe ori frustrantă pentru orgoliul celui dintâi, ceea ce poate stârni reacţii ucigaşe la nivel mental. Personal, încerc să raţionalizez fiecare reacţie negativă şi să discern cât mai obiectiv adevărul din acea reacţie, pentru ca ulterior să modific lucrurile aşa cum consider eu mai bine, ceea ce poate fi (iată) fatal pentru

respectivul critic.

Cum a fost trecerea Prutului? A fost greu să fii acceptat de „fraţii de arme” (că acum ar fi absurd să nu te recunoască drept unul de-al lor...)?

Trecerea Prutului s-a întâmplat în timpul procesului de cădere a comunismului (1990), pe fundalul podurilor de flori, şi nu am a le reproşa nimic „fraţilor”. M-au acceptat în măsura în care eu însumi mi-am dorit să mă integrez în societatea românească. Venirea aici s-a produs ca urmare a mişcărilor de renaştere naţională din Moldova perestroikistă. România a reprezentat o necesitate regăsită în flacăra adolescenţei. O mişcare naturală spre identitatea reală şi profundă de român, şi nu de moldovean sovietic.

Ai un site (romantolici.ro) care se desparte în mai multe rădăcini. Care e rolul internetului pentru tine ca artist?

Consider internetul cea mai mare minune a lumii. Este câmpul sublimei anarhii, izbăvitoare de prejudecăţi, în care oricine are dreptul de a se exprima. Pentru orice artist, internetul poate deveni cu uşurinţă galeria care îl expune întregii lumi, editura care îl publică fără a-l cenzura ş.a.m.d. Trăiască internetul!

Poeziile tale de pe blog (toliciliteratura.blogspot.com) sunt mai mereu însoţite de imagini. Crezi că nici literatura nu e în stare să exprime în totalitate ce vrei să transmiţi sau e un microb profesional?

Este, probabil, înainte de toate un microb profesional. Nu pot fugi de mine însumi. Desigur, mesajul literar ar fi suficient. Imaginile nu fac decât să „agaţe” un eventual cititor.

Ai multe expoziţii în străinătate. Care e deosebirea între o expoziţie de-a ta în Occident, în România şi în Republica Moldova? E diferit doar publicul său şi modul tău de abordare?

În primul rând trebuie să precizez că nu am avut

până acum nicio expoziţie în Republica Moldova. Este doar un fapt şi nu constituie un regret sau vreun reproş la adresa cuiva. Vreau să cred că nu există nicio deosebire de fond între o expoziţie a mea în România sau în străinătate. Arta plastică are calitatea de a nu necesita o traducere, iar în ceea ce fac eu, în speţă, mă străduiesc să elimin aspectele de ordin local, creând imagini ce pot fi asimilate de orice fel de public – român, german, american sau senegalez. Dincolo de asta, ideile, viziunile şi valorile mele le doresc a fi accesibile nu numai unui public „elitist”, „avizat” în artă, de o naţionalitate sau alta, ci spiritului uman în general, de a cărui calitate şi capacitate de înţelegere nu mă îndoiesc.

Expoziţiile tale se bazează de multe ori în primul rând pe idei foarte originale, cum e lipsirea personalităţilor de exact trăsătura care le caracterizează şi prin care s-au făcut cunoscute, am în vedere, fireşte, expoziţia *Barber’s shop*. Ai urmărit reacţiile publicului? Te interesează reacţia publicului la lucrările tale?

Mi se pare cel puţin plictisitoare simpla reprezentarea a lumii şi vieţii. Artele fac, vrem, nu vrem, parte din ceea ce numim divertisment brutal. Nu mi-e frică de acest termen. Ţine de fiecare artist în parte cum îşi tratează creaţia. În spatele unui aparent giumbuşluc putem găsi uneori adevăruri filosofice mult mai profunde decât în interiorul unui tratat filosofic pe a cărui copertă scrie „tratat filosofic”. Prin ideile „originale” punctez amprenta propriei mele viziuni asupra lumii şi vieţii. Cel mai dezamăgitor mi s-ar părea să las publicul rece. Orice tip de reacţie este mai bună decât indiferenţa. Am destul de rar ocazia să urmăresc „în direct” reacţiile oamenilor şi, ţinând cont de faptul că pictura sau literatura nu prea implică ovaţii sau fluierături, reacţiile adevărate se produc la nivel profund interior în fiecare lecturator în parte. Anume acele reacţii profunde sunt cele care mă mulţumesc cel mai mult, chiar dacă nu am o dovadă clară a exprimării lor. Cred că energia investită de mine

într-o lucrare modifică ceva din energia lecturatorului. Acest dialog transformator mi se pare cel mai valoros şi constructiv, care îmi dă cu adevărat senzaţia că nu am investit acea energie în van.

Tema sexuală apare foarte des în lucrările tale… Părinţii tăi înţeleg despre ce e vorba sau ai şi tu discuţii contradictorii în familie, ca scriitorii?: D

Aş spune mai degrabă că tema sexuală propriu-zisă, atât în literatură, cât şi în arta plastică, m-a captivat mai cu seamă la începuturile activităţii mele artistice, fiind cumva de explicat în contextul vârstei hormonale. Dincolo de asta, consider că orice tip de act artistic conţine şi o pulsiune erotică, motiv pentru care o natură statică sau un peisaj pot atinge uneori note de factură mult mai erotică decât un nud. Am norocul să nu fiu comentat de părinţi din acest punct de vedere, nu pentru că aş proveni dintr-o familie prea liberal-libertină, ci mai degrabă din respectul lor pentru opţiunile mele în general, respect de care, spre norocul meu, am avut parte încă din copilărie.

Cum ţi se pare viaţa literară românească? Ce scriitori sau artişti plastici români (de pe ambele maluri ale Prutului) îţi plac?

Viaţa literar-artistică (şi nu cred că doar cea românească) e o junglă intelectuală. Având în vedere faptul că orice creator are în el bănuiala sau speranţa genialităţii, avem de a face cu „animale” extrem de orgolioase şi egocentrice, care se aliază în funcţie de interese pentru a supravieţui în această junglă. Vedem astfel grupuri formate pe criterii de generaţii, de idei, de şcoli sau pur şi simplu de prietenie. Cred că toate acestea fac oarecum parte din normalitate, dar cred în acelaşi timp că orice creator care se respectă, dincolo de supravieţuirea sa trebuie să urmărească nemurirea operei sale. Iar viaţa artistică reală este viaţa creatorului în singurătatea şi singularitatea lui.

Mă abţin de obicei să nominalizez preferinţele mele

în rândul creatorilor de pe ambele maluri ale Prutului sau de pe alte meleaguri. Sunt foarte mulţi şi sigur aş omite din greşeală pe cineva. Mă raportez la fiecare şi învăţ de la fiecare.

Ce hobby-uri ai? Ce-ţi place să faci în timpul liber?

Filme, cărţi, jocuri pe calculator.

(*2003, Bucureşti-Braşov*)

plATX

OCTAVIAN TĂCU >

Eu explic reuşita prin capacitatea de a mă concentra asupra priorităţilor

Născut la 21 august 1972 în Ungheni, Republica Moldova. Absolvent al Facultăţii de Istorie a Universităţii „Al. I. Cuza” din Iaşi (1994). În 2000 îşi susţine teza de doctor în istorie în cadrul aceleiaşi universităţi. Multiplu campion al Republicii Moldova la box, participant la Jocurile Olimpice din Atlanta (1996), medaliat cu argint la Cupa Europei (1999). Autor al monografiilor *Problema Basarabiei şi relaţiile sovieto-române în perioada interbelică* (*1919 – 1939*), Editura Prut International, Chişinău, 2004, şi *Fotbalul în contextul transformărilor democratice din Europa de Est. Cazul Ucrainei, României şi Republicii Moldova*, Editura Cartdidact, Chişinău, 2008 (împreună cu B. Boguş).

Distincţii şi premii profesionale: Premiul Naţional al Tineretului în domeniul ştiinţei şi literaturii, Premiul pentru cea mai bună carte a anului la Universitatea Liberă Internaţională, Premiul pentru cel mai bun şef de catedră al Universităţii Libere Internaţionale, Premiul Fundaţiei Soros-Moldova pentru merite academice deosebite… în prezent, activează în calitate de şef al Catedrei de relaţii internaţionale şi politologie, la Facultatea de Istorie şi Relaţii Internaţionale, Universitatea Liberă Internaţională din Moldova (ultim), este lector la Masteratul de Studii Sud-Est Europene a Catedrei unesco, la Facultatea de Istorie şi Psihologie, Universitatea de Stat din Moldova, responsabil pentru

Masteratul de Studii Europe, Facultatea de Istorie şi Relaţii Internaţionale, ultim, profesor-asociat la proiectul *Centrului pentru iniţiativa de pace, schimbări democratice şi soluţionarea conflictelor*: *Şcoală de vară şi învăţământ la distanţă* organizat de osce (Moldova) şi Fundaţia Hilfswerk (Austria), este membru al Consiliului de experţi în Programul Est-Est: Parteneriat dincolo de hotare, Fundaţia Soros Moldova, membru al Consiliului Coordonator al Societăţii pentru Studii Americane Moldova, profesor al Agenţiei Universitare Francofone.

Octavian, aş începe „discuţia-interogatoriu” cu o întrebare la care nu cred că te aştepţi: în copilărie ce voiai să te faci „când vei fi mare”?

Eram un „pitic” (la propriu) care dorea să ajungă să-i bată pe toţi din lume. Suferam de un complex de inferioritate în acest sens, de care încercam să scap prin a fi cel mai bun la carte.

Cum ai ajuns să faci box?

Din cauza visului. Dar şi pentru că am avut un ideal – unchiul meu Andrei Grosu, care mi-a fost şi primul antrenor. Era o autoritate în lumea boxului şi speram că voi ajunge odată să-l depăşesc. M-a motivat şi mai mult faptul că el nici măcar nu vedea în mine un viitor mare campion.

Cum ai ajuns la studiul istoriei?

Am fost predispus genetic. Mama mea este profesoară de istorie. Era însărcinată cu mine când a susţinut examenele de absolvire la Universitatea de Stat din Moldova. De aceea le spuneam permanent colegilor mei de facultate că sunt mai deştept decât ei cu o sesiune.

Hopa, iar eu m-am născut când părinţii mei, hm, ambii studenţi la filologie, tot la usm, îşi luau licenţa… Cum ai combinat aceste două hobby-uri ale tale, boxul şi istoria, reuşind, iată, să faci din ele profesii?

Cel mai greu a fost şi este să împac în mine aceste identităţi, care nu au între ele nicio tangenţă, cu excepţia

faptului că le fac eu. Dacă la început (în timpul studenţiei) a fost o normalitate, or atunci toţi făceau şi sport, şi facultate, atunci când a început doctoratul şi marea performanţă, lucrurile chiar au devenit tot mai greu de realizat. Eu explic reuşita prin capacitatea pe care am avut-o întotdeauna de a mă concentra asupra priorităţilor. Şi asta fără a mă gândi la faptul că sacrific ceva.

Există foarte mulţi oameni care ştiu de pugilistul Octavian Ţâcu şi există oameni care te cunosc ca tânăr istoric, şef la catedra de Istorie contemporană universală şi ştiinţe politice de la Universitatea Liberă Internaţională din Moldova (ultim). Vrei să-ţi aminteşti, pentru cei care te cunosc doar ca istoric, de viaţa ta de boxer?

A fost un traseu sportiv extrem de sinuos. Bazele boxului le-am pus la Chişinău, însă valoric am crescut la Iaşi, la CSM, alături de cei mai tari profesionişti care existau în România. Când m-am întors peste patru ani (în 1995) la Campionatele Republicii Moldova, i-am bătut fără drept de apel pe toţi candidaţii pentru calificările la Jocurile Olimpice. A fost însă o înfrângere dureroasă (şi la propriu, şi la figurat) în faţa lui Leonard Doroftei în semifinalele turneului din Iugoslavia, care mi-a compromis serios şansele de a ajunge la aceste calificări. Am fost luat la Europenele din Danemarca doar fiindcă eram campion naţional şi participasem în 1995 la Campionatul Mondial de la Berlin. Ironia sorţii a fost că doar eu m-am calificat pentru Jocurile Olimpice de la Atlanta. După Atlanta a fost perioada celor mai mari succese (am câştigat şi am fost laureat a 23 de turnee internaţionale), care a culminat cu locul al II-lea la Cupa Europei în Lvov (Ucraina). Cea mai mare decepţie a constituit-o ratarea calificării la Jocurile Olimpice de la Sidney, când am fost la un singur pas de reuşită. Însă acest fapt presupunea să-l bat pe campionul mondial A. Maletin (Rusia), ceea ce însemna o sarcină extrem de

dificilă în acel moment.

Să ne întoarcem la istorie. Monografia ta se numeşte *Problema Basarabiei şi relaţiile sovieto-române în perioada interbelică*, într-adevăr, o problemă. Cum ţi-ai ales tema şi, dacă se poate, care sunt concluziile la care ai ajuns scriind această carte?

Tema a venit ca o continuare a tezei de licenţă. La Iaşi ni s-a sugerat tuturor studenţilor basarabeni că, dacă nu vom rescrie noi istoria Basarabiei, atunci n-are cine s-o facă. M-am convins de justeţea acestor sugestii atunci când propriu-zis am început elaborarea tezei şi am sesizat cât de mult fusese politizat subiectul şi influenţat de ideologic. Acest lucru se referea nu numai la totalitatea istoriografiei sovietice, care era absolut inoperantă, ci şi la multe aspecte ale problemei Basarabiei pe care le mitizase istoriografia română. Pentru a răsturna aceste mituri aveam nevoie de argumente serioase, fapt pentru care am fost şi în Arhivele Ministerului de Externe al României, şi în cele ale Ministerului de Externe din Federaţia Rusă. Sunt tentat să cred că ineditul lucrării constă în faptul că am stabilit o interdependenţă între aspectul internaţional al acestei probleme şi procesul de integrare a Basarabiei în România Mare. Dacă pentru celelalte provincii alipite în 1918 integrarea a fost o problemă românească internă, atunci în cazul Basarabiei acest proces a avut conotaţie internaţională determinată de pretenţiile URSS asupra acestui teritoriu. Nerecunoaşterea Basarabiei ca teritoriu românesc de către Moscova a cauzat o politică incoerentă a administraţiei româneşti în provincie şi a afectat deseori bunele intenţii ale statului român în integrarea respectivului teritoriu. Proximitatea sovietică a determinat un regim de „mână forte” în Basarabia, care este şi acum invocat de basarabeni ca o măsură de discriminare a populaţiei locale de către autorităţile centrale. În absenţa unei politici adecvate de explicare a acelei situaţii critice, basarabenii au văzut capul tuturor

relelor în „regăţeni”, ceea ce a determinat (poate chiar determină încă) o reticenţă de lungă durată a basarabenilor faţă de românii din ţară.

Ziceai la lansarea cărţii că pentru tine fiecare paragraf are o încărcătură sentimentală foarte intensă. Poţi să exemplifici şi pentru cititori? Aceste combinaţii de amintiri mi se par foarte interesante…

Vorbeam de faptul că elaborarea acestei lucrări a coincis cu momentul de vârf al carierei mele sportive. Prin urmare, multe din ideile şi concluziile inserate corespund unor anumite stări generate de rezultatele din ring. Spre exemplu, cea mai prolifică perioadă a fost după Jocurile Olimpice de la Atlanta, când evoluţia nereuşită pare să fi stimulat o concentrare asupra tezei şi finalizării primelor două capitole. Au fost şi situaţii când am scris inspirat de victorii importante, cum ar fi medalia de argint la Cupa Europei în 1999. Totuşi, cel mai mult eram motivat intelectual atunci când pierdeam, şi faptul că am finalizat lucrarea după dureroasa ratare a Calificărilor la Jocurile Olimpice de la Sidney în 2000 este dovada elocventă în acest sens.

Vorbeai, tot la lansare, de o nouă generaţie de istorici. Prin ce se deosebesc aceşti tineri istorici de cei dinaintea lor?

Este o generaţie dezinvoltă, crescută în realităţile tranziţiei, care i-au determinat o atitudine mai tranşantă în scrierea istorică. Mulţi dintre aceştia s-au format în România, în special la Iaşi, unde au avut un contact direct nu doar cu şcoala de istorie românească. Întorşi acasă (ceea ce este cel mai important), au adus cu ei o nouă atitudine, un nou mesaj, un nou aflux de românism, devenind, inevitabil, prin ceea ce fac, mesagerii viitoarei proiecţii europene a Republicii Moldova.

Acum, după ce ai susţinut teza de doctorat şi ai şi editat-o, ce teme te mai tentează, pentru un viitor studiu eventual?

Practic, încă înainte de publicarea monografiei am

început să mă „deplasez” spre studiul proceselor de tranziţie post-totalitară în spaţiul est-european. Am reuşit în acest sens să organizez o conferinţă internaţională la Universitatea Paris 8, în Franţa, unde am prezentat procesul de tranziţie al Republicii Moldova în contextul est-european.

Drept urmare am fost delegat de francofonie să reprezint Republica Moldova la Colocviul Internaţional al Francofoniei din Burkina Faso cu aceeaşi problemă. Şi apoi mă voi afla cu o bursă de profesor invitat la Universitatea Central-Europeană din Budapesta, unde îmi voi finaliza lucrarea.

Ştiu că şi acum faci sport, deşi marea performanţă a devenit biografie, din păcate (fiindcă te-ai retras prea devreme) şi din fericire (fiindcă nimeni nu-ţi poate lua rezultatele). Nu-ţi pare rău că ai făcut acest pas? Acum crezi că te-ai grăbit sau că ai făcut o mişcare înţeleaptă? Faptul că scriai, că erai la începuturile altor preocupări, te-a ajutat în acel moment important al vieţii tale – retragerea din vârful altei activităţi?

Retragerea din sport a fost rezultatul unei suprapuneri de circumstanţe, în primul rând, a fost una forţată – mi-am fracturat mâna în timpul ultimului turneu internaţional din Polonia (aprilie 2003), iar încercările mele de a mă recupera au fost inutile jumătate de an. Astfel că ratasem etapa de pregătire iniţială pentru calificările la Jocurile Olimpice de la Atena. Apoi mai venea şi întrebarea (firească cred, la 32 de ani) dacă voi putea duce greul calificărilor şi al pregătirii pentru olimpiadă.

În plus, eram de acum şef de catedră universitară (ultimul titlu de campion naţional şi chiar ultimul turneu internaţional din Iugoslavia le-am câştigat fiind şef de catedră), iar acest lucru făcea tot mai grea, dacă nu imposibilă, simbioza. Trebuia să fac alegerea. Faptul că aveam alternativa intelectuală m-a salvat de dificila perioadă pe care o încearcă mulţi sportivi când se lasă

de sport. O perioadă în care au loc căderi psihice spectaculoase legate de dificultăţile adaptării la viaţa „normală”. Eu am plecat din sport fiind sigur însă că mă voi întoarce. Şi am făcut-o. De această dată în postura de secretar general al Federaţiei Sportului Universitar din Moldova.

Cum îţi par tinerii de acum din alte domenii culturale – literatură, muzică, pictură etc.? Ce-ţi place să mai faci, în afară de sport şi istorie?

Independenţa Republicii Moldova are un aspect pozitiv mai ales din perspectiva faptului că a creat posibilitatea unei deschideri pentru noua generaţie, care nu a întârziat să fructifice aceste oportunităţi. De aceea, putem vorbi despre o nouă elită intelectuală, care apare în ţara noastră. Una nonconformistă, în contact direct şi permanent cu valorile civilizaţiei occidentale, care la momentul oportun va avea un cuvânt hotărâtor în determinarea istorică a Republicii Moldova. Alte interese personale: cred că limbile străine pe care le învăţ cu răutate şi perseverenţă sportivă.

noiembrie-decembrie 2004, *Braşov-Chişinău*

1 v – NICOLETA ESINENCU

Pentru un text de teatru, e mai important să-l vezi pus în scenă decât pus în carte

Născută pe 17 decembrie 1978, la Chişinău, Republica Moldova. Studii la Universitatea de Stat a Artelor din Moldova, specialitatea dramaturgie şi scenaristică. Secretar literar la teatrul „Eugene Ionesco”, Chişinău. Membru al societăţii autorilor dramatici din Republica Moldova. Autoarea cărţilor *Fuckyou*, *Eu.ro*. *Pa*! (Editura Solitude, Stuttgart, Germania, ediţie bilingvă), *A* (II) *RH* (Editura ideea Design & Print, Cluj Napoca, 2007) şi *A şaptea kafana* (coautori Dumitru Crudu, Mihai Fusu). Piesele Nicoletei Esinencu se joacă în Republica Moldova, România, Rusia, sua, Franţa, Anglia, Germania, Japonia, Slovacia…

Nicoleta, îmi amintesc de prima ta piesă de teatru,

pe care ai scris-o cu mulţi ani în urmă şi pe care am citit-o pe Valea Dicescu, la Chişinău. Chiar de la început ai scris teatru? Cum ai ajuns la teatru?

Din întâmplare. Sau prin pile. Trebuia să merg la o şcoală. Tata a auzit de la Angelina Roşca, pe care o cunoaşte foarte bine, că va preda un curs de dramaturgie la Universitatea de Arte, m-a întrebat dacă nu mă interesează, i-am zis da.

Nu aveam educaţie teatrală şi nu-mi plăcea teatrul pentru că la şcoală ne impuneau să cumpărăm bilete şi să mergem cu toată clasa la spectacolele la care voiau profesorii.

Aşa am început să scriu teatru.

Acum eşti un autor de teatru destul de cunoscut – jucat (la Braşov), tradus şi publicat şi în străinătate (*Le septième kafana*, Franţa), fără a debuta însă, deocamdată, în volum. Întrebare cu două capete, deci: (1) cum ai devenit atât de cunoscută încât piesele tale să fie şi traduse, şi jucate şi (2) cum de încă n-ai debutat editorial?

Nu mă preocup de textele mele după ce sunt scrise. Sau mai bine zis nu mă ocup în mod special de promovarea lor. Ele circulă, nu ştiu cum, de la sine, din mână în mână, din mail în mail, uneori sunt povestite, astfel ajung la regizori, la edituri. La fel cum a ajuns şi la tine *Fuckyou*, *Eu.ro*. *Pa*! nu? L-ai găsit la un prieten de-al tău acasă. Apoi, pentru un text de teatru, e mai important să-l vezi pus în scenă decât pus în carte. Dacă e vorba de debut editorial, se pregăteşte aici, la Stuttgart, Editura Solitude. Cartea cuprinde o ediţie bilingvă (germană şi română) a textului *Fuckyou*, *Eu.ro*. *Pa*! Şi asta s-a produs cam bizar. M-au întrebat dacă vreau să am textul în această ediţie. Le-am zis că dacă vor ei e ok. Ca să audă un da au fost nevoiţi să mă întrebe dacă accept o ediţie Solitude cu *Fuckyou*, *Eu.ro*. *Pa*! Nu e vorba de o modestie, textele există, ele circulă. Ce-ţi mai trebuie? Ieri am primit un mail că *Fuckyou*,

Eu.ro. Pa! se montează la Moscova. Şi textul a ajuns acolo din România. Circulă.

Fuckyou, *Eu.ro. Pa*! a avut parte de multă reclamă la care nu te-ai fi aşteptat. Cum ai scris acest monolog? Cum ţi-a venit ideea? Cum ai început munca la scrierea textului? Care au fost primii cititori?

Textul a fost scris la Akademie Schloss Solitude, nu-mi prea amintesc cum l-am scris, ştiu că a mers foarte repede, vreo trei săptămâni, cred. Primii cititori au fost întâmplători. Toţi cititorii aveau reacţii foarte bune atunci, ciudat, dar mulţi dintre ei nu şi-au păstrat atitudinea pozitivă faţă de text şi după reclamă.

Povesteşte-ne, te rog, întâmplarea care a provocat scrierea acestui text.

Textul a apărut în urma unui impact puternic cu distribuitorul de ţigări de la Akademie Solitude, cel puţin aşa îmi amintesc eu. De fapt, începusem să scriu un alt text, pe care într-o zi l-am pus la coşul de gunoi şi astfel apare *Fuckyou*, *Eu.ro. PA*!

Păi, un fumător poate ar înţelege mai bine, dar de fapt se poate întâmpla şi cu o sticlă de apă. Rezidenţa Solitude e situată la marginea oraşului, în pădure; pe lângă depresiile şi singurătăţile pe care le trăieşti inevitabil acolo, mai e şi distribuitorul de ţigări, unicul la vreo cinci kilometri, care îţi dă ţigări când vrea el. Şi dacă se întâmplă noaptea să nu ai monede sau pur şi simplu să nu vrea el să-ţi dea ţigări sau să nu mai aibă ţigări să-ţi dea, suportă situaţia cu bani în buzunar şi fără ţigări. Mi s-a întâmplat să nu am ţigări în Chişinău, dar doar din motiv că nu aveam bani, dar cu bani şi fără ţigări nu era un paradox pentru mine, era pur şi simplu enervant.

Mi se pare foarte interesant că ai scris acest text pornind de la o întâmplare capitalistă, fiindcă *Fuckyou*, *Eu.ro. Pa*! e un „monolog” care mie mi-a amintit de multe momente social-istorice din CV-ul Uniunii Sovietice. Cât de mult te-au ajutat întâmplările trăite de tine?

Textul nu este unul biografic, dar nu pot spune că întâmplările trăite de mine sau de prietenii mei n-au jucat un rol.

Întâmplări pe care puţini din noi nu le-au trăit sau nu le cunosc. Unii cred că e vorba de a-şi aduce aminte de nişte bancuri din timpul URSS, dar chiar dacă e un banc, oricum contează cine şi cum îl spune, nu? Iar în text sunt tot atât de multe referinţe la situaţia actuală, cât şi la URSS. Şi la Europa, şi la Moldova.

Combinarea evenimentelor social-politice din ţara în care locuia naratorul-personaj, mereu alta, ţara cu întâmplările personale şi cu cele din visele ei despre Europa, îmbinate, iar, cu realitatea din Europa au un efect foarte puternic. De la slogane sovietice ca „în URSS nu există sex” la podul de flori frăţesc româno-moldovenesc, de la întâmplarea cu hăinuţa fetiţei trimisă de părinţi ca ajutor în altă „ţară”, o republică-soră, hăinuţă pe care o vede la tv, întâmplarea lingvistică din lift, căderea urss-ului, sexul dintre părinţi din noaptea aceea, fericirea… – toate astea îţi dau impresia că autorul nu doar ştie ce scrie, dar şi cunoaşte, a trăit aceste întâmplări. Ce-a zis personajul căruia scriitorul-narator i se adresează, tatăl, când a citit cartea? A citit-o ca pe un text literar sau nu tocmai?

„Tata era fericit”. La fel ca şi tatăl-personaj care a futut-o toată noaptea pe mama şi dimineaţa află că Uniunea Sovietică nu mai e. Tata era fericit. De fapt, am fost întrebată de mulţi aşa-zişi prieteni de-ai tatii cum mi-am permis să scriu că tata a futut-o toată noaptea pe mama. Doar tata nu m-a întrebat niciodată nimic şi e pur şi simplu fericit.

Un scriitor adevărat!

Tata, da.

Dar şi un tată ok.

Dacă o fute pe mama, e ok.

Tatăl nostru mereu caută biograficul în textele noastre, chiar şi unde nu e. N-ar fi o problemă dacă nu

ne-ar fi învăţat chiar el literatură! îmi amintesc foarte bine cum făcea mişto de criticii care-l confundau pe Nică cu Ion Creangă… îţi mai aminteşti cum ai început să scrii literatură, ca să zic aşa? Cum citeai cărţile lui Nicolae Esinencu când erai mică?

Citeam, pentru că fratele mai mare îmi reproşa că nu ştiu nicio poezie de-a tatii pe de rost şi când l-am întrebat dacă ştie el vreuna mi-a recitat: „Valuri de sud / Valuri de nord / valuri de est / valuri de vest” – *Insula*.

Care frate, acela care e portar la fotbal? Mi-ar plăcea să fac un interviu despre cultură cu un fotbalist. Mutu e fan Eminescu şi Dostoievski, de exemplu. Fostul portar al Suediei era poet, membru al Academiei Suedeze, iar Schumacher, fostul portar german, era scriitor. *Frica* portarului înaintea loviturii de la 11 metri.

Nu, nu portarul. Cu portarul am avut alt caz.

Mă sună într-o zi fratele meu, fotbalistul, şi îmi spune că a citit într-un ziar rusesc despre premiera *Fuck*… la Moscova şi că acolo scria că „Nicoletu Esinencu sravnivaiut’s britanskim idolom Sarah Kane” şi a fost nevoit fotbalistul să caute pe google ca să vadă şi el cine-i Sarah Kane şi după ce a văzut că aia s-a sinucis tânără, nici nu împlinise treizeci, îmi spune: „Sper să nu semeni chiar întru toate cu Sarah Kane”.

Piesele tale se joacă pe scene de teatru din toate colţurile lumii – Rusia, Germania, Franţa, Austria, Japonia… Cum ai ajuns (cu *Fuck you*, *Eu.ro*. *Pa*! piesă care se joacă şi acum la teatrul „Sică Alexandrescu”) la Braşov?

E de menţionat că *Fuck you*, *Eu.ro*. *Pa*! a fost pusă în scenă pentru prima oară anume la Braşov. Cum a ajuns? Scenografa Stela Verebceanu avea o colaborare la teatrul din Braşov şi avea piesa în geantă. I-a dat-o lui Claudiu Goga, care m-a sunat imediat în Germania să-mi zică data premierei.

Şi te-a invitat la premieră? Ai văzut piesa ta jucată aici?

Da. M-a invitat la premieră.

A fost prima piesă de-a ta pe care o vedeai jucată? Cum ţi-a părut? Ce senzaţii ai trăit văzându-ţi textul, literar până atunci, jucat de actori?

N-a fost prima. Am văzut *A şaptea Kafana* montată de Mihai Fusu. Cred că am avut emoţii pentru *Fuck you*, *Eu.ro*. *Pal* N-am ştiut niciodată cum trebuie montat acest text. Cu atât mai puţin cum trebuie jucat. Îmi place să văd diferite montări, dar niciodată n-am ştiut să zic mare lucru despre ele. În montarea de la Braşov îmi place mult cum a lucrat regizorul, Claudiu Goga.

A fost o întâmplare interesantă la Festivalul de Teatru de la Braşov, când *Fuck you*, *Eu.ro*. *Pa*! s-a jucat şi la teatrul „Eugene Ionesco” din Chişinău, şi la teatrul „Sică Alexandrescu” din Braşov. Cum e să-ţi vezi piesa jucată la două teatre diferite, pe aceeaşi scenă, aproape una după alta? Când te uiţi la piesele tale jucate pe scene diferite, cum le compari – cu textul, cu interpretarea actorilor de la alte teatre?

Fiecare montare e diferită, bineînţeles. Prefer să nu le compar între ele. Nu le-am văzut pe toate, dar am văzut, spre exemplu, pozele din Japonia, care mi-au amintit de montarea din Braşov. De fapt, la întrebarea asta ar răspunde mai bine Doru Mareş, care ştie ce montări ale textului *Fuckyou*, *Eu.ro*. *Pa*! sunt admisibile şi care nu. Deja şi montările se împart în admisibile şi inadmisibile, nu doar textele.

Din ce ai văzut deja, ce (şi unde) ţi-a plăcut cel mai tare la piesele tale jucate? Ce te-a surprins?

Îmi place că sunt montate. Atât. M-a surprins un regizor care mă cenzura în prezenţa mea, adică la repetiţii, profitând de faptul că nu vorbesc limba în care se juca textul.

Şi cum ţi-ai dat seama că te cenzura?

Că nu mai înţelegeau actorii ce joacă şi au început să-mi pună întrebări pe text. Şi am văzut că lipsesc bucăţi întregi din text, cele mai dure, bineînţeles… Dacă

era regizor bun reuşea să mă cenzureze, dar nu şi-a dat seama de un lucru elementar, că dacă scoate anumite fragmente, după aia nu mai există o coerenţă, şi că dacă nu există o coerenţă actorii încep să pună multe întrebări, sau prea multe…

Apropo de Pavilionul României de la Bienala de Arte din Veneţia – cum a ajuns *Fuck you*, *Eu.ro*. *Pa*! piesa ta, o basarabeancă, să reprezinte România, fapt care a provocat aici un adevărat scandal? Cum ţi-au părut luările de poziţie din presa şi de la televiziunile româneşti?

Am venit de la Stuttgart la Bucureşti pentru o lectură cu *Fuckyou*, *Eu.ro*. *Pa*! Era o lectură organizată de Akademie Schloss Soltitude şi Galeria Nouă, după lectură a venit Marius Babias şi m-a întrebat dacă sunt de acord să-i dau textul pentru bienală. Aşa a ajuns textul şi vă asigur că nu m-am gândit nici pentru o clipă în acel moment să nu-l dau pentru că nu am un paşaport românesc. Iar scandalul din presă m-a distrat, nimic mai mult.

Totuşi, Tudor Octavian, unul dintre cei mai supăraţi critici ai evenimentului, e un bun scriitor. Nu m-aş fi aşteptat niciodată la aşa ceva de la el, nu numai din punct de vedere al „frăţiei ro-basa”, al atitudinii, dar habar n-avea despre ce vorbea, îi zicea „poem”, frumos, dar neadevărat. De fapt, şi eu l-am selectat în antologia de proză *Tiuk*! ca fiind proză… Dar înainte de scandalul frăţesc şi de montări…

Nici nu mai contează cine şi cum îi spune: poem, poezie, imn sau cântec. Oamenii discută, şi încă foarte serios, despre ceva ce nici nu ştiu, la fel ca la Chişinău, ministerul cere schimbarea titlului nevăzând spectacolul, dar parcă asta schimbă ceva în context, oricum la un moment dat actriţa va spune: „Fuck You, Europa!” O ţară care se vrea mâine în ne trebuie să ştie minimum despre dreptul la exprimare liberă şi câte ceva despre discriminări.

S-a ajuns ca senatori şi deputaţi să-l întrebe public pe prim-ministrul României cum s-a putut întâmpla aşa ceva. Ştii ce le-a răspuns?

Da, ştiu. A fost diplomat. Mai bine citea textul, care, apropo, a fost anexat la interpelare cu multe sublinieri. Nu ştiu ce a avut în vedere deputatul când a subliniat toate alea, admitem că în România nu poţi spune „Fuck you, Europa”, dar de ce să nu poţi spune „A fost prima oară când am» simţit orgasmul, tată”? Sau poate în procesul de integrare europeană e strict interzis de a avea orgasm pe teritoriul României?

V Rumânii net sexa, îmi sună cunoscut… Din ce partid o fi făcând parte deputatul? O fi fost liberal, mai ştii…

Eşti sex bez orgazma.

Cum ţi-a părut că au reacţionat oamenii din sală la *Fuck you*, *Eu.ro*. *Pa*!? în Moscova, ca şi la Braşov etc.? Mai ţii minte ceva din timpul piesei din sală, nu de pe scenă?

Au reacţionat peste tot, spre exemplu ruşii râdeau de scena cu „mogu i po russki. Idi na hui!” Moldovenii râd ca proştii la scena despre moldoveni – pe ei tot îi doare, capul, inima, ficatul, dar cel mai des genunchii. Cel mai tare îmi place că, de la toată lumea care îmi spune ce le-a plăcut cel mai mult din text niciodată nu am văzut încă două păreri identice.

Mie mi-a plăcut foarte tare faza cu Armenia, la fel de mult mi-a plăcut momentul căderii URSS…

Ei vezi, toată lumea cu fragmentul preferat.

Chiar mă interesează cum a fost primit textul în Republica Moldova.

Spectacolul s-a jucat doar de trei ori, eu am văzut două din trei reprezentaţii. Publicul obişnuit reacţionează foarte bine, dar pe *mătrii* teatrului autohton nu-i mişti cu nimic, ca de obicei.

Dar critica? întreb, fiindcă pentru mine e o enigmă cum sunt judecaţi oamenii de artă în Republica Moldova

– Zdob şi Zdub sunt „jidani care ne strică limba şi ne fac de ruşine”, Pavel Stratan e „plagiator”, ce scriu Crudu şi Sandu „nu e literatură”, Baştovoi „e nebun”, Mitoş de la Planeta Moldova e „un dobitoc care trebuie bătut” ş.a.m.d. Toţi ăştia însă sunt foarte bine primiţi în afara graniţei „ţărişoricuţei”…

Şi mai este o metodă bună de a ignora sau de a te face că nu vezi cine şi ce face. Despre *Fuckyou*, *Eu.ro*. *PA*! a zis cineva (care, apropo, după ce a citit textul spunea că i-a plăcut foarte mult) că nu trebuie să ai multe circumvoluţiuni ca să scrii monologuri de teatru. A scris şi el recent un monolog. S-o fi dezis de unele circumvoluţiuni ca să o facă?

După absolvirea facultăţii ai lucrat drept consilier literar al teatrului „Eugene Ionesco” (Chişinău), profesie frumoasă şi utilă pentru un dramaturg. Ce înseamnă pentru tine perioada de la „Eugene Ionesco”?

O şcoală bună. Nu doar de teatru…

Piesele tale sunt directe şi existenţiale. Ce rol are biograficul pentru tine, ca scriitor?

Biograficul sau autobiograficul? Depinde de biografia cui vorbeşti. Eu scriu teatru social, mă preocupă ceea ce se întâmplă astăzi, ar fi stupid să evit societatea cu personajele şi biografiile ei. În acelaşi timp, nu cred că e cazul să căutaţi proto (tipuri) în textele mele. S-ar putea să greşiţi…

Cum a acţionat asupra ta faptul că eşti fiica lui Nicolae Esinencu, un mare scriitor basarabean căruia îi porţi şi numele, numai că la feminin?

Încă n-a fost niciun interviu în care să nu fiu întrebată de tata. Chiar săptămâna trecută vorbeam despre asta cu o artistă din Suedia, Lene Berg. Ea zice că răspunsul cel mai potrivit la această întrebare este îl iubesc pe tatăl meu. Societatea adoră răspunsuri de genul ăsta. Da, zic, dar la noi nimeni nu pierde nicio ocazie să spună că îşi iubeşte părinţii. Atunci, zice ea, trebuie să spui că eşti în conflict cu el, în conflict de

generaţii. În cazul în care toată lumea evită să spună public că poate avea un conflict cu părinţii e numai bine să zici că eşti în conflict. Sunt în conflict cu tatăl meu şi din acest motiv nu vă pot răspunde cum a acţionat asupra mea faptul că sunt fiica lui.

Ce scriitori basarabeni le-ai propune tinerilor din România? Ce scriitori români le-ai propune tinerilor din alte ţări, de exemplu din Germania, unde te afli acum cu o bursă?

Am avut câteva ocazii să vorbesc aici, în Germania, despre literatura română şi acum îmi dau seama că m-am oprit tot timpul la acelaşi nume. Au fost simple discuţii la cafele cu alţi tineri scriitori, filosofi, artişti din întreaga lume şi am vorbit întotdeauna de Sandu Vakulovski. Nu din motivul că este cel mai reprezentativ. Şi nici nu-i doresc să fie. Aşa s-au derulat discuţiile. De la „Este în Chişinău un aeroport?” până la „Cum se traduce *Pizdeţ*?”. Cred că asta a fost o propunere pentru tinerii din alte ţări. Când cunosc tineri din România, aici, în Germania, ne propunem unul altuia Vakulovski. i

Ce scriitori te-au influenţat?

Am fost influenţată din fragedă copilărie de *Albinuţa* lui Grigore Vieru. Pot să-ţi spun că acum citesc mai mult dramaturgie contemporană. Ivan Viripaev, Lukas Bârfuşs, Werner Schwab şi Fritz Kater.

Cum îţi par revistele culturale şi editurile din Republica Moldova şi din România? Prin ce se deosebesc ele?

N-am niciun chef să răspund la întrebarea asta.

Ce-ai face pentru tineri dacă ai fi preşedinte al vreunei uniuni scriitoriceşti sau o persoană influentă la vreo editură sau revistă importantă?

În primul rând, nu aş fi niciodată preşedinte. În al doilea rând – tinerii de aia sunt tineri, ca să facă ei singuri ceva, dar să nu înceapă prin a se face preşedinţi.

Braşov-Stuttgart, martie 2005

O fi ftO L \)

hil & iar *tJ*

ZDOB ŞI ZDUB

5

Noi nu ne încadrăm într-un oarecare stil, noi căutăm un nou stil înfiinţată în 1994 în Republica Moldova, formaţia de rock Zdob şi Zdub este una din cele mai originale, mai populare şi mai profesioniste trupe muzicale în limba română. Cu un show live spectaculos şi cu o experienţă de peste cincisprezece ani, Zdob şi Zdub combină hardcore-ul cu folclorul într-un mod unic. O trupă carismatică şi inovatoare, care cu siguranţă a lăsat urme în istoria muzicală a Moldovei. Discografie: *Hardcore moldovenesc* (1996); *Tabăra noastră* (1999); *Remix* (2000); *Agroromantica* (2001); *450 de oi* (2003); *Boonika bate doba* (cd-Single, 2005); *Ethnomecanica* (cd, dvd, 2006), *Vin alb/vin roşu* (2010). Componenţa formaţiei: Roman Iagupov (vocal, fluier, ocarină, iorgafon şi alte instrumente populare), Mihai Gâncu (chitară bas), Sveatoslav Staruş (chitară), Victor Dandeş (trombon, fluier şi alte instrumente populare), Valeriu Mazâlu (trompetă, cimpoi), Anatol Pugaci (acordeon, chitară, tobe), Igor Buzurniuc (chitară), Andrei Cebotari (tobe).

Site: zdob-şi-zdub.com

Trupa Zdob şi Zdub a apărut în 1994, ehe-he, cu mulţi ani în urmă. Vă mai amintiţi cum s-a format trupa?

Desigur că ne amintim. A fost odată ca niciodată… Totul a început în jurul anilor ’89—90. Noi – Roman, Anatol şi Mihai – învăţam la şcoala nr. 2 din Străşeni. Ne adunam la Anatol acasă, unde cântam şi înregistram cântece de The Beatles şi Roxette, băteam ritmul pe cărţi în loc de tobe şi cântam în microfoane vechi. Instrumente proprii nu aveam, în afară de furculiţe, linguri, cărţi şi o chitară acustică foarte chinuită. Procesul lent al jocului de-a muzicanţii s-a transformat în ceva mai serios când s-a întors din armată fratele lui Mihai – Alexandru. Au apărut un lider şi un vis. Alexandru (Sasha) cânta bine la chitară şi era ambiţios. El ne-a strâns într-o trupă în care

fiecare şi-a ales un rol. Sasha era vocalist şi cânta la chitară, Mihai era la tobe, Anatol, de asemenea – voce, fratele lui Anatol (Valeriu) cânta la clarinet. Eu, Roman, cântam la chitară. Ne-am gândit mult timp cum să ne numim şi într-un sfârşit am ales „Santa Maria”. Prin urmare, cu această denumire am cântat primul nostru concert live, în cadrul festivalului „Ave Beatles”, la Chişinău. După acest eveniment am început să căutăm un loc pentru repetiţii şi să cumpărăm instrumente (tobe, chitare). Pe atunci, când Alexandru făcea câte o pauză şi ieşea din sala de repetiţii, noi începeam să sărim, să ne ieşim din minţi, să cântăm piese de Nirvāṇa şi Queen… Sasha se irita la faza asta… Şi iată că a venit timpul când el a plecat la lucru în Germania. Şi noi ne-am fost oferiţi nouă înşine, ideilor noastre muzicale şi… ura! Libertate! Roman deja era student la Institutul de Educaţie Fizică şi Sport. L-am invitat în trupă şi pe colegul lui Roman de la Institut, Serghei Cobzac. Noi ne mutaserăm înapoi la Străşeni, unde înregistram primul nostru album. Trupa deja se numea „Noise”. Din păcate, albumul s-a dus pe apa sâmbetei… Apoi ne-am întors iarăşi în capitală, repetând în subsolul unei şcoli. Acest subsol a devenit leagănul viitorilor Zdubi. Era o perioadă cu concerte, aventuri; am făcut cunoştinţă cu cercul rockerilor chişinăueni de atunci şi cu oameni care au jucat un rol semnificativ în viaţa noastră… Aşa ne-am adunat. Au urmat lucruri multe şi interesante. Au fost multe schimbări în componenţa trupei până am ajuns la asta de acum, care ne place.

Cum a fost primul vostru concert, cum v-aţi simţit la primele spectacole?

Primul concert a avut loc pe când ne numeam Santa Maria. Cu numele de Zdob şi Zdub, dacă nu ne înşală memoria, am cântat prima dată în deschidere la trupa Cuibul. A fost super stresant, am strigat mult, totul era haotic, dar am avut succes, pentru că am venit cu ceva nou, energic, cu informaţie alternativă. Pe atunci erau

doi vocalişti în trupă. La primul concert nu era multă lume, oricum eram mândri, căci cântam în capitală şi eram bine primiţi.

Cum aţi ales numele trupei? La început se numea Zdob & Zdub şi abia după mulţi ani şi muuulte concerte aţi transformat „&”-ul în „şi”. Eu, de exemplu, mă obişnuisem cu „&”-ul…

Nu ştim exact cum ne-am ales numele. Roman are o variantă, Mihai – alta, Igor Dânga mai are una. Ţinem minte că Igor Dânga a venit la noi la repetiţie şi a spus că trebuie urgent să ne alegem un nume şi încă să fie unul deosebit, mai original, nu în limba engleză. Pe atunci eram Noise şi alte trupe din Chişinău aveau denumiri în engleză. Igor Dânga ne-a propus Pepene verde (sau ceva de genul ăsta). Noi am râs şi nu am acceptat, am zis că vom găsi noi un nume. Varianta lui Roman e că am mers acasă în aceeaşi seară şi am căutat prin dicţionarul rus-român; am găsit „zdup”… apoi au apărut versiunile de „zdub”, „zdob”… şi cam asta e, aşa am ajuns la Zdob şi Zdub. Faza cu „&”-ul nu a fost valabilă niciodată, cei care făceau afişele scriau greşit… în realitate mereu am fost Zdob şi Zdub.

Primul vostru album, *Hardcore moldovenesc*, a câştigat publicul datorită combinaţiei rockului trash cu folclorul, un etno rock, dar pe primul loc era atunci, clar, rockul dur. Apoi aţi trecut în cealaltă parte, v-aţi mai înmuiat ca stilistică, punând accent pe folclor, chiar şi denumirile albumelor spunând asta (*Agroromantica*, *450 de oi*…). Am văzut că la concerte vă încearcă uneori nostalgia după stilul de la începuturi (inclusiv la superbul concert aniversar de zece ani). Aveţi în plan să reveniţi vreodată cu un album asemănător celui de debut? Putem aştepta o altă ediţie a albumului de debut?

Rock nu înseamnă zgomotos, straşnic. Rockul trebuie să fie ceva despre viaţă, un adevăr… adevărul despre viaţă. Sunetul nu e cel mai important. Nu trebuie să înţelegem rockul literalmente. Nu vom reveni la ce a

fost cândva. În general, noi nu ne încadrăm într-un oarecare stil, noi căutăm un nou stil.

Multe dintre albumele voastre sunt editate şi-n Rusia, şi-n România, şi-n limba rusă, şi-n română. Care e, pentru voi, diferenţa dintre piaţa şi publicul românesc faţă de cele ruseşti?

Doar primul album e în variantă românească şi rusească. Pe celelalte albume, majoritatea pieselor sunt în română, cu mici excepţii, de exemplu piesa *Tabăra noastră* e cântată în română pe albumul din România, iar pe cel din Rusia – în rusă. Diferenţa dintre cele două pieţe şi publicul din cele două ţări e că în România sunt români, iar în Rusia – ruşi. Muzica e muzică, e universală, nu are hotare şi nu percepe diferenţele naţionale.

Aţi cântat pe aceeaşi scenă – la acelaşi concert – cu trupe celebre, în deschidere sau la festivaluri internaţionale. De cine v-a plăcut cel mai tare? Cine v-a impresionat mai mult? Cu cine aţi mai cânta?

Toţi ne-au plăcut. Când eram începători ne doream foarte mult să cântăm cu ei, la acelaşi concert. Important e că am cântat şi astfel visul ni s-a împlinit. Toate acele trupe sunt la un nivel foarte ridicat şi, evident, ne mândrim că am cântat cu ele… asta ar însemna că şi noi am atins un oarecare nivel. Un moment extrem de important este că am învăţat foarte multe de la aceste trupe cu renume şi experimentate.

Aţi lansat nume care poate că nu s-ar fi afirmat niciodată altfel, ar fi rămas în anonimat, cum e m³ Vasile sau Boonica, dar aţi cântat şi cu nume deja cunoscute, ca Garik Sukacev, Trigon sau surorile Osoianu. Cum se nasc aceste colaborări? Mai aveţi surprize pentru noi, pe noul album, de exemplu, sau în viitor?

Toate colaborările s-au născut într-un mod spontan şi improvizat. Pe viitorul album nu vrem să facem colaborări, vrem să fie un album total solo.

De ce trupe vă simţiţi mai apropiaţi (din URSS,

Republica Moldova, Rusia, România, din străinătate)? Cui i-aţi face reclamă pur şi simplu?

Am recomanda tuturor să (re) asculte albumul *White Album* al trupei The Beatles.

Acum, când aţi devenit atât de populari, la ce vă gândiţi cel mai des când sunteţi, pentru concerte, departe de casă? De ce vă e mai dor? Aveţi vise neîmplinite?

Casa noastră e acolo unde ne aflăm, de aceea nu ne este dor de nimic. Suntem o tabără pe roţi. Visele noastre sunt despre mare, ocean… ne dorim oceanul…

sfârşitul lui noiembrie-începutul lui decembrie 2006, *Braşov-Chişinău* tiu Kestionar

Chestionarul *Tiuk*! conţine un set de zece întrebări pe care Mihail Vakulovski le-a propus pentru bibliotecadepoezie.wordpress.com şi se regăseşte şi în *Tiuk*! De data aceasta, răspund Dan Perjovschi şi chiar iniţiatorul chestionarului, Mihail Vakulovski.

un cristian

DAN PERJOVSCHI

Care e jocul tău preferat din copilărie? Dar din adolescenţă?

Se numea zala, făceai o găurică în pământ şi apoi aruncai monede de 25 de bani sau un leu acolo, care nimerea le câştiga pe-ale celorlalţi. De fapt, era mai complicat, dar simplific eu acuma din lipsă de spaţiu. Eram destul de bun şi le luam banii băieţilor mai mari… în adolescenţă cred că alergam după fete…

Când te întâlneşti cu primii tăi prieteni, despre ce vorbiţi? Despre trecut sau despre prezent?

Artă şi politică. Trecut, prezent şi viitor. Probabil sunt extrem de plictisitor pentru cei care fac *small talk*.

Sportul preferat? Ce sport pe care-l urmăreşti la tv ai vrea să cunoşti, să practici (de ce)?

Mie îmi plac toate. Absolut toate. Nu credeam că o să mă uit vreodată la bărci cu pânze, dar m-am uitat. Îţi

dai seama că sunt oameni care se pregătesc patru ani ca să alerge sub zece secunde?

Am făcut înot şi aş mai face, dacă n-ar avea ăştia preţuri prohibitive la piscinele de la hotel sau n-ar astupa piscinele publice cu zgârie-nori de birouri private. Nu eram prea bun la înot, dar şi acum îmi place apa care trece pe lângă mine când dau din mâini stând pe spate…

Ce chestie n-ai face, dar l-ai pus pe vreun personaj de-al tău să facă (oarecum în locul tău)?

N-aş fi macho, rasist, prost, naţionalist, extremist, egoist, mârlan, lipsit de cultură, rău-rău, bogat de crapă, fundamentalist, violent, agramat. Toate astea însă le fac unele dintre caracterele mele desenate pe pereţi.

Care e profesia pe care ai face-o cu plăcere? O profesie-hobby care te-ar face fericit?

Colecţionar de timbre, de vederi, de artă, de orice să-mi ocupe toată ziua şi seara să mă uit cu admiraţie la ce am făcut până atunci.

Ce sentimente/stări te enervează?

Oboseala, neputinţa. Când mă simt neînţeles.

O faptă cu care te-ai lăuda în faţa copiilor tăi? Un eveniment care te-a avut în centru pe tine şi care i-a bucurat nespus pe părinţii tăi?

Fratele meu, am desenat live la 15 metri înălţime pe cel mai mare perete din cel mai important muzeu de artă din lume. Când am coborât cu macaraua de acolo, lumea a aplaudat. Dacă aş avea copii, cu asta m-aş da mare. Cum nu am copii, am şansa să rămân un artist modest… Acum câţiva ani scria mare „Perjovschi” pe geamurile muzeului Brukenthal din Sibiu. Maică-mea era să cadă pe spate.

Dacă ai cânta rock sau jazz, ai fi foarte sărac şi ţi s-ar propune să cânţi manele pentru mulţi bani, ai accepta? Ce n-ai accepta ca scriitor?

Nu. Mi s-a propus ceva similar în zona mea de activitate şi am avut plăcerea diabolică să dau cu tifla şi local, şi internaţional (ca şi ăia au manelele lor). Şi cu

asta m-aş lăuda copiilor, dacă aş avea…

Dacă ţi s-ar da un premiu pe care nu l-ai merita (cel puţin nu mai mult decât cel de pe locul doi, pe care l-ai simpatiza de multă vreme) ce ai face?

L-aş refuza. Dar de obicei le merit.

Cum ai devenit ceea ce eşti acum?

După cum ţi-am spus, eram dibaci şi le luam banii ălora mai mari.

L

MIHAIL VAKULOVSKI

Care e jocul tău preferat din copilărie? Dar din adolescenţă?

He-he, aici m-ai prins, Cristi. Cred că de când mi-ai cerut întrebările TiuKestionarului, te-ai gândit la clipa asta de tenis cu peretele… ok, hai că intru în joc. În copilărie îmi plăceau jocurile sportive şi jucăriile alea cu terenuri de fotbal, hochei, baschet, la care te jucai cu cineva, la tv mă uitam cam la tot ce era sport, dar nu pierdeam niciodată fotbalul (atunci mult mai rar televizat, dar oricum era destul: campionatul naţional (al URSS), Liga Campionilor, Cupa Cupelor, Cupa UEFA, Cupa URSS), baschetul, hocheiul şi boxul. Din copilărie până la facultate am făcut lupte libere profesioniste, cu super antrenori (cel mai mult cu Grigorii Semionovici), competiţii etc. Şi fotbal, dar fotbalul era mai mult de plăcere şi asta din cauza aceloraşi antrenori, care erau specialişti în lupte, chiar dacă jucau şi fotbal. În fine, făceam cam toate sporturile, doar voleiul mi se părea mai… pentru fete… în adolescenţă am trecut la karate, dar am început să intru fără frică şi-n jocurile literare, care nu-mi erau străine… din copilărie, de fapt.

Când te întâlneşti cu primii tăi prieteni, despre ce vorbiţi? Despre trecut sau despre prezent?

Să ştii că eu chiar mă mai întâlnesc de plăcere cu prietenii din copilărie. De fiecare dată când ajung pe acasă îl văd şi pe vecinul de vizavi, care locuieşte în casa părinţilor lui, modernizată, fireşte (când a schimbat

ardezia şi-a rupt piciorul, când a spart pereţii şi-a rupt mâna…). Ne vedem de obicei la noi, la un ulcior de vin, vorbim despre orice, pornind de la prezent, dar mereu ne amintim şi de aventurile din trecut, de fiecare dată ne distrăm teribil, pentru că e un povestitor extraordinar şi ţine minte detalii care par de neuitat, doar că numai el le observă. Tolea ar citi toate textele mele, a citit câteva cărţi de-ale mele şi de-ale lui frate-meu şi mereu mă întreabă dacă am mai publicat ceva şi dacă am reviste de citit… Cu ceilalţi prefer să nu ne întâlnim la un pahar de vin, că, totuşi, mă duc pe-acasă să stau cu ai mei, „şi dacă aş bea cu fiecare câte un pahar ar fi şi ultimul”, cum spun cei de la Paraziţii. În sensul că restul prietenilor din copilărie nu mai ştiu să se oprească din băut şi la un moment dat trebuie să-i scoţi afară, nu mai pleacă de bunăvoie, aşa că prefer să mă văd cu ei pe teren neutru, când ne întâlnim la scăldat sau la pescuit, în stradă, la magazin etc… Cu aceştia de obicei vorbim de trecut, dar fiecare are stilul lui. Serghei-afganu, de exemplu, povesteşte cam aşa (casa noastră e lângă fântână, el fiind în drum spre fântână): „M-am pornit să scot o căldare de apă, ghea şi lip era la poartă, am zis: «Ce faci, ghea şi lip?», iar el a spus: «Nepoate, n-ai o mahorcă?», «N-am, ghea şi lip, dar am tutun în pod, dacă vrei.», «Merge şi tutun, nepoate», a zis ghea şi lip. Am urcat în pod, am ales nişte foi de tutun, le-am învelit în «Prier», le-am adus la poartă, ghea şi lip şi-a făcut o mahorcă şi a zis: «Da’ un pahar di jin nu dai, nepoate?», am ciocănit câte un pahar-două de molan, Naghia a zis: «y-i adus apă?», da’ băieţii nu erau acasă. Ştii ce freză aveam eu când m-am întors din Afghan? Aşa arată acum fiu-meu cel mare. E exact tat-so, îl ştii pe Afghanu’ meu?” Şi începe să povestească despre copilăria noastră şi copiii lui şi că pe fiu-se colegii îl poreclesc „Afghanu’”, ca pe el şi că… şi că… şi că… Niciodată nu ajunge cu povestitul până unde ne aflăm, la poarta noastră, că spre asta curge povestea, e despre cum se duce el după o

căldare de apă. Faza tare e că dacă ne vedem după jumătate de an sau un an, nu contează, îmi povesteşte de unde a rămas. Ultima dată s-a întâmplat să-mi zică un banc şi să trebuiască să ne despărţim la jumătate. Fiţi siguri că data viitoare, oricând ar fi asta, îmi va povesti mai departe de unde a rămas…

Sportul preferat? Ce sport pe care-l urmăreşti la tv ai vrea să cunoşti, să practici (de ce)?

A, nu-mi amintisem la prima întrebare că în copilărie mă uitam şi la toate meciurile de şah, mai întâi la ale lui Karpov, apoi la ale lui Kasparov, apoi la ale lui Kasparov cu Karpov, apoi la ale lui Kasparov cu roboţii japonezi… Mi-ar fi plăcut să fiu talentat la şah, m-a învăţat tata cum se joacă, bunicu' era un jucător foarte bun de şah, juca cu tata, de obicei, iar eu nu am avut răbdare pentru aşa ceva (nu-mi plac nici jocurile de cărţi, în studenţie colegii mei au pierdut foarte mult timp cu belotul, de exemplu, iar eu am zis mereu „pas" la aşa ceva), prefer jocurile mai în viteză. Sportul preferat la tv a fost fotbalul, apoi hocheiul, boxul şi baschetul, sportul pe care l-am practicat cu cea mai mare plăcere şi încăpăţânare e karate-ul… şi crosul. La tv mă uit şi la handbalul feminin, şi la sporturile la care românii sunt foarte tari.

Ce chestie n-ai face, dar l-ai pus pe vreun personaj de-al tău să facă (oarecum în locul tău)?

Eu condamn categoric pedofilii, violatorii, teroriştii şi criminalii, resping făţiş fanaticii religioşi, transsexualii şi maneliştii şi nu pot să-i înţeleg pe homosexuali (ăştia chiar nu au aflat ce e frumos pe lumea asta!). Personajele mele nu fac chestii pentru mine, nu fac nimic în locul meu, chiar dacă de multe ori mi-ar plăcea să fiu în locul lor, ce să zic, iar altă dată – cât mai departe de ele… Cel mai mare compliment făcut personajelor mele din *Tovarăşi de cameră* a venit de la un scriitor la care ţin foarte mult (de aceea i-am dat lui să citească primul cartea), care mi-a zis: „Citindu-ţi cartea, uneori am avut

erecţie”; e ca şi complimentul făcut de doi oameni diferiţi, un traducător şi un scriitor, care mi-au spus: „După ce-am citit *Nemuritor*… mi-a venit să mă îmbăt şi m-am îmbătat!”… în fine, în literatură nu există limite, de aceea arta e veşnică, iar viaţa e scurtă ca o puţă de pionier, vorba unui personaj real din *Tovarăşi de cameră*, trilogia despre care-ţi spuneam în „chestionar”. Ba da, în *Biblidioteca* naratorul homodiegetic seamănă destul de tare cu mine şi la sfârşitul rockmanului face ceva ce eu n-am avut cum să fac din cauza educaţiei, dar aş fi vrut să pot să fiu ca el.

Care e profesia pe care ai face-o cu plăcere? O profesie hobby care te-ar face fericit?

Când eram mic visam să fiu cosmonaut. Cred că m-ar fi făcut fericit. Dacă ar exista profesia de scriitor asta mi-ar plăcea să profesez, dacă ar exista profesia de turist – ar fi o profesie IDEAlă pentru mine, cel puţin acum. Profesia de jurnalist cultural mă face fericit, fac *Tiuk*! de plăcere, c-aşa am eu chef, dacă pentru asta mi-aş da şi un salariu baban, cred că m-aş simţi liber şi n-ar trebui să mai muncesc pentru alţii aproape ca-n sclavagism. Tata, care a lucrat din adolescenţă până la moarte (înainte să ajungă la pensie) ca profesor, zicea că i-ar fi plăcut să fie cioban pe munte, că oile ar fi păscut, iar el ar fi citit la aer curat… Cred că, totuşi, e o profesie faină acum, în era internetului… Când eram student şi credeam c-o să mă întorc în sat (aşa erau regulile în URSS, chiar semnam un document în acest sens, altfel nu erai admis la facultate), mă gândeam c-o să mă fac instructor de karate, asta m-ar fi făcut fericit, să-i învăţ pe copii arta asta, cred că aş fi făcut şi un cerc de scriere creatoare. Tata avea un cerc de fotografie, şi aşa ceva m-ar fi făcut fericit. Da, fotografia e o atracţie foarte puternică pentru mine. Sunt multe meserii frumoase, dar trebuie să te gândeşti la ele în adolescenţă…

Când am intrat la filologie, am ales facultatea asta pentru că e legată de literatură. Până acum am avut doar

servicii faine, dar niciunul nu m-a împins spre fericirea care te face să nu vrei să-ţi găseşti alt loc de muncă. A fost foarte tare să fiu cercetător ştiinţific la Academia de Ştiinţe, imediat după absolvirea facultăţii, dar ca să nu mor de foame trebuia să mai fiu şi lector la universitate, iar seara să descarc TIR-uri de sucuri. Cercetător ştiinţific la IRIR a fost foarte fain să fiu, dar a ţinut cât un singur proiect, a fost ca un vis frumos şi cam atât, să fii redactor de editură poate fi mişto, dar dacă editorul e un cretin, asta nu are cum să nu te atingă şi pe tine, jurnalismul e o profesie ok, dar nu vreau să mă opresc aici… Profesia ideală e aceea pe care o faci cu plăcere, care-ţieaduce satisfacţii (inclusiv financiare – asta adaug acum, la corectură) şi performanţe, care nu te plictiseşte şi care te provoacă, nu te lasă să te plafonezi, te ţine mereu tânăr, în priză, te face să creşti în continuu…

Ce sentimente / stări te enervează?

Linguşeala, minciuna, nesimţirea, prostia, ticăloşia, impertinenţa, neputinţa; mă enervează profanii care se cred atotştiutori, şefii care te ceartă c-a rămas pe copertă „să fi” cu doi de „i”, dar trebuia să fie „decât cu unu”, şefii care habar n-au cum se face un interviu sau cum se scrie un editorial, dar îţi dau sfaturi şi te îndrumă cum să faci tu editorialul sau interviul, chestii de genu’… Mă aprind când cei mai puternici îşi bat joc de cei mai slabi ca ei, de câteva ori am explodat şi a ieşit cu lacrimi…

O faptă cu care te-ai lăuda în faţa copiilor tăi? Un eveniment care te-a avut în centru pe tine şi care i-a bucurat nespus pe părinţii tăi?

Tata s-a bucurat la gesturi şi fapte aparent mărunte, îi plăcea că cresc aşa cum voia el, faze simple, dar şi când câştigam vreun turneu la lupte sau chiar la fotbal, apoi – când devenisem un critic literar autoritar, îi plăcea când eram tăios şi direct, apoi – când am debutat… Mama se bucură când vorbim la telefon şi când ne vedem, că suntem sănătoşi, se bucură dacă-i povestesc

ceva fain de frate-meu, dacă-i duc vreo carte mai fără cuvinte din alea, cred c-o să se bucure de *Portret de grup*… acolo, dacă e vreun cuvânt din „acela”, o fi în citate… Părinţii se bucură de copiii lor sincer, aşa cum în copilărie sunt copiii mândri de părinţii lor, eu şi acum sunt mândru de părinţii mei. Copii? Nu ştiu. Dacă (sau „când”?) voi avea copii, vedem noi dacă e căzu’ să mă laud, prefer să-i las să descopere ei din când în când câte ceva din biografia lu’ tat-so, prefer să mă bucur eu de creşterea lor sănătoasă… M-aş lăuda, totuşi, cu părinţii şi cu frate-meu, cu bunicii, dar ar fi poveşti, nu laude…

Dacă ai cânta rock sau jazz, ai fi foarte sărac şi ţi s-ar propune să cânţi manele pentru mulţi bani, ai accepta? Ce n-ai accepta ca scriitor?

Nu, n-aş cânta manele nici la mişto. N-aş face chestii ca om, ca scriitor nu ştiu ce n-aş face. N-aş semna texte pe care nu le-am scris eu sau de care nu sunt mulţumit, dar pe care trebuie să le scriu ca ziarist, de exemplu. În calitate de critic literar n-aş lăuda sau critica la comandă, dar ca scriitor nu văd ce nu aş face…

Dacă ţi s-ar da un premiu pe care nu l-ai merita (cel puţin nu mai mult decât cel de pe locul doi, pe care l-ai simpatiza de multă vreme), ce ai face?

L-aş refuza, dar e greu să-mi imaginez că e unu’ mai bun decât mine, no (aici e de vină şi educaţia lu’ tata). Oricum, am puterea să cedez un premiu şi în faţa unui tânăr, astfel – în mintea mea – încurajându-l, şi în faţa unui bătrân, fireşte, dacă ţin la el (există câţiva bătrânei în faţa cărora aş ceda aproape orice premiu).

Cum ai devenit ceea ce eşti acum?

Asta e o întrebare-capcană, Cristi…

I

fr

Cuprins

Dumitru Crudu 11
Ştefan Baştovoi 21
Alexandru Vakulovski 33

Vasile Ernu 45
Pavel Păduraru 57
Mitoş Micleuşanu 73
Roman Tolici 85
Octavian Tăcu 95
Nicoleta Esinencu 105
Zdob şi Zdub „7
tiu Kestionar 123
Dan Perjovschi 127
Mihail Vakulovski 131

Contravaloarea timbrului literar se virează în contul Uniunii Scriitorilor din România nr. R044 Rneb sioi 00000171 0001

B.C.R. UNIREA I BUCUREŞTI

Dumitru Crudu Ştefan Baştovoi Alexandru Vakulovski Vasileernu Pavel Păduraru Mitos Micleusanu

Roman Tolici Octavian Ţâcu Nicoleta Esinencu Zdob şi Zdub ilustraţii de Dan Perjovschi recomandare

K-AMfAl e <— s le ((ferire www.cdpî.ro i editura cdpl.ro

9786068342085